

Jaargang 29, nr. 4. December 2014

van wirs kaante

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Dit om de kennis ervan te vergroten, het waardevolle te behouden en te beschermen en de verzamelde gegevens voor iedereen beschikbaar te stellen. De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelre, Ulicoten en Zondereigen.

Overname van artikelen of gedeelten ervan is toegestaan mits bronvermelding.

Losse nummers van Van Wirskaante zijn te verkrijgen voor € 5,00 per stuk.

Openingstijden van het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.00 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 12.30 uur

Contact:

Voorzitter Ad Jacobs,
Baarle-Nassau (013 5078258)

Vice-voorzitter Jef van Tilburg,
Baarle-Hertog (014-699252)

Secretaris Maria Voeten,
Baarle-Nassau (013 5078133)

Penningmeester Leo van den Brandt,
Baarle-Nassau (013-5079024)

Internet: www.amaliavansolms.org
E-mail: info@amaliavansolms.org
Gezinslidmaatschap € 20,-.
Persoonlijk lidmaatschap € 15,-.

Bankrelaties:

- Rabobank De Zuidelijke Baronie
IBAN: NL 13 RABO 0103 8949 69
BIC: RABONL2U
- KBC Baarle-Hertog
IBAN: BE 90 7333 0238 8032
BIC: KREDBEBB

Realisatie en druk:

Koninklijke Drukkerij Em. de Jong,
Baarle-Nassau
Opplage: 1250.

Inhoud

4 Voorwoord

6 Aon de praot mee... (56) Frans van Gils

"Op een of andere wijze hebben de achtergronden van de ouders invloed op de sfeer in de scholen. Weelde-Statie heeft vooral kinderen van arbeiders. De Zondereigense

jeugd heeft meer een agrarische achtergrond en in Baarle-Hertog overheersen de neringdoenden."

16 In Memoriam

17 Reacties van lezers

20 En de mens wordt boer (1)

In deze tweedelige reeks gaan we op zoek naar de geschiedenis van de landbouw.

27 Nieuwe leden

28 De vaas van Baarle

30 Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens (12)

38 Vluchten over het Bels Lijntje

42 Vluchten over de pontonbrug

48 Mooi! Mooi! (18)

'Met een glimlach en een knipoog' volgen we de kindermode van weleer.

Redactie

Herman Janssen

Antoon van Tuijl

Hild Segers

Ria Willekens

Leo Voeten

Jos Jansen

Jaargang 29, nr. 4. December 2014

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

57 St.-Janskruid of Hertshooi (29)

59 Uit de dagboeken van Jo Huijbregts (6)

Terugblik op de eerste helft van 1945 met bevrijdingsfeesten in Baarle-centrum, Ulicoten en Zondereigen.

66 Merkwaardigheden (78)

69 Arme Amalia (86)

72 Amalia digitaal

74 Bronstijdnederzetting in Klein-Bedaf ontdekt

Onlangs zijn sporen van de oudst gekende huizen in Baarle teruggevonden.

80 Verhalen bij 70 jaar bevrijding

87 Dodendraadreconstructies

93 Activiteitenkalender

Voorwoord

Op zondag 7 september jongstleden was het gezellig druk in het Heemhuis, waar onze heemkalender 2015 werd voorgesteld. Dat gebeurde inmiddels al voor de 28^e keer. De werkgroep heemkalender had bij deze gelegenheid sponsors en kalenderverkopers uitgenodigd.

Onze heemkalender verschijnt jaarlijks op de eerste zondag van september. Al vele jaren wordt hij door Antoon van Tuijl op 'n heel bijzondere wijze gepresenteerd. Bij elke maand vertelt Antoon een leuk verhaal over wat er op de kalender te zien is. Zo passeert heel het jaar de revue, waarna onze verkopers aan de slag gaan. De opbrengst van de huis-aan-huis verkoop en sponsoring, zowel door de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong als door Bart en Katja de Bresser van supermarkt Jumbo, zijn steeds 'n welkome aanvulling voor Amalia's financiën.

Voor de verkoop van de heemkalender gaan ongeveer veertig leden door weer en wind op pad. Veel verkopers doen dit al vanaf het begin van de kalenderverkoop, sinds 1988. De afgelopen maanden hebben zij zeker ook bij U aangebeeld.

Veel van deze verkopers bezorgen ook nog eens ons periodiek 'Van Wirskaante'. Om deze vrijwilligers pur sang te bedanken, heeft Amalia hen een cadeau aangeboden. Als dank voor hun blijvende inzet kregen zij allen het boek 'Erfgoed van de Brabanders' aangeboden, een prachtig kijk- en leesboek.

ber genoten we met z'n allen van een fotopresentatie over Baarle, verzorgd door André Moors.

Amalia blijft maar groeien. Dit jaar overschrijden we mogelijk de kaap van 1.700 leden. Als bestuur zijn we bijzonder ingenomen met het gegeven dat zoveel mensen lid

Theo en Toos van de Broek

Op zondag 19 oktober trok Amalia erop uit in het kader van de 'Dag van de Trage Weg'. We wandelden richting de Gaarshof, waar de inrichting van de nieuwe landgoederen verkend werd. Op 15 novem-

willen worden en blijven van onze vereniging. De basis voor deze aanwas is enerzijds de kwaliteit die onze vereniging hoog in het vaandel draagt en anderzijds de breed gedragen belangstelling voor

de eigen historie en cultuur. Deze groei zorgt voor extra werk voor de kartrekkers binnen de vereniging. Zij hebben nood aan ondersteuning. Ook u kan hieraan een bijdrage leveren door actief te worden in onze werkgroepen. Die zijn immers de draaischijf van onze vereniging. Werkgroepen die ondersteuning kunnen gebruiken, zijn onder andere: redactieraad, floron (uitzoeken welke planten in de Baarlese natuur groeien), bidoc (ontsluiten van teksten en foto's uit Amalia's archief) en archeologie. Wil je graag hierin meewerken, meld je dan aan bij Jan Willekens. Hij is de coördinator van onze werkgroepen.

Als we de laatste activiteiten van 2014 bekijken, zien we vooral jaarlijks terugkerende gebeurtenissen. Dit zijn een lange wandeling op 22 november en een winterwandeling op 27 december. Wandelliefhebbers komen dus volop

aan hun trekken. Op dinsdag 16 december rekenen wij op een volle aula van het culturele centrum in Baarle voor onze gebruikelijke kerstviering met voordracht en zang. Daar vindt op zondag 4 januari 2015 ook onze nieuwjaarsbijeenkomst plaats.

De activiteitencommissie heeft haar kalender voor 2015 zo goed als rond. Net als in de voorgaande jaren is er een waaier van activiteiten met voor elk wat wils. Leuke ideeën zijn altijd welkom. Wij kijken of ze nog in te passen zijn. U vindt de geplande activiteiten achteraan in dit tijdschrift en natuurlijk ook op onze website. Onze vierdaagse heemreis naar Verdun in het kader van WO1 zal ongetwijfeld een van de vele hoogtepunten vormen. Voor deze reis met als vertrekdatum 2 juli 2015 zijn nog drie plaatsjes vrij. U kan zich hiervoor aanmelden bij onze secretaris, Maria Voeten.

De afgelopen jaren heeft onze vereniging kwaliteitsvolle activiteiten in het kader van WO1 georganiseerd. Daarom werd ons project aangemeld voor de Knippenbergprijs, een Brabantse cultuurprijs die om de twee jaar wordt uitgereikt. Thema voor dit jaar was: 'Eerste en Tweede Wereldoorlog'. Na de eerste beraadslagingen van de jury behoort Amalia alvast tot de drie genomineerden. Op 15 november wordt in het Klokkenuuseum in Asten de winnaar bekend gemaakt. Ik ben heel benieuwd en hou jullie graag op de hoogte van de ontwikkelingen.

Namens het bestuur van Amalia wens ik u allen prettige feestdagen en een goed Nieuwjaar.

Ad Jacobs, uw voorzitter.

Knippenbergprijs 2014

U heeft het wellicht al gehoord: Amalia's WO1-project is bekroond met de Knippenbergprijs!

*“Wanneer ik betrokken ben bij activiteiten,
zal ik altijd proberen de jeugd erbij te betrekken.
Daar hecht ik grote waarde aan.”*

Aon de praat mee... (56)

Frans van Gils (deel 1)

ANTOON VAN TUIJL

Al vijfenvijftig keer op een rij vertelden Baarlenaren – soms voormalige Baarlenaren – interessante verhalen over hun eigen leven: hun jeugd, hun gezin, hun werk, hun hobby's. Alle trouwe lezers van ons heemblad kregen een inkijk in wat de lange stoet van geïnterviewden bezighield of bezighoudt. En geloof maar dat de rubriek “Aon de praat mee...” gelezen wordt. Zijn er nog steeds kandidaten om openhartige gesprekken mee te voeren? Natuurlijk! Voor ons decembernummer hoefden we al helemaal niet lang na te denken. Hoog tijd – vonden wij – om naar Zondereigen te trekken voor een ontmoeting met Frans van Gils. We vinden een plaatsje in het smaakvol ingerichte huis van Els en Frans. Een goed bakske koffie met een stuk

vers gebakken cake vormen een lekker startpunt voor een lang en buitengewoon boeiend gesprek.

zussen en een broer. Julia Loots hielp hem ter wereld te komen, zoals zij dat deed met ongeteld veel kinderen in Baarle en omgeving.

Ouderlijk gezin bij de zilveren bruiloft. Zittend (v.l.n.r.): Guy, vader Gust Van Gils, moeder Clara Embrechts en Lief. Staand: Magda, Frans, Maria, Vic, Manu en Jef.

Wie is Frans van Gils?

Frans wordt geboren op 23 januari 1944 als vijfde in een gezin dat acht kinderen zal gaan tellen. Drie broers en een zus gingen hem voor. Na hem komen er nog twee

Zijn geboortehuis staat in Zondereigen, midden in het dorpshart.

Vader August van Gils is ook in Zondereigen geboren en wel op 21 december 1909. Hij wordt helaas niet oud daar hij hartpatiënt is.

Vader August Van Gils.

boerderijen langs om te noteren wat de mensen willen bestellen. Dan worden de pakketten thuis klaargemaakt en in een tweeweekelijkse toer bij de klanten bezorgd. Vader Van Gils heeft ook nog een kantoortje voor verzekeringen. Geen wonder dat moeder een groot deel van haar tijd in de winkel bezig is. Een ongehuwde, inwonende tante draagt haar steentje bij in zaak en huishouden. Naarmate de kinderen groter worden, steken die natuurlijk ook een handje toe. Wanneer vader August op

leeftijd organist in de parochiekerk. Daarnaast volgt hij hier en daar cursussen en gaat naar congressen om zich op maatschappelijk gebied te bekwamen. Zo kan hij bijvoorbeeld voorzitter worden van de plaatselijke 'Bond van Grote Gezinnen'. Kortom: vader August is een voorbeeld voor zijn kinderen in stevig aanpakken en grote maatschappelijke betrokkenheid.

Moeder Van Gils heet Clara Embrechts en is afkomstig van Lichtaart. Zij wordt geboren op 20

Grootmoeder Virginie Mercelis en grootvader Sus Van Gils.

Vader Gust Van Gils thuis aan het orgel met dochter Maria.

In die tijd kan men weinig doen tegen hartfalen. Hij overlijdt op 12 december 1975. Tijdens zijn werkzame leven is hij koster en organist in de parochiekerk van de H. Rumoldus. Dit zijn mooie functies, maar met de verloning ervan kan men onmogelijk een gezin onderhouden. De familie Van Gils heeft voor nevenverdiensten dan ook een kruidenierswinkel. Eigenlijk is het een kleine bazaar, zodat de mensen van het dorp voor meer dan alleen voedingswaren terecht kunnen.

August kent het systeem van boodschappen thuis bezorgen. Hij gaat de buiten het dorp gelegen

een bepaald moment een auto aanschaf voor de bezorging van de boodschappen, blijken de oudere jongens binnen de kortste keren volleerde chauffeurs te zijn. Gevaar voor ongelukken is er nauwelijks. Het is nog niet druk in Zondereigen!

August van Gils heeft weinig kans gehad om door te leren. Hij heeft er beslist de hersenen voor, maar in zijn jonge jaren is verder studeren niet zo de gewoonte en er moet bovendien thuis zoveel gedaan worden. Elk paar handen is nodig! Hij krijgt privélessen voor orgel en wordt al op elfjarige

Moeder Clara Embrechts.

Grootvader Frans Embrechts en grootmoeder Justine Van Gorp.

juli 1912 en overlijdt op 23 januari 2002. Zij krijgt wel gelegenheid studies te volgen en is na de nodige schooljaren landbouwhuishoudkundig regentes. Dat geeft haar de bevoegdheid les te geven in het middelbaar onderwijs. Frans geeft duidelijk te kennen dat hij dit een prachtig onderwijsberoep vindt. Het biedt de mogelijkheid tot brede educatie van jonge mensen. In zijn waardering speelt ook mee, dat zijn huidige levenspartner Els Verbiest dezelfde onderwijsbevoegdheid bezit en daar een even grote waardering voor heeft. “Je bent met deze bevoegdheid veelzijdig inzetbaar voor het onderwijs aan jonge mensen,” zegt zij met zichtbare voldoening.

De leergierigheid van vader August en de actieve rol in de maatschappij van moeder Van Gils, brengt deze twee mensen samen. Ze ontmoeten elkaar bij scholingsbijeenkomsten.

Frans spreekt ook over zijn moeder met zeer grote waardering. “Zij was een kordate en wijze vrouw,” is zijn oordeel.

Via haar winkel heeft zij na verloop van tijd een goede invloed in het dorp. In haar ruim voorziene ba-

zaar verkoopt zij ook wat gewone geneesmiddelen. “Een pilletje en een poedertje waar geen doktersvoorschrift voor nodig is,” noemt Frans het. Veel eenvoudige klanten vertellen haar dan ook wel eens over hun klachten en kwalen. Zij beoordeelt dan heel nauwgezet wanneer het beter is naar de dokter te verwijzen. Hierdoor bouwt ze een goede relatie op met de ‘oude’ dokter Govaerts. Ze geniet een groot vertrouwen van de Zondereingse gemeenschap.

Schooltijd

Frans begint vanzelfsprekend zijn schoolloopbaan op de kleuterschool. Daar zitten jongens en meisjes bij elkaar en de zusters van Huldenberg hebben de zorg over de kinderen. Hij herinnert zich nog dat alle kleuters geruite schortjes droegen; blauw voor de meisjes en rood voor de jongens. Zuster Walteria laat niet bepaald fijne herinneringen bij hem na. Zij hanteerde een nogal lugubere opvoedingsmethode om de kinderen in de namiddag, tijdens het slaap-uurtje, stil te houden. Terwijl ze een la van haar lessenaar opentrok en een snoeischaar liet zien, zei ze

dat ze bij elk kind dat zou praten, een stukje van de tong zou afknippen. Dan wil je als vijf-zesjarige je mondje wel houden! Maar of je dan nog kunt slapen...?

Op een zekere dag – zo herinnert Frans zich ook nog – is er een klasgenootje bij de zuster gaan klikken: “Frans heeft gevloekt.” Hij wordt stante pede bij de zuster geroepen en zonder enige vorm van onderzoek naar zijn misdrijf krijgt hij een stevige straf, terwijl hij zich van geen kwaad bewust is. Dat waren nog eens tijden!

In de basisschooltijd gaan meisjes en jongens naar hun eigen scholen. Op de jongensschool wordt het onderwijs verzorgd door twee leerkrachten. De leerjaren een, twee en drie vormen één groep, waarover Juffr. Leonie Peeraer de scepter zwaait. Zij wordt ‘Steske’ genoemd. Frans noch Els weten dit woord thuis te brengen, maar het zou een ver afgezwaaide verbastering kunnen zijn van een oud Frans woord ‘mestesse’, dat meesteres, dus onderwijzeres zou betekenen. In het winterhalfjaar brandt midden in het klaslokaal een grote, zwarte kachel. De vrouw die de school schoonhoudt, krijgt van de gemeente ook de opdracht elke morgen tijdig de kachels aan te maken. Kinderen die in het buitengebied wonen, blijven in de middagpauze op school. Ze hebben boterhammen bij zich en een zinken kannetje met drinken. “Ik heb het beeld van die ‘kitjes’ op de kachel nog altijd op mijn netvlies,” zegt Frans.

Veel lessen verliepen op nogal ouderwetse wijze, naar het oordeel van Frans. “Het was niet veel meer dan opdreunen en nog maar eens opdreunen,” herinnert hij zich.

Juffrouw Leonie Peeraer ('t Steske) omstreeks 1934 voor de gemeentelijke jongensschool. V.l.n.r.: Gust Van Den Heuvel, Jos Remeysen, juffrouw Leonie Peeraer, Jos Jansen, Jos Van Eersel, Jan Van Der Flaas, Gust Remeysen, Sooi Peeters, Gust Meyvis, Jos Meyvis, Jos Willebrords, Jan Meyvis en Frans Verstraelen.

Voor het dagelijkse schrijven en sommen maken, gebruiken de kinderen een lei met griffel. Ze hebben allemaal een mooi langwerpige doosje voor de griffels en een sponsje. Alleen bij de lessen in het schoonschrijven komt er een inktpot en een ballonpen met een schrift tevoorschijn. In de klas dragen alle leerlingen een stofjas. Een goede zaak, vindt Frans, is de Franse les die de juffrouw aan de oudere leerlingen geeft. Het maakt doorleren gemakkelijker. "Wij hebben wel eindelijk rijen vervoe-gingen moeten opdreunen," weet Frans nog en hij draait meteen zo'n rijtje af.

"Is er wel eens sprake geweest van kattenkwaad?" wil ik graag weten. Ik zie een brede glimlach verschijnen en de schittering in de ogen wordt sterker! "Tijdens

een winternacht heeft het flink gesneeuwd," zo steekt Frans van wal. "Natuurlijk gaan wij met z'n allen sneeuwballen gooien op de straat voor de school. Daar komt Juffrouw 'Steske' aan op haar fiets. Al van op afstand roept ze dat wij moeten stoppen met gooien. De ervaring heeft ons geleerd dat we

Ca. 1950. Juffrouw Peeraer, Frans Viskens, Jules Verheyen, één van de broertjes Vissers en Jan Leestmans.

Ca. 1950. V.l.n.r.: Herman Van Oekelen, Harry Elst en Frans Van Gils.

dat maar het beste kunnen doen. Naar gewoonte gaat de juffrouw door een klein poortje om haar fiets achter de school te kunnen zetten. Juist als ze voor dat poortje staat, kan ik het echt niet laten om een flinke sneeuwbal juist boven het poortje tegen de muur te gooien. Hij komt perfect terecht, want de juffrouw krijgt een stevige 'sneeuwbuï' over zich heen." Nu kan Frans er smakelijk om lachen. Toen minder! De school staat naast zijn ouderlijke huis. Ruim vóór hij thuiskomt uit school, zijn vader en moeder al op de hoogte van het gebeuren. Die middag was er weinig reden tot lachen.

Leren en spelen

Uit de verhalen die ik te horen krijg, kan ik opmaken dat de schoolperiode voor Frans verloopt, zoals je dat voor alle kinderen zou

wensen. Er wordt geleerd, gespeeld en ter afwisseling zit er soms wat deugnietrij tussen. Frans zit vol herinneringen.

Zo weet hij nog heel goed dat er kinderen van de familie Vissers uit Baarle-Nassau bij hem op school zaten. Dat gezin woonde in het grote, 'lege' gebied tussen Zondereigen en Baarle. "Die jongens waren nergens bang van, maar ook nogal moeilijk te temmen," weet Frans. "Ze kwamen dan ook regelmatig in aanmerking voor straf. Juffrouw 'Steske' zette zo'n deugniet dan min of meer opgevouwen onder haar lessenaar. Zat hij niet goed stil, dan trapte ze hem!" Je moet toch iets verzinnen om de orde te handhaven. "De juf had ook de gewoonte om van tijd tot tijd een spiegeltje uit haar lessenaar te halen. Ze hield dat voor haar gezicht en dan plukte ze hier en daar een haar van haar kin."

In leerjaar vier, vijf en zes verzorgde meester Victor Michielsens de lessen. De leerlingen noemden hem 'Fikske'. Bij Frans is de indruk gebleven dat deze onderwijzer een goed leerprogramma aanbood. Het schoolwerk gebeurde vooral tijdens de lessen, zodat huiswerk nauwelijks nodig was. Voor de Franse lessen moest wel thuis gewerkt worden.

Meester Michielsens beheerde de bibliotheek van het dorp. Tot vreugde van de schooljeugd was die in het schoolgebouw ondergebracht. De meester beloonde zijn leerlingen soms met een bezoek aan de bibliotheek, waar ze dan Suske en Wiske-strips en Kuifje-boeken mochten lezen. Feest was dat!

De kinderen van het dorp spelen buiten de schooluren heel vaak samen op straat. In die tijd zijn de

Klas van meester Michielsens ('t Fikske), circa 1950.

Vooraan v.l.n.r.: Jaan Verheyen, Jan Quirijnen, Gust Verstraelen, Louis Elst, Jos Goetschalckx, Jaak Verschueren en Louis Mertens.

Tweede rij: Leo Jaspers, Frans Verheyen, Jos Jansen, Herman Verhoeven, Maurice Jaspers, Jef Mertens en Jef Verheyen.

Achteraan: meester Victor Michielsens, Jos Lambregts, Jan Verheyen, Jan Verheyen, Jaak Meyvis, Jaan Elst en Stan Verschueren.

Zicht op het dorpscentrum omstreeks 1912, met meester Emiel Van Dijk en zijn leerlingen voor de school.

wegen in Zondereigen nog maar gedeeltelijk verhard. Aan een kant ligt er een strook aangestampte aarde. De strook in het midden is een weg van kasseien. De andere zijde is karrenspoor. Nu eens stoffig, dan weer modderig.

Een geliefd spel is 'Potteke stamp'. Het wordt ook wel 'Blikske stamp' genoemd. Frans vertelt: "Midden op het kruispunt werd een conservenblik weggezet. Een van de kinderen was de bewaker ervan. Alle andere kinderen verstopten zich in de buurt. De bewaker had nu de dubbele taak om zijn bus te bewaken en toch de andere kinderen te gaan zoeken. Raakte hij wat ver van zijn post, dan zag misschien een van de verstopten kans om tevoorschijn te komen en het blik weg te schoppen. Dat kon heel spannend zijn. Op het hardere deel van de straat speelden wij ook wel 'Meske steek'. Jullie kennen dat misschien eerder als 'Landje pik'. Wij tekenden met een mes een rechthoekig vlak in het zand. Om beurten mochten we proberen ons zakmes met de punt in dat

Leestmans met hun broer Charel. Naast hun huis was een grote houten poort. Daar stampten wij die bal natuurlijk regelmatig tegen en dat 'boenkte' hard. Die teruggetrokken levende vrouwkes konden dat niet goed verdragen en riepen dan tegen ons: 'Foei, foei!' Geen wonder toch dat ze al gauw de 'Foeikes' genoemd werden. Het was misschien niet schoon, maar zo ging dat."

Zure bramen

Zo dicht bij de kerk wonen en een vader hebben die organist is; het

Het neogotische koor van de oude St.-Rumolduskerk.

vlak te gooien. De richting van het mes werd doorgetrokken, waardoor je het afgesneden deel jouw eigendom kon noemen." "Werd er ook gevoetbald in jouw jonge tijd," wil ik graag weten. Frans beaamt dat direct. "Er zijn zelfs mensen in de geburen die daar hun bijnaam aan te danken hebben. Wij voetballen dicht bij het kruispunt, op de hoek waar nog niet lang geleden nieuw gebouwd is. Daar woonden in die tijd de ongetrouwde gezusters

kan niet missen dat je dan misdienaar wordt. Was er een begrafenis, dan kon je uitverkoren worden om de klas te verlaten voor de uitvaartdienst. Dat gebeurt Frans ook eens, samen met Guy Verhoeven. "Wij doen ons best," vertelt Frans, "om alles netjes te verzorgen, maar we spreken wel af dat we na de dienst niet terug zullen gaan naar school, want dicht in de buurt zijn de bramen rijp! En die lokken ons." Zij schuifelen getweeën ongezien weg en smullen van de sappige

vruchten. Ongezien? In kleine dorpsgemeenschappen is de sociale controle beter ontwikkeld dan je soms graag hebt! Hun ouders wisten onwaarschijnlijk snel wat zij mispeuterd hadden. “Toen zat er wel een vlieg aan de lamp bij ons thuis!” weet Frans zich nog zeer helder te herinneren. Wat werden die bramen zuur!

Zondereigen kende een mooie traditie waar de kinderen een hoofdrol in speelden. Op ‘Sluiterkensdag’ – het feest van St. Thomas, de ongelovige – mochten kinderen, die het georganiseerd konden krijgen, hun ouders, de onderwijzers en zelfs de pastoor buiten sluiten uit huis, school en kerk Frans herinnert zich meerdere geslaagde buitensluit-acties. “Op school sloten wij een verbond met de kuisvrouw. Die liet dan voor ons een klein valraamke open. Met een hooivork konden wij dan de sluiting van het grote raam daaronder open krijgen. Zo kwamen we binnen om de deur van de school te barricaderen met tafels en banken. De juf en de meester mochten pas binnen wanneer ze iets beloofd hadden wat wij heel plezierig vonden. Ik weet dat we op

Bisschoppelijke normaalschool in Sint-Niklaas.

deze manier heel wat extra Kuifje- en Suske en Wiske-uren gewonnen hebben.”

Ook de pastoor werd eens buitengesloten. “Dat was niet moeilijk,” vindt Frans. “Mijn vader had vrije toegang tot de kerk omdat hij koster en organist was.”

Studiejaren

Na de basisschool gaat Frans naar het Klein Seminarie in Hoogstraten om aan zijn verdere opleiding te beginnen. Ik bemerk de grote waardering die hij heeft tegenover zijn ouders, die alles deden om hun kinderen een goede scholing

en opleiding te geven. Een gevolg daarvan was wel dat ze hun studies vanuit een internaat moesten volgen. Dagelijks heen en weer reizen, was niet mogelijk. Jongelui die van kleine dorpscholen komen, volgen eerst een voorbereidend jaar om steviger in de schoenen te staan bij de start van de middelbare school.

“Een van mijn leraren – dat waren priesters van het bisdom – was mijnheer Van Mechelen, die later pastoor geworden is in Zondereigen. Ik zal het kort samenvatten,” zegt Frans, “dat was gene gemakkelijke!”

De internen werden, bijvoorbeeld voor de tijden die ze op de speelplaats doorbrachten, ingedeeld in groepen, naar de regio waar ze vandaan kwamen. Zo’n groep werd een compagnie genoemd. Ik verwonder me wel wanneer Frans de namen van die compagnies noemt. Klinkt ‘Boeren en Kloeffen’ of ‘Koeien’ of ‘Keutels’ niet denigrend? Met een naam als Kempenaars 1 en Kempenaars 2 zou ik beter kunnen leven. Elke compagnie had een verantwoordelijke. Oudere internen hielpen de jongere om snel in te burgeren. “Heimwee heb ik eigenlijk niet gekend en ik heb me altijd heel goed gevoeld bij

Frans (met wierookvat) in de Heilig-Bloedprocessie in Hoogstraten.

het internaatleven,” zegt Frans. Na drie jaar Hoogstraten verhuist Frans in 1959 naar Sint-Niklaas. Daar staat de dichtstbijzijnde Normaalschool die een goede naam heeft. Het is een bisschoppelijk instituut waar een deel van de lessen gegeven wordt door priesters van het bisdom. Hij gaat de onderwijzersopleiding volgen. “Dat is een idee van moeder,” legt hij uit. “Zij achtte het beroep van onderwijzer en leraar hoog. Haar wensen zijn goed vervuld. Zes van haar acht kinderen vonden hun weg in het onderwijs en van hun levenspartners nog eens zes!” Nee, moeder van Gils heeft op dit punt geen reden tot klagen.

Frans bij de restauratie van een kerkgebouw in Duitsland in dienst van de Bouworde.

Frans bewaart aan deze schoolperiode veel goede herinneringen. “Wij hadden daar leraren van hoog gehalte,” meent hij. “Zij deden meer dan alleen lesgeven. Zo brachten zij ons bijvoorbeeld in contact met de ‘Bouworde’, een organisatie die studenten in verloftijd bijeenbrengt om ergens in het buitenland te gaan helpen bij de bouw van een goede-doelen-instelling. Dat zijn rijke ervaringen,” is de overtuiging van Frans. De school biedt ook

Frans (met het nummer 4), lid van het basketbalteam van de school in Sint-Niklaas.

goede kansen om te sporten. Frans komt in het basketbalteam van de school terecht en bekwaamt zich zo goed in dit spel dat hij later in de regio meespeelt in competitieverband.

Frans is ook altijd te vinden geweest voor het bedenken en uitvoeren van grullen en grappen. Hij trakteert ons op een paar mooie anekdotes.

“De priesterleraren woonden in het internaat. Op een Sinterklaasavond hebben we voor de deur van hun kamer een klomp gezet. Die vonden we eerder op de zolder. In elke klomp stopten we een brief met daarop een tekst die van toepassing was op de betreffende docent. Geen gemenigheden of venijn, hoor! Maar wel satire over hun gewoonten tegenover de studenten. Ik denk dat ze het heel sportief opgevat hebben. Commentaar hebben we niet gekregen.”

Er zijn grappen waarvoor de handen uit de mouwen gestoken moesten worden. Dat ondervond een groepje studenten bij de volgende actie. Frans vertelt: “Wij hadden een godsdienstleraar, een priester, die altijd op de fiets naar school kwam. Vanaf een zekere dag kwam hij ineens met een auto het schoolterrein oprijden. Nu ja, een auto? Hij had het kleinste Fiatje gekocht dat er ooit gemaakt is! Maar fier dat hij daarmee was. Hij bleef er steeds over vertellen, ook in de klas. Toen dachten wij dat we daar toch echt iets mee moesten doen, natuurlijk. Met een

Tekenzaal in de normaalschool.

ploeg van negen studenten gingen we op een nacht van de slaapzaal naar het parkeerterrein. Om op de ondergrond van grint geen geluid te maken, hebben we het wagentje naar binnen gedragen. Wij plaatsten het in de grote hal recht voor de centrale trap. We wisten immers dat iedereen daar zou passeren op weg naar de refter. Om de grap volledig te maken, pakten we het gehele autootje met wc-papier in. Wij kenden een bepaalde regel in dit internaat. Wie 's nachts om dringende redenen zijn slaapkamer moest verlaten, diende dat 's morgens te melden. Wij waren met negen man van onze kamer geweest! Daarom heb ik een briefje met alle negen namen geschreven, met de mededeling dat wij van onze kamer geweest waren. We hebben er nooit iets van gehoord. Ik denk dat de leraren er onder elkaar ook veel plezier mee gehad hebben," veronderstelt Frans. In de verhalen die hij ons vertelt, bespeuren we de betrokkenheid bij zijn omgeving, die we ook al opmerkten bij zijn ouders. Dat blijkt temeer wanneer hij ons vertelt over zijn lidmaatschap bij de KSA (Katholieke Studenten Actie). De jeugdijaren van Frans bestonden

K.S.A.-vendel. Vooraan v.l.n.r.: Frans Van Gils (Baarle-Hertog), Ad Brosens en Toon De Bont. Achteraan: Guido Verhoeven, Louis Verhoeven en Frans Van Gils (Zondereigen).

Klas 5 en 6 in Zondereigen (1980). Zittend v.l.n.r.: Dirk Verheyen, Ria Siemons, Dirk Schuermans, Eric Matthé en Ria Verheyen. Midden: meester Frans Van Gils, Hilde Hillen, Benny Herreygers, Ingrid Van Looveren, Heidi Verschueren, Marc Van Loon en Herman Van Laer. Bovenaan: Hilde Van den Heuvel, Marc Verstraelen, Dirk Matthé, Anita Verhoeven en Magda Verheyen.

duidelijk uit meer dan alleen wat echt moest!

Schoolloopbaan

“Eenmaal geslaagd als onderwijzer, wordt mijn eerste aanstelling de vervanging voor twee weken van meester Paulussen aan de gemeentelijke jongensschool in Zevendonk. Daarna krijg ik een aanstelling aan de school die behoorde bij het jongenstehuis te Weelde-Statie. De gebouwen staan nog altijd langs de baan van Weel-

de naar Merksplas. In dat tehuis woonden kinderen die door justitie uit huis geplaatst waren. Dit tehuis had een eigen basisschool voor bijzonder onderwijs. Daar heb ik gewerkt totdat door tragische omstandigheden een plaats vrijkwam aan de school in Zondereigen. Mijn schoonbroer, die hier onderwijzer was, overleed vrij jong op 1 januari 1969. Ik werd zijn opvolger, dus zo ben ik in mijn eigen woonplaats gaan werken,” beschrijft Frans een deel van zijn loopbaan.

Jef Jacobs maakt als hoofdonderwijzer in Baarle-Hertog het gehele fusieproces mee van de scholen in Baarle-Hertog, Zondereigen en Weelde-Statie. In 1988 gaat hij met pensioen en Frans neemt zijn taak als algemeen schooldirecteur over.

Het valt hem op dat de drie scholen op een of andere manier hun eigen sfeer hebben. Hij verklaart dat uit de gemiddelde bezigheden van de ouders. Weelde-Statie heeft vooral kinderen van arbeiders. De Zondereigense jeugd heeft meer een agrarische achtergrond en

in Baarle-Hertog overheersen de neringdoenden. “Op een of andere wijze hebben de achtergronden van de ouders invloed op de sfeer in de scholen,” meent Frans.

Er is sprake van een groeiend leerlingenaantal. Die groei neemt zodanige vormen aan dat men twee schooldirecteuren kan aanstellen.

Zo valt het besluit de gefuseerde scholen toch weer op te splitsen. Zondereigen en Weelde-Station vormen de ene school met een eigen directeur. De vrije gemeentelijke basisschool in Baarle-Hertog wordt de andere, met Frans aan de leiding. Hij vindt dit een verademing. Hij heeft niet meer te maken met twee gemeenten, drie ouderraden, drievoudige lerarenvergaderingen, steeds weer heen en weer rennen en ga zo maar door. Frans kijkt met voldoening terug op zijn directeursperiode in Baarle-Hertog. In 1999 gaat hij met pensioen. Hij is dan vijfenvijftig jaar.

Hier onderbreken wij het levensverhaal van Frans. Er is over de periode na zijn pensionering zoveel te vertellen, dat we u in de volgende Van Wirskante graag daarover willen informeren.

Afscheid als directeur van de kinderen van de Vlinder in Baarle (1999).

Afscheid als directeur van de kinderen van de Horizon in Zondereigen (1999).

Afscheid van de school 't Spoor in Weelde-Station. V.l.n.r.: Ilse Sas, Els Aerts, Frans en collega-directeur Peter Degrève (1999).

In Memoriam

Helaas hebben wij in de afgelopen periode weer van een aantal leden afscheid moeten nemen.

Wij gedenken:

**José van Gestel,
Sint Janshof 22,
5111 VW Baarle-Nassau**

**A.P. de Jong,
Kievit 12 - box 013
5111 HD Baarle-Nassau**

**M. Pardoel-Ulrichs,
Oordeelsestraat 5a
5111 PA Baarle-Nassau**

**Cl. Hayes-Mous,
W. Alexanderstraat 42
5111 AC Baarle-Nassau**

**Gust de Roy,
Fuutlaan 48
5111 DA Baarle-Nassau.**

Namens bestuur en leden wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

Om er zeker van te zijn dat we niemand in deze rubriek vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een overlijdensbericht te stu-

ren naar: Maria Voeten-Wouters, Spoorpad 8, 5111 BW Baarle-Nassau of naar Heemkundekring Amalia van Solms, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog.

Reacties van lezers

REDACTIE

Ook deze keer ontvingen we weer verschillende reacties.

Bedankt daarvoor!

Valt u iets op in deze Van

Wirskaante? Hebt u een tip,

opmerking of suggestie?

Schroom niet en neem contact op met ons (e-mail:

maria.heemkunde@gmail.com of telefoon 013 5078133).

Luc en Mariette Andries-Clemens:

Beste André en Gerry,
We hebben je interview pas gelezen in je tijdschrift. Het las in één ruk, onze krant moest even aan de kant en wachtte geduldig zijn beurt af. Het groot nieuws kwam vandaag uit Baarle en niet uit de wereld!

Wat een interview, wat een leven, wat een verhalen, wat een levensvisie. Wat is het jammer dat je hiermee ophoudt, je bent er de geknipte man voor. Bedankt voor al die fijne jaren dat je ons verwend hebt!

We wensen jou, Gerry, de kinderen en kleinkinderen veel geluk in jullie nieuwe toekomst.

Het gaat jullie allen goed!

Lief Segers-Proost:

Beste Dré,
Met veel plezier heb ik je levensverhaal gelezen... Mooi! Soms grappig, maar met veel inhoud. Je hebt wel een 'rijk' leven tot nu toe, altijd bezig, met veel inzet, gedrevenheid en kennis. Heel veel mensen van Baarle zijn je daar ontzettend dankbaar voor! En dat bewonder ik ook zo aan je. Ik wens je nog een heel mooi en lang leven toe in een goede gezondheid, en dat al je dromen mogen uitkomen!

Ad en Elly van Tilborg:

Hallo André,
Ja en daar was dan de Van Wirskaante met jouw eigen verhaal

André Moors.

erin. Er zullen heel veel mensen in Baol het interview over jou en je gezin met veel interesse hebben gelezen. Ad en ik dus ook. Ad zag meteen dat jij en je zus op de omslag stonden terwijl ik zeker wist dat het een bekend jongetje was, maar niet direct dat jij het was. Natuurlijk, het echte verhaal van hoe het vroeger bij jullie was (jammer dat tante Bertha het niet meer kan lezen), roept zeker bij veel mensen herinneringen op. Zeker ook hoe mensen in die tijd met kinderen omgingen en de streken die je uithaalde. Ook Ad ging soms op die manier de spoorweg over. Ad en jij schelen ook maar een jaar. Leuk is die foto bij de familie van Tilborg. Maar inderdaad, wat had je een knap meisje gevonden en niet alleen aan de buitenkant. Veel dingen wisten we wel maar om het zo eens bij elkaar te zien en te lezen, was boeiend. Ja het moet fijn zijn om op zo'n leven terug te kijken, maar hopelijk wordt er nog van alles aan toegevoegd.

Het Stratenboek is een geweldige iets waar wij en zeker de moeder van Ad heel graag inkijken en lezen. De gezinsfoto is ook mooi en wat worden de kleinkinderen al groot. Het is ook wel belangrijk dat

jullie van elkaar kunnen genieten nu je nog goed gezond bent. Maar dan de Heem. Je hebt er al heel wat mensen voor benaderd en activiteiten geleid en daardoor veel nieuwe leden aangebracht (ons trouwens ook). Het tijdschrift is geweldig geworden en ik heb het je al eerder gezegd: jammer dat je stopt met 'Aon de praat mee...', maar hopelijk niet met de andere bestuursactiviteiten en het redactiewerk. We hopen namelijk niet dat het minder gaat worden met Heemkundekring Amalia, die op een hoogtepunt staat. Door ziekte en ouderdom zou dat wel eens kunnen, vrezende wij. Jullie konden de bestuursfuncties steeds door hele bekwaame mensen invullen en daarom verliep alles zo perfect. Nogmaals hartelijk dank voor jouw enorme bijdragen en tot ziens, want zeker bij de fotopresentatie hopen we aanwezig te zijn!

(Red.: deze 'Van Wirskaante' is de eerste zonder Dré in vijftien jaar tijd. Al in december 1999 schreef hij 'Aon de praat mee (1)... Jan Segers'. Zijn streven naar kwaliteit en perfectie, later ook als eindredacteur, leidde tot fantastische groeieresultaten. Zijn opvolger(s) zetten dan ook met veel plezier dit werk verder. Als bestuurslid nam Dré begin 2010 al afscheid van Amalia. Het klopt, Ad en Elly, dat de vereniging op een hoogtepunt staat. Maar dat dachten, schreven en zegden we vijftien jaar geleden, voor de komst van Dré, ook al... Bij Amalia verkent Dré nieuwe oorden. Zo archiveert hij binnenkort zijn uitgebreide digitale fotocollectie en neemt hij als gids deel aan de vierdaagse heemreis naar Verdun. Voor elke vereniging zijn bevolgen en veelzijdige vrijwilligers als Dré gewoon onmisbaar!)

Ad van Tilborg:

In het artikel 'Aon de praat mee... André Moors' van de vorige Van Wirskaante stond op blz. 10 een klassenfoto van André uit 1955. Waar in het onderschrift bij de foto gesproken wordt over Henk Gullickx, moet dat de broer van Henk zijn: Frans.

Leo Gladines:

Aan allen,
Onverwachts heb ik een gesprek gehad met de heer Rob Troubleyn van het documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en Krijgsgeschiedenis in Brussel. Hij is expert Eerste Wereldoorlog. Hij kende Heemkundekring Amalia Van Solms en wist dat er een boek was verschenen. Hij was vol lof hierover. Hij zou proberen nog meer info van Baarle-Hertog in het archief op te zoeken.

Bart Sas:

Dag Herman,
Met veel interesse las ik je artikel 'Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens (11)'. Op p. 69 staan drie foto's uit de collectie van het Stadsarchief Turnhout. Tot mijn verwondering zag ik nergens een bronvermelding staan. Mag ik daarom vragen om dit in het volgende nummer even recht te zetten?

Stadsarchief Turnhout, fotocollectie 01467_05.

Rolf van der Zande:

Beste Herman en Frans,
Namens het organisatiecomité van de BOCC en TAN Zuid wil ik jullie bedanken. Nadat wij terugkwamen van het tweede gedeelte van onze rit vernamen wij van de vele deelnemers grote complimenten over de heldere informatie op de publicatieborden die onder de regie van de heemkundekring zijn gemaakt. Ook het zien van het schakelhuis was een direct herkenbare 'draad' naar jullie presentatie.
Terugkomend van de rit was jullie lezing dan ook bij velen het onderwerp tijdens de borrel. Velen hebben het bijzonder interessant gevonden. Complimenten kregen jullie over de rustige manier en duidelijk verstaanbare presentatie, over jullie kennis van het onderwerp, om de 'Grote Oorlog' terug te brengen naar de kleinschaligheid van jullie gebied en voor de verhalen over mensen bij de grens met hun persoonlijke achtergrond. Jullie moeten het absoluut als een compliment beschouwen dat je 104 volwassenen, die dan nog het liefst aan een oude Traction sleutelen en honderduit praten over het kleinste onderdeel van hun klassieke auto, vijf kwartier aan een stuk muisstil hebt kunnen houden omdat ze zeer geïnteresseerd waren in hetgeen jullie aan zowel Vlamingen als Nederlanders vertelden...
Ik vernam van een aantal deelnemers dat zij graag per fiets deze rit nog eens willen maken in de mooie omgeving die wij gisteren gedeeltelijk per oude traction ook al hadden gemaakt!
Beste Herman en Frans, dankzij jullie grote dossierkennis hadden wij gisteren een bijzonder informatieve dag, ik wens jullie namens het BOCC en TAN Zuid veel succes

bij alle verrichtingen die jullie nog doen. Heemkundekring Amalia van Solms mag van geluk spreken met zulke actieve leden!

Gerry en Dré Moors:

Hoi Herman,
Ik zag zojuist het journaal. Goed gedaan daar aan de grens! En vanmiddag zagen we je samen met Frans bezig aan de Dodendraad. Jullie zijn voortreffelijke ambassadeurs!

Ad van Hoek:

Goede morgen Herman,
Proficiat met de 200.000^e bezoek(st)er van de website van de Dodendraad. De belangstelling blijft en dat is een goed teken!

Dré Moors:

Hoi Herman en Frans,
Vanmiddag was ik met wat familieleden bij het Heemhuis. Aan het infobord van de dodendraadroute sprak ik enkele Hollanders die zojuist de route hadden gefietst. Aanleiding om naar hier te komen was de uitzending van Vlaanderen Vakantieland van gisteren. Zonder ernaar te vragen spraken die mensen hun bewondering uit voor de fietsroute, die qua inhoud en natuurschoon een enorme indruk op hen had gemaakt. Ook merkten zij op dat het infobord erg druk was geweest.

Ria van de Heijning-Kuijpers:

Beste Amalia,
Dank je wel voor het mooie boek over Brabant wat ik heb ontvangen. En dat alleen maar voor de verkoop van de kalenders. Super bedankt!

Staf Verhoeven:

Beste,
Met de Vriendenkring Gepensioneerden Politie Noorderkempen hebben wij zonder verkenning de fietstocht gemaakt en deze is zeer vlot verlopen. We hadden de geluidsfragmentjes reeds op voorhand opgenomen en hebben ze afgespeeld bij de verschillende infoborden. Onze leden waren enorm geïnteresseerd en vol lof over uw prestatie. Prachtig initiatief en geweldig uitgevoerd!

Mariel Rosier:

Geachte heer Van Gils,
Toerisme Provincie Antwerpen is coproducent van Vlaanderen Vakantieland. We vonden de voorbije Antwerpse aflevering in de reeks 'Onderweg naar Vlaamse velden', met onder meer de Dodendraadroute, zeer sterk. Een geslaagde mix van verrassende verhalen en concrete toeristische tips. U kunt de uitzending herbekijken op de website van Vlaanderen Vakantieland: <http://www.een.be/programmas/vlaanderen-vakantieland/onderweg-naar-vlaamse-velden-deel-3>

Paul Roefs:

Beste,
Omdat ik mij kort geleden heb aangemeld als nieuw lid heb ik

Stadsarchief Turnhout, fotocollectie 05322_01.

natuurlijk ook jullie tijdschrift ontvangen. Bij de rubriek Arme Amalia (juni 2014) zijn bronzen 'maatbekertjes' aangeboden. Dit zijn geen maatbekertjes, maar een pijlgewichtbakje. Mocht het echt zijn: een vrij uniek stuk. Helaas is het door de verzamelwaarde vaak nagemaakt. Een pijlgewicht werd gebruikt om net zoals met gewone gewichtjes een bepaalde massa te wegen.

Bij een echt pijlgewicht bakje passen de gewichtjes (pijlen) naadloos in elkaar en heeft ieder pijlgewichtbakje het dubbele gewicht van het kleiner wat daarop volgt. Zo uit mijn hoofd komen deze al voor in de 15de eeuw tot de 18de eeuw. Ze zouden gestempeld moeten zijn op het deksel en in de bakjes.

Graag wil u van dienst zijn om uit te vogelen waar het gemaakt is en door wie. Ik zoek al jaren met een metaaldetector en heb zodoende de nodige ervaring wat betreft de vondsten opgebouwd. Mocht het nodig zijn, kunt u wat dat betreft altijd een beroep op mij doen.

Stadsarchief Turnhout, affiche 1916_10_17.

En de mens wordt boer (1)

ANTOON VAN TUIJL

Vrij recente opgravingen even ten noorden van het Spaanse Burgos leren ons dat rond 800.000 jaar geleden de eerste mensen in Europa voorkomen. Geleidelijk dringen meer mensengroepen door in allerlei delen van ons continent, zodat ze daar rond 500.000 jaar geleden regelmatig opduiken. Voor onze streken wordt door enkele deskundigen een tijdstip van ca. 380.000 jaar terug aangewezen als het begin van menselijke aanwezigheid. Anderen houden het liever op 250.000 jaar geleden. Het betreft hier menselijke wezens uit de oude steentijd. Zij gebruikten primitief gemaakte stenen voorwerpen.

Schedel van een Neanderthalmens.

Neanderthalers

De oudste sporen van menselijke aanwezigheid in ons heem gaan terug tot ca. 70.000 jaar geleden. Het gaat dan om gebruiksvoorwerpen van Neanderthalers. Dit is een mensensoort die leefde van 100.000 tot 35.000 jaar geleden. Ze worden genoemd naar de plaats bij Düsseldorf waar hun eerste skeletresten gevonden werden. Amalia's werkgroep archeologie van Zondereigen vond bij akkerprospecties karakteristieke werktuigen van deze oermensen. In het buitengebied in Ulicoten troffen ook Rita en Frank Vlemminx vuursteendelen aan die aan deze mensen toegeschreven worden. Gedurende een bepaalde periode bewonen de Neanderthalers onze streken tegelijk met de Cro-Mag-

Kling uit de Neanderthaltijd, gevonden in Zondereigen.

nonmensen, die vanaf 40.000 jaar geleden Europa gaan bewonen. Deze nieuwe mensensoort noemen

Cro-Magnonmensen begraven een stamlid in een grot.

we ook 'Moderne mens' (*Homo sapiens sapiens*). Hij is genoemd naar de vindplaats van zijn sporen in de grotten van de Dordogne-streek en maakte de beroemde grottekeningen. Wij kunnen hem als onze voorouder beschouwen.

Nomaden

In al die duizenden jaren mensengeschiedenis leven deze prehistorische bewoners als jager-verzamelaar. De omringende natuur is hun enige voedselleverancier. Om 'aan de kost' te komen, moeten de mannen jagen en vissen, terwijl de vrouwen en kinderen plukken en rapen. Zij verzamelen vruchten, knollen, paddenstoelen en wat verder eetbaar is. Logisch dus dat we deze mensen 'jager-verzamelaars' noemen. De voedselvoorziening lukt het best bij groepen van vijftientig tot veertig personen en vult bijna heel het dagelijkse leven. Lange tijd kennen ze geen manieren om voedsel te bewaren. Het vervoer ervan is trouwens ook niet goed mogelijk.

De jager-verzamelaar leidt noodgedwongen een nomadisch bestaan. Dat kan niet anders. Na een aantal

jachttochten en het nog maar weereens plukken van vruchten, uitgraven van knollen en verzamelen van paddenstoelen, raakt de omgeving van het kampement uitgeput. Het voedsel wordt schaars. De familiegroep trekt weg en verblijft vervolgens een tijd in een ander gebied. Er is dus veel ruimte nodig voor de bestaansmogelijkheid van zo'n mensengroep.

In een aantal gevallen kunnen ook seizoensinvloeden medebepalend geweest zijn voor het trekgedrag van de mensen. Volgen ze de trek

van migrerende kuddes wilde dieren? Blijft het bij het volgen van die kuddes? Komt het misschien in hen op de trekkende kudde te 'sturen' en te 'beheren'? Wordt de mens op deze manier herder?

De eerste boeren

Wij verlaten even ons heem en gaan naar het Nabije Oosten. Daar vinden we de oudste vormen van landbouw. Voor een goed begrip: met landbouw bedoelen we akkerbouw én veeteelt. Zuidelijk en oostelijk van de Kaspische Zee ligt de 'vruchtbare gordel'. Klimaat, grondsoorten en hoogteverschillen zijn in deze streken gunstige factoren. De natuurlijke aanwezigheid van schapen en geiten is ook een bevorderende factor. Er groeien in de vrije natuur wilde grassoorten met goedgevulde aren.

Nu zijn er deskundigen die veronderstellen dat de daar rondtrekkende mensen vanaf ca. 9.000 jaar voor Christus te maken krijgen met een heel geleidelijk droger wordend klimaat. Dat moet hen langzaam maar zeker, door

Groep prehistorische mensen, bezig met huishoudelijke werken.

Jagers proberen enkele wilde dieren te verschalken.

oprukkende woestijnvorming, naar steeds kleiner wordende groene gebieden gedreven hebben. Hun voedselvoorziening wordt moeilijker. Hieruit kan dan het inzicht ontstaan zijn om zaden te oogsten en vee te verzamelen en bij zich in de buurt te houden. Zaden (voedsel!) bewaren om later te kunnen zaaien en een geit laten leven om er eerst jongen van te krijgen... Dit is zonder meer een wezenlijke verandering in het denken van de toenmalige mens.

Als jager-verzamelaar heeft de mens geen blijvende invloed op de omringende natuur. Wanneer hij een nieuw gebied zoekt, kan het verlaten terrein zich in alle rust herstellen. Naarmate de mens boer wordt, gaat hij steeds sterker invloed uitoefenen op zijn nabije omgeving.

Realiseren wij ons goed dat de overgang van de ene naar de andere leefwijze heel geleidelijk verlopen is en dat het jagen en verzamelen en de eerste landbouwactiviteiten lange tijd naast en door elkaar bestaan hebben.

Vroege landbouw bij ons

De landbouw moet in België en Nederland binnengekomen zijn via twee wegen. (Keltische) Stammen

Serie aardewerken potten met bandversieringen.

Onze hele omgeving is begroeid met zwaar oerbos wanneer de mensen zich hier vestigen.

zoeken steeds westelijker naar nieuwe vestigingsplaatsen vanuit de Donaulanden. Ze bereiken het Limburgse land via Duitsland. Andere groepen vinden onze streken door via Frankrijk steeds noordelijker woonplaatsen te zoeken. Die uitbreiding van hun woongebied duurt wel 2.000 jaar en bereikt ook onze omgeving. Deze stammen zijn al bekend met de landbouw en brengen die dus mee. Kenmerkend voor dit volk is dat ze mooie aarden potten maken met bandversieringen. Voor hun nederzettingen zoeken deze prehistorische boeren vruchtbare, wat hoger gelegen gronden. Wanneer een groep boeren een

nieuwe plek wil gaan bezetten, moeten ze het oude oerbos te lijf. Daarmee is onze landstreek grotendeels bekleed, met uitzondering van de moerassen en beekdalen.

De vraag is of ze eerst een aantal bomen kappen en dan hun plek in brand steken, of dat ze met afbranden van het bos beginnen. In de rijke humuslaag en de as die na de brand achterblijft, leggen ze hun akkertjes aan. De losse bosbodemgrond wordt bewerkt met een primitieve hak en een plantstok. Dat geeft min of meer ronde en onregelmatig gevormde veldjes. Het vee moet zichzelf zien te redden. Het voedt zich in het omringende bos. Runderen eten vooral bebladerde takken. Schapen en geiten zoeken hun voedsel meer in de kruidenlaag en de varkens zoeken eikels, knollen, wortels en paddenstoelen. Dit alles heeft wel degelijk een schadelijke invloed op het bos. Het wordt kaler en het verjongt zich niet meer. Elk jong boompje wordt namelijk weggevreten. Kortom: in de directe omgeving van elke menselijke nederzetting wordt een vorm van

bosdegeneratie ingezet. Deze menselijke ingrepen zijn echter niet ernstig. De akkertjes zijn namelijk na een paar oogsten uitgeput. Ze leveren nauwelijks nog iets op. De oplossing vinden deze vroege boeren in verkassen. Verderop wordt een ander stuk maagdelijk oerwoud platgebrand. Zo begint een nieuwe cyclus. Het bos op de vorige woonplaats kan zich in de volgende jaren min of meer herstellen.

Deze eerste periode van onze landbouw wordt gekenmerkt door het systeem van de zwervende erven.

Een gaffel-eergetouw, gemaakt uit één stuk hout.

Onze landbouw in steentijd en oude bronstijd

In dit hoofdstuk trachten wij de ontwikkelingen te volgen die zich voordoen in de periode tussen 3.500 en 2.000 jaar voor Christus.

De prehistorische boer moet hard ploeteren voor zijn dagelijkse voedsel. Door het werk op het land en zijn omgaan met dieren, komt hij af en toe op ideeën die zijn werk verbeteren. Terwijl de eerste boeren gedurende meerdere eeuwen de grond bewerkten door die los te maken met hak en plantstok, bedenken latere boeren de eerste ploeg. Dat kan pas nadat

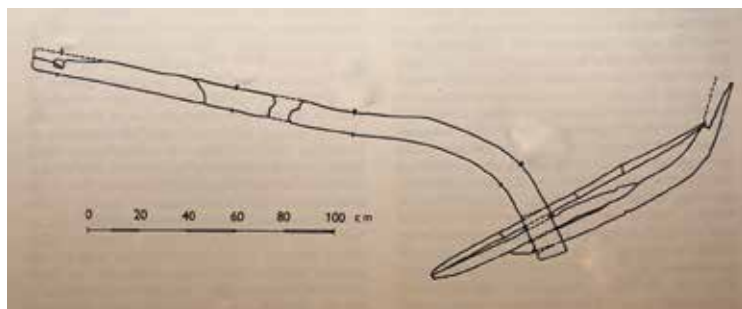
zij ontdekken dat een rund niet alleen melk, vlees en huid levert, maar ook trekkracht. Zo bedenkt een inventieve boer het eergetouw, de meest primitieve ploeg. Een stuk uit een boom wordt geschikt gemaakt om de grond open te trekken, dus los te maken. Deze eerste ploeg noemen we een gaffel-eergetouw. Het is letterlijk een ploeg uit één stuk. Na verloop van tijd treden al verbeteringen op. Het boog-eergetouw wordt uitgevonden. Deze ploeg heeft een aantal voordelen. Ze kan beter gestuurd worden omdat ze een boom (hand-

vat) heeft. Doordat ze uit verschillende onderdelen bestaat, kunnen versleten of gebroken delen vervangen worden.

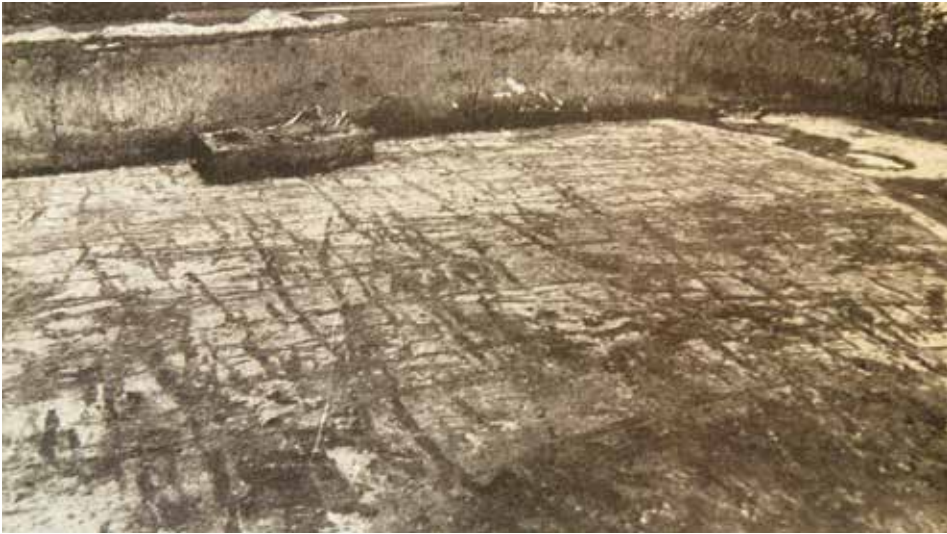
Archeologen gaan ervan uit dat de twee typen lange tijd naast elkaar gebruikt worden.

Deze eergetouwen zijn uiterst geschikt voor onze losse zandgronden. Ze trekken een v-vormige voor, zonder de grond om te keren. Het onkruid wordt dus niet ondergewerkt. In de voren wordt gezaaid en geplant. Door te ploegen ontstaan langere voren. Dat leidt tot verandering in de vorm van de akkertjes. Die worden rechthoekig. Er zijn deskundigen die menen dat de boer zijn akker twee keer ploegt. De tweede serie voren trekt hij dwars door de eerste. Dat levert meestal vierkante akkertjes op. De verschillende boeren van een nederzetting leggen hun akkers bijeen. Zo ontstaan complexen van raatakkers die ook wel 'Celtic fields' genoemd worden. Ook de naam 'netvormige akkercomplexen' kom je tegen in de literatuur.

De boer graaft - door ervaring wijs geworden - een greppel rond zijn akkertje. Door het opwerpen van de uitgegraven grond ontstaat er een walletje. Dat bakent zijn eigendom af. Het wordt stelselmatig verhoogd doordat hij er zijn uitgetrokken onkruid op gooit. Ook stenen en stronken die hij los ploegt, draagt hij naar de omringende wal. De dijkjes zijn dertig tot honderd centimeter hoog. Tussen de walletjes liggen de paden en op bepaalde percelen staat een boer-

Een boog-eergetouw, opgebouwd uit meerdere delen.

Bij een opgraving zijn sporen van haaks op elkaar getrokken ploegsporen te zien.

derij. Zolang de boer nog niet goed weet hoe hij zijn akkers vruchtbaar kan houden, blijft het probleem van de uitputting van zijn grond bestaan. Ook de boeren in deze periode moeten van tijd tot tijd hun verarmde terreinen verlaten en ergens anders een nieuwe 'kolonie' stichten. De erven zwerven nog steeds.

Hoe de boer leert zijn grond te bemesten, is moeilijk te achterhalen. De archeologie vindt onvoldoende sporen om een duidelijke

lijn neer te zetten. Verondersteld wordt dat de boer gaat begrijpen dat de as van het verbrande bos een gunstige werking heeft op zijn gewassen. Zo kan hij op het idee gekomen zijn om de as van zijn haardvuur uit te strooien op zijn akkers. Mogelijk liet hij na de oogst van het graan zijn vee op de stoppels grazen en ontdekte hij zo dat dierlijke mest vruchtbaar makend werkt.

Binnen ons heem hebben we op luchtfoto's zeker twee plaatsen van

pas geploegd land gevonden waar zich raatakkers aftekenen door verkleuringen in het zand. Ze liggen in wat nu onbewoond gebied is en zullen dus tot de zwervende erven gerekend moeten worden. Voor een derde plaats hebben we aanwijzingen voor menselijke activiteit, maar de luchtfoto geeft geen duidelijk uitsluitsel. Tot nu toe ontdekten we op één plaats in ons heem nog het oorspronkelijke reliëf van de wallen rond de raatakkers. De juistheid van deze vondst wordt bevestigd door beroepsmensen als

Geploegde vierkante akkertjes, met links op de voorgrond een boerderijtje.

Bovenaan rechts tekenen zich de contouren van vroegere raatakkers nog net zichtbaar af.

Jan Roymans van Bureau Raap en professor Stijn Arnoldussen van de Groninger Universiteit, specialist van raatakkers.

Al heel lang voor de mens boer wordt, weet hij wolven tot huisdieren te temmen. Aanvankelijk helpen mens en dier elkaar bij de jacht en na verloop van tijd wordt de hond vaste medebewoner van de boerennederzetting.

Het eerste vee dat door mensen gedomesticeerd wordt, bestaat uit runderen, schapen, geiten en

varkens. Dit zijn allemaal dieren met een hoge consumptiewaarde. Daarnaast leveren drie van hen ook nog eens producten als melk, wol en trekkracht.

Het latere huisrond stamt af van het oorspronkelijk wilde oerrund. De tamme varkens zijn voortgekomen uit twee soorten wilde zwijnen. Ook voor schapen en geiten geldt dat er meerdere soorten aan de wieg staan van de door de mens gehouden dieren.

Het paard wordt in onze streken veel later bekend. Het is eerder al

getemd in noordoostelijk Europa en Azië.

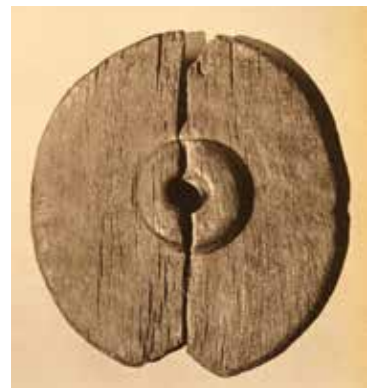
Oude afbeeldingen laten zien dat de last die runderen en paarden te trekken krijgen, aan de staart gebonden wordt. Dat lijkt me een pijnlijke werkwijze voor de dieren. Het duurt echter niet lang tot het dierenjuk uitgevonden wordt. Voor runderen kennen we een kopjuk, dat achter de horens gebonden wordt. Daarnaast is er het schoftjuk, dat op de nek tegen de schoft (schouders) van de dieren gelegd wordt. Voor runderen en zeker voor paarden is ook al heel vroeg een haam of gareel bekend.

Transport van goederen gebeurt aanvankelijk met een slede. Een stel aaneen bevestigde planken heeft een opstaande voorrand. Een eenvoudige constructie. Later bedenken de mensen van toen karren. Aanvankelijk hebben die massieve wielen, samengesteld uit stevige houten schijven. Het spakenwiel ontstaat rond 2.000 voor Christus.

Het oogsten van granen kent waarschijnlijk twee systemen. Uitplukken van de halmen is de eenvoudigste manier. Uit archeolo-

Oerrunderen, waarvan onze koeien afstammen.

Een massief houten wiel.

gische vondsten blijkt echter dat de sikkkel al heel vroeg in de landbouwgeschiedenis in gebruik komt. De oudste sikkkels bestaan uit een krom stuk hout of een gebogen dierenbot. In de binnenbocht daarvan zitten scherpe silexsteen-tjes vastgeklemd. De graanhalmen worden daarmee afgesneden.

Uit oude afbeeldingen valt af te leiden dat er voor het dorsen meerdere systemen toegepast worden. De eenvoudigste manier is natuurlijk het gewoon met de hand uitwrijven van de graankorrels uit de aren. Er bestaan afbeeldingen waarop te zien is dat runderen over een laag halmen lopen om de korrels uit de aren te trappelen. Andere uitbeeldingen laten zien hoe mensen met in elke hand een korte knuppel de korrels uit de aren slaan. Ook komt er een dorssledde voor in de oude afbeeldingen. Trekdieren slepen een sledde over de uitgespreide halmen om de aren te breken en de

korrels los te maken. Later wordt de dorsvlegel uitgevonden. Dit apparaat voldoet blijkbaar zo goed, dat het tot in 'grootvaders tijd' in gebruik blijft. Op de boerendagen van Rijsbergen en Alphen wordt dorsen met de vlegel nog wel eens gedemonstreerd.

Het bewaren van graan is van zeer groot belang. Het gaat om de voedselvoorraad en om het zaai-goed voor het volgende seizoen! De prehistorische boer kent meerdere systemen.

Hij 'roostert' de graankorrels. Een bundel ongedorste halmen wordt met de aren even in het vuur gehouden. Zodra het graan goed en wel brandt, wordt het vuur uitgeslagen om dan de korrels uit de aren te verwijderen. Die zijn juist genoeg gedroogd en zelfs net een beetje geroosterd. Dat werkt conserverend.

Graan wordt ook opgeslagen in kleine schuurtjes die op palen

staan. Spiekers noemen we die. Zo'n schuurtje is moeilijk toegankelijk voor muizen en ratten. Een ingenieuze manier om graan ondergronds te bewaren, beschreef ik in een eerder artikel (zie daarvoor: Van Wirskaante, december 2013, 'Op zoek naar de Kelten', pagina 73).

Een maalsteen, ligger met wrijver.

Een dorsende boer.

Het malen van graan gebeurt aanvankelijk met twee losse stenen. Een platte steen is de ligger. Die is bij voorkeur gemaakt van kalkzandsteen. Deze steensoort blijft bij het afslijten ruw! De tweede is een ronde steen. Dat is de wrijver. Door graan op de ligger te strooien en dat met de wrijver te pletten, worden de korrels fijn gemaakt. Het is werk dat veel inspanning vraagt. Geen wonder dat er ook nu weer inventieve mensen zijn die een oplossing vinden. Ze bedenken een systeem waarbij de wrijver ronddraait op de ligger. Dat werkt veel gemakkelijker!

Nieuwe leden

MARIA VOETEN-WOUTERS

In de laatste drie maanden

kregen wij er weer zestien nieuwe

leden bij!

Het aantal leden bedraagt

nu 1.692.

De hierna vermelde nieuwe leden

heten wij van harte welkom:

mevr. An Van Ackerbroeck

dhr. Paul Roefs

fam. M. van Oosterhout-van Loon

dhr. A. Willems

mevr. Lianne Stoop

dhr. Koen Wouters

fam. S. Gilissen

fam. T. van Roozendaal

fam. J.F.L. Keijzer

fam. E. Otter-van Loon

mevr. Marian Mertens

Napraten op de Dag van de Trage Weg in de Ponderosa.

De vaas van Baarle

MONIQUE SEGERS

In het voorjaar van 2014 speelde Sami Jansens uit de Frederikstraat 11 te Baarle-Hertog in de tuin. Nadat hij een perzik gegeten had, groef hij een kuil van ongeveer een halve meter diep om de perziksteen in te werpen in de hoop dat er een perzikboom uit zou groeien. Tijdens het spitten stootte Sami op een mysterieus vaasje. Hij spoelde het af en het kleinood kreeg een plekje in de kast. Maanden gingen voorbij en de vondst werd vergeten, tot het nieuwe schooljaar begon en de juf in Baarle vertelde over archeologen, opgravingen en Griekse kunst. Sami herinnerde zich het vaasje. Hij bracht het mee naar de klas om te tonen aan zijn juf en klasgenoten. Misschien had hij wel een heel oude, waardevolle schat gevonden?

Opwinding in de 5de klas van basisschool De Vlinder! De archeologische schat lijkt heel sterk op de Griekse kruik die de vijfdejaars te zien krijgen in een powerpointpresentatie. Heel de klas is in de ban van de ontdekking. Omdat er nog tot 2016 gewacht moet worden

op de archeologische dagen, gaat Juf Liesbeth – nu het ijzer warm is – op zoek naar deskundigen. Zij denkt meteen aan Amalia. Zou zij informatie kunnen geven over de vondst? Met name Herman en Antoon worden aangeschreven, omdat zij veel over oude voorwerpen weten.

Sami Jansens.

Jacobakannetje?

De speurtocht van Antoon naar de mogelijke herkomst van het opgegraven kannetje heeft even geduurd en bracht geen zekerheid. In grootte, kleur en vorm stelde Antoon veel overeenkomsten vast met de zogenaamde 'Jacobakannetjes', behorend tot het middeleeuwse aardewerk uit Siegburg. De vroege kannen zijn van lichtgrijs ongeglazuurd aardewerk en zijn zo'n 20 tot 30 cm hoog. Ze zijn vrijwel cilindrisch en hebben een diameter van ongeveer 10 cm. Later werden ze smaller en kregen zij een eivormige buik. Ze hebben een bandvormig oor als handvat en

staan vaak op een toegeknepen, gewelfde voet. Deze 14de- tot 15de-eeuwse drinkbekers zijn genoemd naar Jacoba van Beieren (1401-1436). Zij woonde de laatste jaren van haar leven in Slot Teylingen in Voorhout, waar dergelijke kannetjes al in de 17de eeuw tevoorschijn kwamen toen de slotgracht werd uitgebaggerd.

Een laat Jakobakannetje komt voor in het wapen van Vlissingen. Dat wordt omschreven als: "Van keel beladen met een Jacoba's kruikje van zilver, gekroond, geketend en gecierd van goud. 't Schild gedekt met een kroon, mede van goud."

Wapenschild van Vlissingen.

Antoon zag echter ook duidelijke verschillen, die hem achterdochtig maakten: "Het kannetje is te dikwandig en het oor ontbreekt. Bovendien zou het oppervlak wat gladder moeten zijn."

Romeins aardewerk?

Via Herman komt een foto van 'de vaas van Baarle' bij Stephan

Delaruëlle terecht. Hij is werkzaam bij de Archeologische dienst Antwerpse Kempen (AdAK), de intergemeentelijke archeologische dienst voor het arrondissement Turnhout. Archeologen gaan heel systematisch te werk. Stephan verwoordt het als volgt: “Eerst kijken we naar de kleur van het potje. Dat is wit-beige. Aan het ruwe oppervlak is te herkennen dat er een relatief grof element aan de klei toegevoegd is, om ervoor te zorgen dat de pot niet barst. Dergelijke witte klei komt bij ons niet voor. Alle potten die hier in de regio en ook in het Scheldebekken worden vervaardigd, zijn ofwel grijs van kleur (als de oven is afgesloten tijdens het bakken) of rood-oranje. Dat komt doordat er bij ons veel ijzer in de klei zit. Dergelijke witte klei komt wel voor in het Maasland (Ardennen) en in het Rijnland. Een dergelijk grof baksel komt doorgaans voor bij potten uit de omgeving van Mayen in het Rijnland vanaf de Romeinse tijd (1ste eeuw na Christus) tot op het eind van de vroege middeleeuwen (ca. 900 na Christus). In dat geval zijn zwarte glanzende puntjes te herkennen in de klei, die afkomstig zijn van het vulkanische sediment van de bergen daar. De vorm van het potje verraadt dat het is vervaardigd op de draaischijf. Die is door de Romeinen bij ons geïntroduceerd. Dergelijke fraaie draairingen zouden ook eerder in de richting van de Romeinse tijd kunnen wijzen. In de vroege middeleeuwen waren de potten veel plomper.”

“De smalle elegante vorm en het vlakke voetje lijken een functie als beker te doen vermoeden. Sterk in contrast hiermee is de dikwandigheid van het potje. De bekertjes in de Romeinse tijd waren net heel dun-

De vaas van Baarle.

wandig. Bovendien werden deze zelden in het grove Mayenbaksel uitgevoerd: dat was vooral handig voor kookpotten, aangezien dit heel hittebestendig was. Ten slotte is het ook nogal langgerek: het lijkt bijna een kandelaar. Als we dan naar de bewaaringstoestand van het stuk kijken, valt op dat het langs één kant groen is aangeslagen. Dit verraadt dat het vaasje enige tijd met die kant aan het oppervlak heeft gelegen en was overgeleverd aan weer en wind. Potjes die volledig onder de grond hebben verbleven, vertonen dit soort aanslag niet (meer).”

“De nogal grove uitvoering van dit stuk, de atypische vorm en de groene aanslag doen mij dus vermoeden dat het hier om een decoratieve kopie gaat van een antieke vaas of beker. Dergelijke stukken worden verkocht in tuincentra en zijn afkomstig van zowat overal ter wereld. Ik vermoed dat dit stuk uit Turkije komt, aangezien de vorm mij ietwat oosters aandoet. Waarschijnlijk hebben de vorige bewoners dit kleinood als decoratie in de tuin gelegd en is dit geleidelijk aan verdwenen onder bladeren en verzakt in de grond onder invloed van de regen. Tot de

leerling van de vijfde klas ijverig met de schop ging graven.”

“Toen ik een jaar of acht was, heb ik op een vergelijkbare manier ooit een kapmes van het Engelse leger uit 1942 gevonden in onze tuin. Het bleek uiteindelijk een familiestuk te zijn, dat mijn vader was kwijtgeraakt bij het snoeien van de notenboom. Maar je kan stellen dat die vondst een blijvende indruk heeft nagelaten. Hopelijk bederf ik de pret niet teveel. Voor hetzelfde geld was het wel een waardevol Romeins potje geweest. De bodem van Baarle-Hertog bevat immers veel overblijfselen van bewoning uit bijna alle archeologische periodes. Binnenkort gaat er op de voormalige Limfa-site aan de Chaamseweg zelfs een opgraving van start waarbij sporen van middeleeuwse boerderijen worden onderzocht. Mocht u interesse hebben, dan kan voor de klas altijd een rondleiding worden georganiseerd.”

Ondertussen heeft de juf de bevindingen in de klas voorgelezen en de leerlingen kijken uit naar een geleid bezoek door archeologen aan de Limfa-site. Wie weet welke geheimen de Baarlese ondergrond daar zal prijsgeven? Juf Liesbeth en haar archeologen in spe zeggen alvast hartelijk dank aan Stephan en Amalia.

Archeologen van AdAK (v.l.n.r.): Jef Van Doninck en Stephan Delaruëlle.

*Gebeurtenissen uit de Eerste Wereldoorlog
aan de grens met Baarle-Nassau*

Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens (12)

HERMAN JANSSEN

*In deze aflevering beschrijf ik
ingrijpende gebeurtenissen uit het
leven van een aantal Baarlenaren.*

*We volgen de verdere evolutie van
ons WO1-project, dat een groot
succes blijkt te zijn en kijken sa-
men vooruit naar Amalia's verdere
WO1-activiteiten. Ook andere
WO1-herdenkingen krijgen onze*

*aandacht, want heel de wereld
viert mee.*

Ruim een jaar geleden verscheen ons WO1-boek 'Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens'. Een paar maanden later was het uitverkocht. Er is veel vraag naar een heruitgave. Erfgoedcel Noorderkempen neemt een herdruk in overweging. Zelf beginnen we daar niet aan, vooral omwille van

de grote tijdsinvestering voor de verkoop. Sinds de publicatie zijn alweer heel wat nieuwe gegevens verzameld. Aan de reeks aanvullingen lijkt geen einde te komen. Hieronder vindt u een aantal van deze verhalen terug.

Gesneuvelde Baarlese officier

Jan Huijbrechts maakte mij erop attent dat naast Emiel Van Dijck, schoolhoofd van Zondereigen, een tweede militair uit Baarle-Hertog is gesneuveld. Het betreft Jules Auguste Blaimont, geboren in Baarle-Hertog op 7 juni 1862. Hij was een zoon van Maria Helena Peeters en Karel Antoni Blaimont, onderbrigadier der douane. Wellicht is Jules op jonge leeftijd uit Baarle-Hertog verhuisd, bijvoorbeeld toen zijn vader van standplaats veranderde. Toen hij 21 jaar werd, ging Jules als beroepsofficier in het Belgische leger. Gelet op zijn leeftijd is het logisch dat hij tijdens WO1 in de achterhoede zat. Bovendien blijkt uit de schaarse gegevens die voorhanden zijn dat hij niet bepaald een briljante carrière achter de rug had. Op de leeftijd van 56 waren de meeste van zijn jaargenoten al lang kapitein-

Lichtfront, evocatie langs de Belgische frontlijn zoals die tot stand kwam in oktober 1914.

Gijzelaars van Aarschot (Louis Raemaekers).

commandant of majoor. Jules was kapitein 1ste Klasse.

Blaimont stierf in Calais (Fr.) op 21 juli 1918 en ligt begraven op de Belgische militaire begraafplaats in Calais-Nord, avenue Pierre de Coubertin.

Gefusilleerde Baarlenaar

Op 19 augustus 1914 vond het 'Bloedbad van Aarschot' plaats. Die dag werden meer dan honderd burgers standrechtelijk gefusilleerd door Duitse soldaten. Eén van de terechtgestelden, Gustaaf Andreas Adrianus Van de Pol, was op 17 juni 1878 in Baarle-Hertog geboren. In 1904 was hij leerlooier in Baarle.

Vader Hendrik Mattheus Van de Pol was afkomstig uit Moergestel. Hij huwde in Baarle-Hertog op 6 augustus 1877 met Maria Louisa

Van Dijck, dochter van winkelier Adriaan Van Dijck. Ook Hendrik was leerlooier. Hij werkte waarschijnlijk in de leerlooierij van Gerard Moreau, die getuige was bij zijn huwelijk. Hendrik Van de Pol stierf op 20 februari 1904. Hij was

dan 58 jaar oud. Het gezin Van de Pol woonde altijd in hetzelfde huis: vooraan in de Kerkstraat, in de huizenrij tussen de Belgische kerk en pastorie. De secretaris, de veldwachter en de postbode waren de vaste geburen. Gustaaf was de oudste van twaalf kinderen, geboren tussen 1877 en 1896. Minstens twee van hen stierven op late leeftijd, één in Den Haag en één in Maastricht.

Gustaaf Van de Pol huwde met Prudentia Eckel en vestigde zich begin 20ste eeuw als lederhandelaar in Aarschot. Het koppel had drie kinderen.

In Aarschot, één van de zeven martelaarssteden tijdens de Eerste Wereldoorlog, kwamen op 19 en 20 augustus 1914 maar liefst 173 burgers om het leven en ongeveer 400 huizen werden in lichterlaaie gezet. Een 400- à 500-tal burgers werd dagenlang in de kerk opgesloten. Zo'n 300 werden per trein naar het Sennelager kamp in Duitsland gedeporteerd.

Toen het Duitse leger Aarschot binnenviel, hadden bijna alle Belgische soldaten de stad verlaten.

Huis van de burgemeester op de hoek van de Martelarenstraat en de Grote Markt.

Duitse soldaten gingen woest tekeer. Huizen werden geplunderd en in brand gestoken, burgers geslagen en opgepakt. Kolonel Johannes Stenger, bevelhebber van de 8ste Duitse infanteriebrigade, nam zijn intrek in het huis van de burgemeester. Zijn kamer gaf via een balkon uit op de Grote Markt. Rond zes uur 's avonds stond Stenger met twee officieren op het balkon. Ze keken naar de troepen en de wagens op het marktplein. Op het ogenblik dat een proviandcolonne passeerde, werd een hevig geweesalvo gelost. In een oogwenk stonden de colonne stil. Wagens botsten op elkaar en de Duitsers begonnen in het wilde weg te schieten. Tijdens deze schietpartij, die een twintigtal minuten duurde, werd kolonel Stenger op het balkon gedood.

De plaatselijke bevolking was ervan overtuigd dat misnoegde Duitsers aan het muiten geslagen waren. Hun overste had een kwalijke reputatie. De Duitsers kwamen echter tot een heel andere conclusie. Zij meenden dat het ging om een vooraf beraamde overval van Aarschotse burgers. De represailles waren hard. Duitse soldaten startten een wilde zoek-

Standbeeld van burgemeester Jozef Tielemans.

Opgraving van de burgerslachtoffers (Louis Raemaekers).

tocht naar sluipmoordenaars onder de bevolking. Zij namen een eerste groep jongens en mannen apart en brachten hen met opgeheven handen naar de Leuvensesteenweg, waar zij geëxecuteerd werden. Kort daarna volgde een tweede groep, waaronder burgemeester Tielemans en zijn bijna vijftienjarige zoon. Zij werden samen met stadsgenoten op een rij gezet en in koelen bloede neergeschoten. Elke derde man werd gefusilleerd. Gustaaf Van de Pol was één van deze martelaars.

Terwijl de terechtstellingen werden uitgevoerd, moesten de Aarschotse vrouwen en kinderen de hele nacht op de brandende markt blijven. Pas in de vroege ochtend mochten zij naar huis terugkeren. Wat later klonk een nieuw bevel: heel de stad moest ontruimd worden. De inwoners werden verdreven. Met pak en zak beladen, verlieten zij de stad. Men schat hun aantal op drieduizend.

Amsterdammer wordt Baarlenaar

Soms vestigden gevluchte Belgen zich definitief in Nederland en

Philip Harmsen.

kregen dan stevast als bijnaam 'Den Bels'. Frans Van Gils en ik hoorden dergelijke verhalen op tal van plaatsen in Noord-Brabant. Ook in Baarle zullen na de oorlog wel vluchtelingen gebleven zijn, maar wellicht zonder die bijnaam. Hun nationaliteit onderscheidde hen niet van andere Baarlenaren. Minder gekend zijn de verhalen van Nederlandse grenswachters die na de oorlog niet naar hun woonplaats terugkeerden. In onze grensregio verbleven tijdens de

oorlog heel wat gemobiliseerde jongens uit Amsterdam. Philip Coenraad Harmsen was één van hen. Hij was in Amsterdam geboren op 28 januari 1891. Tijdens de oorlog leerde hij de Baarlese Adriana Broeders kennen, een nicht van de Ulicotense onderwijzer Gust Verschueren. Ook Adriana gaf les in Ulicoten. Het jonge koppel trouwde en vestigde zich in Baarle, waar Philip Harmsen directeur van de Amsterdamsche Rotterdamsche Bank ('Amro') werd. Tevens was hij verzekeringsagent van Nationale Nederlanden, commandant van de vrijwillige brandweer, oprichter en voorzitter van Baarle's Bloei en penningmeester van de veiling. Wat een aanwinst voor het dorp!

Amalia's WO1-project

De twee laatste dossiers van ons WO1-project zijn ingediend ter verantwoording van subsidies vanwege de provincie Antwerpen en Erfgoedcel Noorderkempen. Hiermee is het financiële luik van

het project succesvol afgesloten. In de media blijft er veel aandacht. Zo waren er twee tv-reportages van Vlaanderen Vakantieland. Ook opnameploegen voor het 19u Nieuws (VRT) en de Canon van Lammers (Omroep Brabant) kwamen langs. Vijf reportages van VRT-radio 2 vind je terug op de website www.dodendraad.org.

Langs twee kanten van de grens worden lezingen verzorgd. Tientallen verenigingen en scholen komen naar Baarle-centrum of Zonderei-

gen voor rondleidingen, al dan niet voorafgegaan door een powerpointvoorstelling.

De fietsroute en de wandelpaden trekken veel aandacht en werden inmiddels door duizenden geïnteresseerden bezocht. Dagelijks staan mensen bij de infoborden. In het kader van de ruilverkaveling Zondereigen is onlangs een fietspad aangelegd, zodat het Vredesmonument de Dodendraad veilig benaderd kan worden.

Amalia's project is samen met twee andere kanshebbers genomineerd voor de Knippenbergprijs 2014, een initiatief van Stichting Brabants Heem, Leerstoel Cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg, Historische Vereniging Brabant, Noordbrabants Museum, Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Erfgoed Brabant. Dat is een hele eer en een grote blijk van waardering. De Knippenbergprijs werd in 2007 ingesteld voor personen of organisaties die zich verdienstelijk maken op de terreinen waarvoor Drs. Willy Knippenberg (1910-2005) zich gedurende zijn lange leven heeft ingezet: heemkunde, volkskunde, geschiedenis, archeologie, numismatiek, biologie en ecologie. Om voor de prijs in aanmerking te komen, is het een

VRT Radio 2-journaliste An Luyten bij de reconstructie van de zendmast.

Bezoek aan het schakelhuis in Zondereigen.

voorwaarde dat de veelzijdigheid van de naamgever van deze prijs ook in de nominatie wordt aange troffen. Criteria als een vakover schrijdende aanpak, bovenlokale benadering, gerichtheid op een breed publiek en een educatief karakter wegen dan ook zwaar in de beoordeling. Voor 2014 is het thema 'Eerste en Tweede Wereld oorlog'.

De prijs bestaat uit de bronzen Knippenbergpenning en een geldbedrag van duizend euro dat door Stichting Brabants Heem beschikbaar wordt gesteld. De uitreiking van de oorkonde vindt op 15 november in Asten plaats. Dan wordt ook de winnaar bekendge maakt. Toevallig wordt op dezelfde dag een sloffeest georganiseerd voor alle organisatoren van door Leader gesubsidieerde projecten in de provincie Antwerpen en ook daar worden de beste initiatieven verkozen. Amalia maakt misschien een kans(je), maar kende tot op heden weinig succes bij dergelijke competities. Het bleef bij twee nominaties voor de Knippenbergprijs en één voor de Vredesprijs van de provincie Antwerpen, alle drie in 2008. Nergens werd de hoofdvogel afgeschoten. Benieuwd of het deze keer gelukt is!

WO1-brochures en -postzegels

De provincie Antwerpen publiceert een kwaliteitsvolle reeks brochures onder de titel 'WO1 in de provincie Antwerpen'. Mogelijk levert Amalia in 2015 of 2016 teksten en foto's aan voor twee brochures: één over de dodendraad en één over de vrij gebleven enclaves van Baarle-Hertog. De provincie is vragende partij en nam hiervoor contact op met Amalia. De uitgaves moeten aan

Belgische WO1-postzegels in 2015.

een publieksevenement gekoppeld worden. De gemeente Baarle-Hertog informeert in Antwerpen welke van Amalia's activiteiten hiervoor in aanmerking komen.

Amalia, Leo Gladines, de filatelistenclub van Beerse en de gemeente Baarle-Hertog hebben een gezamenlijk dossier ingediend bij de Belgische poststerijen met als doel

een bijzondere uitgifte in 2016 of 2017 van Belgische postzegels over de vrij gebleven enclaves van Baarle-Hertog. Afwachten hoe dit dossier in Brussel onthaald wordt!

Amalia's herdenkingen in 2015

Onlangs leverde een uitstap naar Huis Doorn goede ideeën op voor

Mercedes-Benz van keizer Wilhelm II.

een heemreis. Op 30 mei 2015 bezoeken we in Doorn zowel de nationale WO1-tentoonstelling als het landhuis waar de Duitse keizer noodgedwongen tot aan zijn dood heeft verbleven. Niet dat hij daar iets tekort kwam. Oordeel zelf, de luxueus ingerichte woning is nog in originele staat. We worden er door een gids rondgeleid. Voor de middag rijden we in Uden langs, waar we eerst ontvangen worden in het heemhuis en daarna met een gids in de bus de locatie van het vroegere vluchtoord bezoeken.

Voor de vierdaagse reis naar Verdun (van 2 tot 5 juli 2015) zijn nog drie plaatsjes vrij. U kan zich hiervoor aanmelden bij Maria Voe-ten: info@amaliavansolms.org.

In 2015 staan twee WO1-lezingen op het programma. Op dinsdag 20 januari spreekt Martine Kouwenhoven over 'Vrouwen in de Grote Oorlog'. Vrouwen speelden een erg belangrijke maar onderbelichte rol tijdens de Eerste Wereldoorlog. Martine is

Dr. Martine Kouwenhoven.

Madame Tack, een sterke vrouw uit de Grote Oorlog.

literatuur- en theaterwetenschapper, socioloog, tolk, vertaler en een gepassioneerde lezeres. "Het is niet voor niks dat deze oorlog de annalen in ging als de Grote Oorlog. Het was de eerste keer dat een volledige maatschappij, inclusief het thuisfront, gericht was op de oorlogsinspanningen. Ook vrouwen werden ingeschakeld: ze werkten als verpleegster aan het front, als spionne voor het leger of zelfs (al dan niet verkleed als man) als soldaat in de loopgraven. Bovendien namen ze de plaats in van de mannen in de fabrieken, de trams en de kantoren, brachten daarnaast de kinderen groot, deden het huishouden en zorgden voor de voedselvoorziening." Hoog tijd om aandacht hieraan te besteden. Martine bespreekt zes gewone vrouwen uit zes verschillende landen in buitengewone omstandigheden. Een absolute aanrader!

Op dinsdag 24 november 2015 is er een lezing van Antwerpenaar Alex Elaut over naar Nederland gevluchte Belgische kunstenaars. Eén van hen was Frans Willems

uit Edegem, die met zijn vrouw en kinderen in Domburg verbleef. Hij kwam meermaals naar Baarle. Harry Benschop publiceert volgend jaar over deze aquarellist een artikel in Van Wirskaante.

Begin juni 2015 staan opnieuw Vredesdagen gepland voor alle Baarlese basisschoolleerlingen van de Belgische klassen 5 en 6 en de Nederlandse groepen 7 en 8.

Fons Versmissen uit Zondereigen.

WO1-herdenking in Hoogstraten

Ook elders wordt de Grote Oorlog herdacht, denk maar aan de pontonbrug in Antwerpen en het frontlicht in de Westhoek. Twee websites uit Hoogstraten verdienen eveneens onze aandacht. Jef Versmissen volgt het verloop van de oorlog aan de hand van het dagboek van zijn grootvader, Fons Versmissen uit Zondereigen. Jef was tot eind juni 2011 directeur van de gemeenteschool in Hoogstraten. Hij bezorgt de leerlingen berichtjes uit de oorlog namens zijn grootvader. Iedereen kan dit goed gedocumenteerde verhaal volgen op <http://oorlogsdagboek14-18fonsversmissen.skynetblogs.be>.

In 2012 kwam het Stedelijk Museum in Hoogstraten in het bezit van de oorlogsdagboeken van burgemeester Van Nueten uit Meerle. Ze geven een uniek beeld van het leven in Meerle, een dorp dat tussen de rijksgrens en de

dodendraad gevangen zat. Ook de dagdagelijkse problemen en frustraties van de burgemeester omwille van de Duitse bezetting komen uitgebreid aan bod. U kan dit boeiende dorpsverhaal dagelijks volgen op de website www.meerle14-18.be.

WO1-herdenking in Niue

Niet alleen in onze eigen omgeving maar over heel de wereld worden de gebeurtenissen uit '14-'18 herdacht. Ter illustratie een mailtje van dr. Brendan Whyte, enclavespecialist uit Australië, die een hoofdstuk over het militaire zendstation MN7 in ons WO1-boek schreef: "Honderd jaar geleden was er een oorlog die alle oorlogen moest beëindigen. Vandaag lijkt het een oorlog zonder einde. In Australië wordt het parlamentsgebouw bewaakt door politieagenten met machinegeweren. Tijdens een ondervraging in een politiekantoor werd een 18-jarige moslim doodgeschoten. Wat een

verschil met het eiland Niue in de Stille Oceaan, waar ik een week met vakantie was. Het leven is er fantastisch. Niemand doet er zijn huis of auto op slot. Je mag er nog water meenemen in het vliegtuig, de gevangenis is er leeg en het is een ongeschreven wet dat iedereen wuift als er iemand passeert."

"In 1914 was dit hemelse eiland een protectoraat van Nieuw-Zeeland. In 1915 en 1916 werden 149 inboorlingen naar Egypte en Frankrijk gestuurd. Slechts een enkeling kon lezen en schrijven, niemand sprak een andere taal dan het Niueaans. Nooit hadden die jongens laarzen gedragen. Eén van hen had schoenmaat 50! Zij leden erg onder de voor hen ongebruikelijke legerkledij. Ook aan het voedsel waren zij niet gewend. Soldaten van Niue maakten deel uit van het Maori Pioneer Contingent, dat taken in de kazernes kreeg en bomen moest kappen voor gebruik in de loopgraven. Autochtone bevolkingsgroepen mochten destijds niet tegen blanken vechten. Zelfs niet tegen de Duitsers... Een twaalfstal Niueaanse soldaten kwam door ziekte om het leven. Velen kregen griep of een longontsteking door de strenge Franse winter. In het hospitaal kregen ze bezoek van missionarissen die tot 1910 op het eiland actief waren geweest. Eindelijk konden ze in hun eigen taal communiceren!"

"Elk van de dertien dorpen op Niue heeft een herdenkingsmonument, met daarop de namen van de opgeroepen soldaten. Bij het parlamentsgebouw staat een monument waarop ze allemaal vermeld staan. Verder is een tweetalig boek uitgegeven, in het Engels en het Niueaans. Er bestaan nu overigens

Niue, een eiland aan de andere kant van de wereld.

Niueaanse soldaten in opleiding.

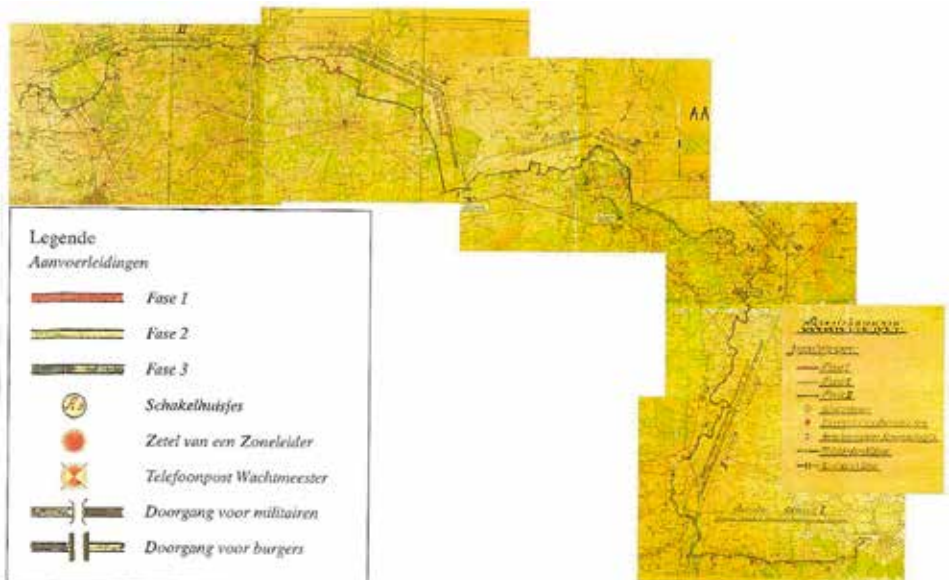
ook WO1-boeken over de soldaten van Samoa, Tonga en Fiji.”

Vlaamse erkenning

Op initiatief van toenmalig Vlaams minister van Cultuur Joke Schauvliege is sinds mei 2014 de Topstukkenlijst uitgebreid met objecten en verzamelingen over de Eerste Wereldoorlog, waaronder een kaart die het traject van de Dodendraad weergeeft. Het gaat om de enige in Vlaanderen bewaarde overzichts-

kaart van het versperringstraject ten oosten van de Schelde, van Antwerpen tot Gemmenich. De kaart van het Dodendraadtraject is tot Topstuk benoemd omdat het van belang is voor de militaire geschiedenis. Ook is het een illustratie van minder behandelde aspecten van de bezetting tijdens de Grote Oorlog: het verzet, de oorlogsvrijwilligers, de clandestiene post, de vluchtelingenproblematiek en het smokkelen. De kaart is in privébezit. Het Topstukkendecreet

gaat over de bescherming van roerend cultureel erfgoed dat voor de Vlaamse Gemeenschap in Vlaanderen bewaard moet blijven, omwille van zijn bijzondere archeologische, historische, cultuurhistorische, artistieke of wetenschappelijke betekenis. De bescherming van de kaart als Topstuk toont aan dat ook in Brussel het bestaan van de dodendraad inmiddels bekend is. Onze inspanningen (en die van prof. Vanneste, uiteraard) worden beloond!

Dodendraadkaart, in Limburgs privé-bezit.

Levend tableau op het oude perron

Vluchten over het Bels Lijntje

HARRY BENSCHOP

Kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zijn veel Belgen naar Nederland gevlucht. Te voet, met paard en kar, met de trein. Ook over het Bels Lijntje. Een 'levend tableau' op het oude perron aan de grens op Open Monumentendag 2014 bracht de herinnering terug.

Vluchtelingen uit België.

Belgische trein in Tilburg.

Massa's vluchtelingen

Eind augustus 1914 trokken “den heelen dag via het grensstation Weelde massa's vluchtelingen Nederland in. De één-uur trein bracht velen uit Antwerpen en de steden daar rondom. De trein van half zes bracht een aantal priesters...” Een citaat uit de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 30 augustus 1914.

Levend tableau met 'vluchtelingen' t.g.v. Open Monumentendag 2014.

In de loop van september bleven de vluchtelingen binnendruppelen. Begin oktober ontstaat er een gigantische vluchtelingenstroom. Wanneer de Duitsers oprukken naar Antwerpen en de Kempen, zit er voor ruim één miljoen Belgen niets anders op dan alles achter te laten en te vluchten. Net over de grens had Nederland het bijzonder moeilijk om iedereen op te vangen. Veel vluchtelingen hadden Baarle-Nassau als eindbestemming. De meesten kwamen te voet omdat de beschikbare treinen overvol waren.

Met de trein

Wie het geluk had met de trein te kunnen reizen, kwam vanaf Turnhout op het treinstation van Baarle-Nassau-Grens aan. Het perron ligt deels in België, deels in Nederland. Belgische treinen stopten aan de grens, waar Nederlandse treinen het vervoer overnamen. Op sommige momenten reden de Belgische treinen tot Tilburg om ze niet in Duitse handen te laten komen. In het begin van de mobilisatie (eind juli, augustus 1914) had het Nederlandse leger de spoorwegen voor zich opgeëist. Toen de vluchtelingenstroom in september en oktober 1914 goed op gang kwam, werden de vluchtelingen per trein

'Klaarmaken van het eten om uit te delen aan een der talloze aankomende treinen' (oorspronkelijk bijschrift foto).

Station aan de grens (collectie Ad Jacobs).

Grensweg met zicht op het station (collectie Ad Jacobs).

verder Nederland in vervoerd.

Levend tableau

Van dat in 1906 in gebruik genomen enorm grote grensstation rest nu niets meer dan het lange perron. Tijdens Open Monumentendag in september dit jaar was er een levend tableau opgesteld met 'vluchtelingen'. Die stonden er te wachten op de trein naar Nederland. Zij stonden daar met hun koffers, dekens en huisraad. Het beeld deed denken aan de sepia-keurige foto's van vroeger. Soms klonken er uit de mensenmenigte klanken van een muziekinstrument op, dan weer een hoopvol gezang. Het levend tableau was een initiatief van de Tilburgse theatergroep De Kwekerij. Samen met figuranten verzorgden zij een stijlvolle voorstelling die helemaal paste binnen het thema 'Op reis' van Open Monumentendag 2014. Veel fietsers over het Bels Lijntje hebben er geboeid staan kijken.

Opvang in Baarle

Alle vluchtelingen die in Baarle-Nassau-Grens aankwamen, werden ter plaatse of in Baarle-centrum opgevangen. In de eerste dagen van oktober waren er elke dag zo'n 24.000 vluchtelingen.

Het grote grensperron (collectie Ad Jacobs).

Drukke in het station te Tilburg, 1914.

'September 1914, Tilburg-station. Exodus der Belgen' (oorspronkelijk bijschrift foto).

Voor een dorp van 2.500 inwoners was het een hele klus die op te vangen. Slechts een klein deel verbleef langere tijd in Baarle. De meesten werden naar Tilburg of naar een meer noordelijk gelegen vluchtelingenkamp doorgestuurd. Voor het grootste deel met de trein. Vluchtelingen logeerden bij Baarlenaren thuis. Alles was snel vol. De minste kamer was door een of meer families betrokken. Schuren, stallen en loodsden dienden tot verblijfplaats. Maar er sliepen ook vluchtelingen noodgedwongen in het bos. Later zijn ze opgevangen in de grote douaneloods.

Douaneloods

Aanvankelijk fungeerde het grensstation als een doorgangsoord voor ruim 500 personen. De bevolking wisselde vaak. De wachtzaal en andere ruimtes werden al vlug in slaapzalen herschapen. Zeven dagen na de Val van Antwerpen was het een chaos van belang. Eind november 1914 werd de douaneloods bij het station ingericht als permanent vluchtoord. Deze bevond zich naast de vrije loods, welke er nu nog staat en waar Nederlandse grenswachters en kampbewakers een onderkomen vonden. In het begin lag er alleen maar stro op de grond, onhygiënisch maar

wel lekker warm. De Nederlandse stationschef Wolters zorgde voor een militaire organisatie van het kamp. De Belgen moesten werken voor hun eten. Ze kregen vooral koffie en brood en maar één keer per week vlees. Een hard bestaan, zeker met de winter op komst. Pas later kwam er verlichting en werden kachels bijgeplaatst.

In de eerste maand meldden zich bijna 1.000 vluchtelingen bij stationschef Wolters. De loods heeft aan zo'n 1.500 vluchtelingen tegelijkertijd onderdak geboden. Midden in de slaaplods stonden zes spoorwagens op de rails. Drie ervan waren ingericht als magazijn, één als nachtverblijf voor de ziekenhuiszusters en twee als kantoor en spreekkamer voor de dokter.

Op 13 februari 1915 gaf het Nederlandse militaire gezag het bevel tot de ontruiming van het vluchtoord in Baarle-Nassau-Grens en de overplaatsing naar het rege-

ringskamp van Uden. Vanaf begin maart kwamen dagelijks ongeveer 300 vluchtelingen vanuit Baarle in Uden aan. Zieken mochten aan de grens blijven tot zij genezen waren. Op 15 maart vertrokken de laatsten. Alle goederen van het vluchtoord werden daarna per spoor naar Uden verstuurd.

Fotoverantwoording:

De oude foto's zijn beschikbaar gesteld door Adrie de Koster uit Terneuzen, tenzij anders vermeld.
www.collectors1900.com

Vluchtelingenopvang in de douaneloods van Baarle-Nassau-Grens.

Vrije loods in Baarle-Nassau-Grens (collectie Ad Jacobs).

Vanuit Antwerpen

Vluchten over de pontonbrug

HARRY BENSCHOP

De Schelde oversteken, het is voor honderdduizend Antwerpenaren begin oktober 1914 een van de laatste mogelijkheden om het vege lijf te redden en het geweld te ontvluchten. Vanaf augustus 1914 heeft men gewerkt aan vier bruggen over de Schelde, oorspronkelijk bedoeld als aanvoeroute voor het leger. In de nacht van 6 op 7 oktober trekt het Belgische leger zich over de pontonbrug uit de stad terug. Een eeuw later ligt er bij het Steen gedurende drie dagen weer een pontonbrug over de Schelde.

Honderdduizend

Honderdduizend kaartjes zijn er verkocht om in het weekend van 4 en 5 oktober 2014 over de door de Belgische en Nederlandse genie gelegde pontonbrug tussen het Steen en Linkeroever te wandelen. Het geeft een idee van de drukte die er een eeuw eerder moet zijn geweest toen eenzelfde aantal burgers over de Schelde de stad uit vluchtte. Gelukkig was er niet de paniek die de oversteek in 1914 kenmerkte, al verliep de operatie niet geheel vlekkeloos. Het idee om voor de herdenking van de Eerste Wereldoorlog een tijdelijke pontonbrug aan te leggen, ontmoette in eerste instantie geen bijval. Leger, veiligheidsorganisaties en politiediensten kwamen met een eindeloze lijst bezwaren. De Schelde bij Antwerpen is geen

rustige rivier. Door eb en vloed zijn de hoogteverschillen enorm. Eigenlijk is het – ook heden ten dage nog – een technisch hoogstandje een tijdelijke brug over de Schelde aan te leggen. En dan is er ook nog het scheepvaartverkeer dat niet zo maar kan worden stilgelegd.

De Val van Antwerpen

Eind augustus 1914 is het Belgische leger gedwongen zich terug te trekken in Antwerpen, hét militaire bolwerk van België. Antwerpen wordt zelfs even de hoofdstad van België en zetel van de regering, het parlement, het leger, de koninklijke familie en de diplomatie. De imposante dubbele fortengordel bracht een nooit geziene vluchtelingenstroom op gang, eerst naar Antwerpen en na de val van de stad, naar Nederland.

Oktober 1914.

Iedereen was ervan overtuigd dat die trotse vesting onneembaar zou zijn. Maar de Duitsers weten wel degelijk de stad te omsingelen en op 28 september beginnen ze een succesvolle aanval op de buitenste fortenlinie. Op 6 oktober is de situatie zo nijpend geworden dat het Antwerpse stadsbestuur de inwoners adviseert te vluchten. Dat advies is meteen opgevolgd door de helft van de bange inwoners.

In de nacht van 6 op 7 oktober vlucht het leger de stad uit. Eerst rijdt de hele Belgische cavalerie door de stad naar de kaai. Daar worden ze door genietroepen te voet naar de pontonbrug geleid. Wanneer de colonne ruiters aan de overtocht begint, komt de brug door het enorme gewicht dieper in het water te liggen. Het gekraak van de houten balken maken zowel de paarden als de ruiters nerveus. Vervolgens is het de beurt aan de soldaten te voet. Duizenden Belgische infanteristen, gevolgd door Engelse troepen, verlaten de vestingstad Antwerpen via de pontonbrug. De terugtocht duurt de hele nacht. Er lijkt geen einde aan te komen.

Generaal Desguise, de bevelhebber van de Versterkte Stelling Antwer-

pen, schrijft de volgende ochtend in een brief aan burgemeester Jan de Vos “dat het bombarderen van de stad zelf nakend zal zijn. Maar”, zo sust hij, “dat zal geen invloed hebben op de verdediging van de stad.” En hij besluit zijn brief, afgedrukt in de Gazet van Antwerpen, veelzeggend: “Wie zich wil onttrekken aan dat bombardement, wordt verzocht de stad zo spoedig mogelijk te verlaten.” Antwerpen is op dat moment een vluchtelingen-kamp aan de Schelde. Naast de 200.000 Antwerpenaren die nog in hun huizen zijn gebleven, telt de stad minstens evenveel mensen die uit de rest van het land zijn

gevlucht en er tijdelijk onderdak hebben gevonden.

Opgeblazen

Diezelfde avond nog beginnen de Duitsers met de beschieting van Antwerpen. Iedereen wil over de pontonbrug naar de ‘veilige’ Linkeroever, maar wordt door leger en politie tegengehouden. “Gendarmes met bajonetten,” bericht een Engelse krant, “houden de drommende massa op afstand zodat de laatste legereenheden kunnen oversteken.” Als de avond valt op 8 oktober en de olieopslagplaats in Hoboken in brand geschoten is,

pen over te geven, teneinde het bombardement te doen ophouden en de stad voor verdere verwoesting te behoeden. Burgemeester De Vos wordt als onderhandelaar naar de Duitsers gestuurd. Om 17.40 uur wordt in Kontich een verdrag ondertekend. De stad geeft zich officieel over.

Frans Willems, vicepresident Rode Kruis

kan de politie de menigte niet meer tegenhouden.

Meer dan honderdduizend mensen willen er tegelijk op. De brug is smal, ongeveer drie meter. Ongelukken blijven dan ook niet uit. Het gewicht van de menszee duwt de brug omlaag waardoor de toegangshelling steiler wordt. Talloze burgers en soldaten struikelen en vallen in het water. Er ontstaat nog meer paniek. Ziekenwagens rijden zich vast. De toestroom aan vluchtelingen is niet meer onder controle te houden. Diezelfde avond geeft generaal Desguise het bevel de brug op te blazen. Vrijdagochtend 9 oktober is de brug precies om

half negen tot ontploffing gebracht. Vluchten kan niet meer.

Spookstad

Antwerpen is een spookstad geworden. Van de vierhonderdduizend inwoners en de vele vluchtelingen zijn er maar enkele tienduizenden in de stad achtergebleven. Zij hebben zich verscholen in kelders of andere veilige plekken, in afwachting van de dingen die gaan komen.

Na het vertrek van de Belgische en Engelse krijgsmacht besluit de burgerlijke overheid diezelfde vrijdagochtend 9 oktober Antwer-

De chaos in de stad verklaart waarom Frans Willems – de man die tijdens de Eerste Wereldoorlog een aquarellenalbum over Baarle-Hertog heeft gemaakt, zie het artikel 'Tentoonstelling Tijdelijk Thuisland in Domburg' in de vorige Van Wirskaante – pas dagen na zijn vrouw Marie Gevers naar Zeeland is gevlucht. Hij was in die dagen vicepresident van het Rode Kruis in Antwerpen, verduidelijkt zijn kleinzoon Jan Willems onlangs aan Amalia. Marie was met haar kinderen met de boot over de Schelde naar Vlissingen gegaan, Frans volgde later op de fiets. In de eerste oorlogsjaren vonden zij onderdak in Domburg.

Juist vanwege het 'Album Baarle-Hertog', met onder andere bekende de aquarellen van de Dodendraad, is Amalia aan het uitzoeken wie Frans Willems was. Vooral wat hij tijdens zijn verblijf in Domburg in Baarle deed. En waarom hij het Album Baarle-Hertog heeft gemaakt. Jan Willems bewoont nu in Edegem bij Antwerpen het kasteel Mussenburg, waar zijn grootvader Frans vanaf zijn huwelijk in 1908 tot aan zijn dood in 1945 heeft gewoond. Een gesprek met Jan heeft op enkele prangende vragen een antwoord gegeven. Heel toevallig

had hij net voor onze komst het dagboek gevonden dat Frans Willems in die jaren had bijgehouden. Volgend jaar komen we in Van Wirskaante zeker hier op terug.

Eén miljoen

Tussen 6 en 9 oktober zijn meer dan één miljoen Belgische burgers naar Nederland gevlucht. Ook veel Belgen van buiten Antwerpen hadden in die dagen besloten naar Nederland te vluchten bij het horen van de angstaanjagend bulderende 'Dikke Bertha's' van de Duitsers.

Die waren tot ver in de omgeving te horen geweest. Een half miljoen vluchtelingen kwam via Noord-Brabant de grens over, onder meer via de grensovergang bij Baarle-Grens en Weelde-Station. Ongeveer vierhonderdduizend Belgen passeerden de grens met Zeeuws-Vlaanderen en honderdduizend via Limburg.

Aanvoerlijn

De pontonbruggen waren met een heel ander doel aangelegd dan de stad te ontvluchten. Voor de

oorlog gebeurde de oversteek van de Schelde met veerboten. Toen Antwerpen in het begin van de Eerste Wereldoorlog een steeds belangrijker verschaningsplaats werd, was er een andere manier nodig om troepen en materieel vlot van de ene naar de andere kant van de rivier te brengen.

Op 2 augustus werd begonnen met de aanleg van de pontonbrug tussen Sint-Anneke en het Steen. Zeven dagen later was het bouwwerk klaar. Het rustte op 25 (veelal opgevorderde) binnenschepen.

De brug was 390 meter lang. De schepen waren verankerd, zodat ze ter plaatse bleven en niet uit elkaar dreven door het tij of de stroming. Om het getijdeverschil op te vangen, werden de neuzen afwisselend stroomop- en stroomafwaarts gelegd.

Militairen kregen voorrang, maar ook burgers mochten de brug gebruiken. Voor mensen van Linkeroever was de brug een handige

manier om de stad te bereiken en boodschappen te doen. Linkeroever kende geen winkels en er waren nog geen tunnels.

Militaire schipbruggen

In de Antwerpse geschiedenis hebben er ettelijke keren militaire schipbruggen over de Schelde gelegen. Al in 1585 legde de Spaanse landvoogd Alexander Farnese zo'n

brug aan. Die was vanaf 1584 gestaag bezig Vlaanderen te heroveren op de 'Staatsen', de protestanten uit het noorden. In ijtempo liet Farnese in de wintermaanden door het Waasland de Parmavaart graven. Langs die weg zou hij het materiaal laten aanvoeren voor zijn stoutste project: ten noorden van Antwerpen een brug over de Schelde bouwen om de Antwerpenaren militair te isoleren en uit te hongeren. Het werd de eerste schipbrug over de Schelde, een kunstwerk van 730 meter. Nadien lieten de Spanjaarden herhaaldelijk nog militaire schipbruggen aanleggen, maar dan vrijwel direct op de rede van Antwerpen en direct naast de eeuwenoude veerdienst tussen de Antwerpse Sint-Jansvliet en het Antwerpse Hoofd.

De schipbrug van Farnese had tot gevolg dat voor tweehonderd jaar de Schelde als internationale vaarweg afgesloten was. Alle handel verdween uit Antwerpen, het werd een dorpse stad. In die context konden de Spanjaarden zonder veel protest andere schipbruggen op de Schelde leggen.

De bruggen lagen er vermoedelijk slechts acht maanden per jaar. Het materiaal werd veelal tijdens

de winter op een werf opgeslagen om indien nodig direct te worden teruggelegd. Het initiatief voor de schipbruggen ging steeds uit van het landsbestuur en had militaire redenen. Als de brug niet militair werd gebruikt, mochten burgers ze gebruiken voor handel en vermaak, bijvoorbeeld voor uitstapjes met de koets naar het groene Waasland. Dat leverde ook nog passagegelden op.

Na de Spaanse Successieoorlog en de Vrede van Utrecht (1713) nemen de Oostenrijkers het roer over: Nederland mag dan troepen legeren in Antwerpen, een militaire brug tegen de vijand is dan niet meer nodig.

Laatste oefening

Voor nieuwe schipbruggen moeten we wachten tot 1894 en 1895. Voor de Wereldtentoonstelling werd in 1894 voor het eerst na ruim anderhalve eeuw weer een pontonbrug gelegd. Dat gebeurde door de pontoniers die op de stadsomwalling van Antwerpen hun aparte

kazerne hadden. Die brug lag er wekenlang.

Een jaar later had de stad de smaak te pakken en werd op 12 augustus nog feestelijker, maar slechts voor enkele uren, opnieuw een schipbrug gelegd. Dat gebeurde om te herdenken dat in 1795 onder het Franse bewind het Verdrag van Den Haag werd afgesloten, waarbij de Fransen de Schelde voor het eerst sinds 1585 weer open kregen. De brug werd in amper drie kwartier door de pontoniers gelegd.

Allicht oefenden pontoniers ook later in het leggen van bruggen. Maar niemand kon in augustus 1895 vermoeden dat het de volgende keer dodelijke ernst zou zijn. Dat de brug die de pontoniers in augustus 1914 op dezelfde plaats zouden leggen, de evacuatieleroute zou worden voor koning Albert I en het Belgische veldleger, dat zich kon hergroeperen achter de IJzer en daarmee het land redden. Overigens legde de genie in augustus 1914 nog drie soortgelijke pontons over de Schelde en wel

in Burcht, Hemiksem en Rupelmonde. Met de bouw van een vijfde, veel groter exemplaar op Linkeroever werd begonnen, maar die geraakte niet meer afgewerkt.

Bronnen:

- Veel informatie in dit artikel is ontleend aan het pontonboekje (PDF) 'Antwerpen bouwt bruggen' van het Vredescentrum van de provincie en de stad Antwerpen.
- De foto's bij dit artikel geven een indruk van de pontonbrug in het eerste weekend van oktober 2014.

Mooi! Mooi!

RIA WILLEKENS

Het ene voetje gaat naar voren.

Mooi! Het andere voetje idem

dito. Mooi! Onze kleindochter van

21 maanden showt haar nieuwe

schoentjes met een beetje bling-

bling erop. Vervolgens probeert

ze de kralenketting van oma op

te eisen. Mooi! Al haar t-shirtjes

en jurkjes krijgen de benaming

'mooi'. Opa en oma blijven

bewonderen: "Mooi! Un echt

meske."

Dit wekelijkse tafereeltje inspi-

reerde me voor een nieuw onder-

werp. Als dan het septembernum-

mer binnenvalt met op de cover

een superknappe tweeling met

mooi gebreide ajourtruitjes aan,

dan staat het volgende artikel

over 'kindermode vroeger en nu'

definitief vast.

Kinderen als volwassenen

Kinderen werden vroeger als kleine volwassenen beschouwd en werden opgevoed door kindermisjes. Ze werden in kostuums gestoken zoals volwassenen. Over de

Oma's kralen uit Columbia en Turkije hebben grote aantrekkingskracht.

kindermode is daarom nog niet zo veel bekend. Wat wel zeker is, is dat kinderen het hoogstwaarschijnlijk niet zo leuk vonden om in dergelijke kostuums rond te lopen, het belemmerde hen enorm. Bovendien waren de nauwsluitende korsetten voor vele jonge meisjes een marteling. Een opmerkelijk feit is dat jongens en meisjes in de kleuterleeftijd hetzelfde droegen: een lang onderkleed dat uitgesneden was met een decolleté. Daaroverheen nog een kleed. Het mutsje maakte het compleet. Het kindje op het afgebeelde schil-

derij van Jan Steen kan best een jongetje zijn. De jongetjes kregen pas een knie- of kuitbroek aan als ze zindelijk waren!

Op sommige portretten staan kinderen afgebeeld met geluksbrengers en devotionalia; kinderen waren toen door de hoge kindersterfte enorm kwetsbaar. Zie het schilderij van Paulus Moreelse.

Onlangs zagen we op een tentoonstelling in het Noordbrabants Museum in Den Bosch een mooi voorbeeld van kinderkleding uit de

Meisjesportret, Paulus Moreelse (1571 - 1638). Zie de stijf gesteven kraag.

18de eeuw. We keken wat meewarig naar de kleine hertogin Isabella. Och arme, hoe kon dat kindje toch spelen met al die 'heisa' aan? Kinderen van adel met dergelijke kleding aan konden hiermee echt niet uit de voeten. Dat laatste was ook niet de bedoeling. De meisjes werden geacht zo jong mogelijk te leren borduren op de bank in de vensterbank van hun kasteel, samen met hun hooggeachte mama of opvoedster. De jongens leerden van de vader of van zijn dienaar paardrijden om te kunnen deelnemen aan riddertoernooien c.q. veldslagen. Als ze geslaagd waren voor hun 'riddersexamen' kregen ze tenslotte de ridderslag en het loodzware ridderpak.

Deze stijve, onhandige kinderkleding is door de elite toch wel gedragen tot laat in de achttiende eeuw, getuigen de schilderijen. Maar er kwam gelukkig een veel soepelere kledingdracht voor de jeugd.

Het matrozenpakje

Vrijwel iedereen kent het matrozenpakje, een mooi kledingstuk. Het is stoer, snoezig, chique, grappig, vertederend. De benaming roept volgende gedachte bij me op: is het matrozenpakje voor lieve jongens of voor stoere meiden? Waar komt dit beroemde modelletje oorspronkelijk vandaan? Kinderkleding die is gebaseerd op

de dracht van matrozen, bestaat al meer dan twee eeuwen (1770-2000). De allereerste matrozenpakjes, de zogenaamde *sailor suits*, zijn ontstaan in Engeland rond 1770. Het matrozenpakje heeft als opvallendste onderdeel een grote schouderkraag, de zogenaamde braniekraag, met witte strepen en een V-hals. De eerste matrozenpakjes hadden een wijde lange broek, de pantalon,

Familietafereel, Jan Steen (1626 - 1679). Het kind bij moeder op de arm kan best een jongetje zijn.

zoals de zeelui die droegen. Deze eerste modelletjes werden alleen gedragen door jongens. Later werd het een knie- of kuitbroek, aanvankelijk met een sjerp en hoed. De stof was meestal soepel, soms zelfs van zijde. Voor meisjes is later de schouderkraag ontworpen met een rok en een los matelot-manteltje (*matelot* betekent matroos). De kleur blauw vond men een tedere kleur voor meisjes. Rood of fel roze accenten op kraag en sjerp hoorden bij mannelijke actie. Dat vond men stoer voor jongens! Dat is dus het tegenovergestelde van de kleuren bij pasgeborenen in Nederland nu: rose voor meisjes, lichtblauw voor jongens. Denk aan de Nederlandse traditionele beschuit met muisjes.

De vierjarige kroonprins Edward van Engeland verscheen in 1846 op het koninklijke jacht van het vorstenhuis in een speciaal ontworpen matrozenpakje. Zijn omgeving was vertederd. Wat een reclame voor het matrozenmodelletje. De latere keizer Wilhelm de Tweede van Duitsland kreeg een matrozenpakje cadeau van zijn grootmoeder, koningin Victoria uit Engeland. Zo waaierde het matrozenmodel verder Europa over naar diverse adellijke kringen en notabelen. De stijf gesteven kleding voor kinderen werd langzamerhand afgedankt. Je kunt stellen dat de opkomst van het matrozenpakje de geboorte van de eerste internationale kindermode is.

Het matrozenpakje weerspiegelde aanvankelijk allerlei maatschappelijke ontwikkelingen, o.a. de opvoeding van adellijke kinderen. Vervolgens vereenzelvigde men het enigszins met erotiek, feminisme, fotografie en strandvermaak. Maar

Poserend als een echt prinsje, 1952? In de stijl van prins Edward van Engeland?

uiteindelijk bleef het een kledingstuk voor kinderen op een *age of innocence*, dus voor kinderen op een leeftijd van onschuld. Daar bedoelde men de leeftijd van peuter tot ongeveer twaalf jaar mee.

Matrozenpakjes voor kinderen zijn erg lang in de mode gebleven. Op mijn strooptocht naar foto's van kinderen in matrozenpakjes heb ik enkele foto's weten te bemachtigen. Een serieus kijkend buurjon-

Het is groot feest voor dit jarige matrozenpeutertje, 1991.

gentje van me zit te pronken met zijn mooiste aanwinst, rond 1952. Een breed lachende peuter viert haar derde verjaardag in feestelijke matrozenkleding met een feestmuts op, omstreeks 1992. Verrassend was een communicantje in een matrozenpakje op een foto van 1985 in Baarle-Nassau. Mét een hoedje. Grappig! Overigens is lichtblauw, de kleur van de tederheid, overheersend. Een modetrend?

Nederlandse citaten

In Nederland werden de hogere kringen natuurlijk ook beïnvloed door de nieuwste modetrends. In

de modeliteratuur kan men nog enkele leuke citaten hierover vinden. Eerder is vermeld dat meisjes en jongens als peuter dezelfde kleding droegen. Een versje uit 1897 zegt daarover het volgende: "Moeder hing mijn rokje Ergens in een hoek. 'Groote jongens,' zei ze, 'Steekt men in de broek.'" Het 'in de broek steken' vond meestal plaats zodra het jongetje zindelijk was en een broekje kon open- en dichtknopen. Men vierde het soms zelfs met traktaties en geschenken, waaronder de eerste broek die het kind van de peetouders kreeg. Voor dit laatste ben ik –

meermalen peettante zijnde – nooit benaderd.

De matrozenkleding maakte het leven van meisjes er een stuk aangenamer op. In een Nederlandse kleermakershandleiding uit 1893 staat het volgende vermeld: "De beste en geschiktste kleding voor meisjes is bijvoorbeeld de ruime matelot-jurken en losse manteltjes (marinemodel), iets wat hen niet hindert bij het spelen en stoeien." Mijn Belgische oom Frans was in de eerste helft van de vorige eeuw kleermaker. Hij schijnt in het begin nog echt in kleermakerszit onder een lampje in het Bosch te

De eerste communicantjes van 8 mei 1985 in de parochiekerk van Baarle-Nassau. Rechts bovenaan het meisje in een matrozenjurkje met bijpassend hoedje.

Ulicoten herenkleding gemaakt te hebben. De dames Bruurs uit Loveren maakten vroeger onze meisjeskleren. Beiden maakten in mijn jeugdherinnering vrijwel alle kleding voor ons gezin. Ik heb ze over het speelgenot van onze kleding nooit een woord horen repen, want de nieuwe kleren waren onze zondagse kleren voor de kerk en voor feesten. Daar mochten we nooit in spelen. Na de mis moesten we meteen onze speelkleren aantrekken.

De Leidse arts Johannes le Francq van Berhey stak zijn mening in deel 3 van zijn 'Natuurlijke Historie van Holland' niet onder stoelen of banken wat de nieuwste mo-

detrend van de matrozendracht betreft: "(...) Ik voor mij althans kan de hedendaagsche lugtige kleding der kinderen onzer vermoogende lieden, met eene soort van genoechlykheid beschouwen; dewijl de lieve lachjes onagtzaamer voorkomen, en de vrye ledemaatjes weelig dartelen, dan in een styve kleding, die de teedere wichten als houten poppen belemmert, en hunne lichaamen niet zelden misvormt."

Kinderkleding na de Tweede Wereldoorlog

Voordat ik aan dit onderwerp begon, ben ik veel foto's gaan bestuderen. Wat hadden we als kind

aan? Wat waren onze speelkleren? Wat weet ik zelf nog van deze tijd? Hoe zuinig moesten wij thuis tijdens de wederopbouw leven na die fatale boerderijbrand begin oktober 1944? Dat is natuurlijk voor iedereen verschillend geweest, maar de verhalen rondom die tijd en enkele foto's zeggen genoeg. Ook op modegebied. Speelkleding was in mijn geval vaak afgedragen kleding. Veel ruitjesbloezen van de oudere broers en eenvoudige, zelfgemaakte rokken met een elastiek erin. Op school droeg ik vaak jurkjes met pofmouwtjes, met plooirokjes en soms zelfs met gesmoke voorpandjes, een oude handwerktechniek. Het mooie is dat ik nog steeds een voorliefde voor oude handwerktechnieken heb en die zelfs in kleren van mijn eigen kinderen rond 1980 terugvindt.

De Ulicootse kermis was voor ons drie dagen feest. Drie dagen lang naar al die ooms en tantes, neven en nichtjes. De mis ter ere van Bernardus en de processie mochten we natuurlijk niet overslaan. Onze halve familie liep er in mee, o.a. bij de kabouters en de welpen. Daarna konden we eindelijk gaan spelen. Op feesten mochten we altijd wel onze zondagse kleren aan. Maar er ging wel een witte schort mee, want onze jurken mochten niet vies worden. Alle nichtjes hadden ook een witte schort aan. Die mooie jurk helemaal bedekken met zo'n stom ding, dacht ik dan. U moet weten dat ik vanaf mijn eerste communie een gruwelijke hekel aan witte schorten heb gekregen. Mijn peettante bracht op die dag voor mij een prachtig cadeau mee. Juist ja, een paar witte schorten! Zij had witte schorten genoeg over van haar vier dochters. Misschien

Naar school, Albert Neuhuys (1844 - 1914). Eenvoudige, soepele kleding.

De witte schortenmode! Neeffjes en nichtjes op een feest in Ulicoten, 1958?

had ze wel meer cadeautjes bij zich, maar daar is me niets van bijgebleven. *Never*, nooit draag ik een schort. Ik lijk nu Toon Hermans wel met zijn beroemde sinterklaasconference.

Een foto van drie bekende jongens ligt voor me. Deze geeft duidelijk iets van jongensmode weer. Ze hebben zo te zien weer eens ge-ravot in onze buurt en omstreken. Menigmaal moesten ze volgens de

De speelkieren van een jongenstrio, 1959?

overlevering na een uitgehaalde streek vluchten via binnenpaadjes of dwars over de akkers. Hun spelletje 'ruitje tik' vergde veel energie. Deze speelkieren waren daar goed genoeg voor. Ik zie de drollenvanger (*plusfour*), de overall en de floeren (*velours, ribcord*) broek van de jeugd nog voor me. Zo zagen de jongens in de buitenwijken er in die tijd uit! Echter niet op de dag van hun eerste communie. Dan gingen ze met hun handjes samengevouwen als een lief bengeltje op zijn paasbest keurig op de foto.

Een lief ventje in een mooi communiepakje met korte broek, 1953.

De foto van de zilveren bruiloft van mijn ouders op 28 december 1957 vind ik persoonlijk wat mijn feestjurk betreft erg aandoenlijk. Tien jaar was ik pas. Mijn jongste zusje van 5 jaar en ik hebben hetzelfde jurkje aan. Mooie kraagjes, leuke

mouwtjes, mooi plooirokje. In mijn ogen nog steeds een leuk modelletje, waar veel werk aan was. Ook mijn moeder en oudste zus poseren in kleding van dezelfde stof, eveneens met een chique kraag. Dit alles gemaakt door de coupeuses Bruurs uit Loveren. De oudste broers hebben kostuums van dezelfde stof aan, gemaakt door nonkel Frans. Bovenstaande zal beslist wel te maken hebben gehad met zo weinig mogelijk stofafval, veronderstel ik nu. De mensen moesten nog zuinig zijn in de vijftiger jaren. In het recent uitgegeven boek van Ulicoten met de grote gezinnen bespeurde ik ook soortgelijke foto's.

Even terzijde. Ik herinner me tevens heel goed dat we drie dagen gefeest hebben en dat onze grote familie inclusief alle neven en nichten op ons feest geweest zijn. De eerste dag de ooms en tantes, de tweede dag de volwassen

neven en nichten, de derde dag de kinderen van de hele familie. Er werd gedanst, er was accordeonmuziek met zelfs een zogenaamde humorist erbij. De slogan van mijn ouders is altijd geweest: als er iets te vieren valt, dan moet dat ook goed gevierd worden. Hierop werd dus weer absoluut niét bezuinigd.

De zelfmaakmode in de vorige eeuw

In tijden van armoede ontstond door de eeuwen heen altijd huisvlijt. Om iets bij te verdienen, werden thuis dierenhuiden bewerkt voor leer, het vlas werd gekaart en gesponnen, de schapenwol eveneens. De noodzaak om thuis te breien, haken, weven en kleding naaien veranderde in de zestiger en zeventiger jaren langzamerhand bijna in een hobby. Men maakte van de nood een deugd. Handige moeders en grootmoeders breiden wat af. Minstens twee paar sokken

Een stoer gebreide jongenstrui voor het schoolkind, 1954.

per jaar voor elk kind. Mijn taak na schooltijd was wel eens een week lang acht toeren aan een sok breien, omdat ze anders niet af waren voor de zondag. Dan heb ik het nog niet over de truitjes, vestjes en rokjes.

Statieportret b.g.v. een zilveren huwelijksjubileum, 28-12-1957.

De leukste patroontjes kwamen tevoorschijn: de ajoursteek met gaatjes voor kleutertruitjes, de patentsteek voor sjaals. De gerstekorrel, het blokpatroon, de ribbel en de kabels waren voor truien bestemd. Of moeder maakte een jurk voor zichzelf en uit het restje stof kon nog net een kinderjurkje. Zo weinig mogelijk stofafval. In de tachtiger jaren werd het breien en haken wél echt mode. De tv-omroepsters gaven het voorbeeld met hun mooiste gebreide truien. Destijds breide ik elk jaar een trui voor ons hele gezin, soms met borduursels erop, dan weer met allerlei soorten wol ingebreed. Zalig vond ik dat: breien plus tv kijken tegelijk. Ja, vrouwen kunnen dat! In mijn kast zag ik zelfs nog gehaakte vestjes van onze kinderen liggen. Wat ziet mijn oog? Jawel, in de marine-kleuren met een vliegtuigje of een bootje erop. Toen ik vervolgens de oudste fotoalbums doorsnuffelde, kwam ik toch regelmatig blauwwitte streepjes met effen blauw als kleurstelling tegen.

Was ik toch onbewust beïnvloed door de matrozenpakjes, die ik altijd zo mooi vond (maar nooit gekregen heb)? Op een andere foto van een familiefeest in 1982

De gehaakte vestjes deden op vakantie goed dienst, 1982.

hebben vijf neefjes een spencertje aan. Feestkleding of misschien een modetrend? Hé, wat ziet mijn oog nu weer? Op het spencertje van mijn zoon staan... zeilbootjes!

Echter toen er steeds meer vrouwen buitenshuis gingen werken,

kwam de klad in de zelfmaakmode. De negentiger jaren werden de jaren van welvaart. Er was ook minder tijd 's avonds. De *personal computer* en al de andere *social media* waren in opkomst. Hierin moest 'vrijwillig gedwongen' veel tijd geïnvesteerd worden. Als de

Gehaakte vestjes in marine-kleuren.

Oefenen deze twee 'dabbertjes' voor de marine? 1984.

nascholing al niet van je werkgever kwam, dan wilde je toch leren omgaan met een computer. Je wilde ook blijven. Dus de zelfmaakmode raakte in het slop. In het weekend gingen de buitenshuis werkende ouders vlug even shoppen om op maandag weer fris aan het werk te kunnen gaan. Echter 'oude liefde roest niet', zoals weer blijkt. In de huidige 21ste eeuw zien we de breimode weer opleven. Is dit omdat het nog crisis is? Of omdat kindertruitjes, sjaaltjes en mutsjes zelf maken veel voldoening schept? Laten we het houden op het laatste. Met name de baby-boomers hebben nu meer tijd. Zij willen wel fit blijven. Naast fietsen, terrasjes pikken, briden, golfen en het oppassen op hun kleinkinderen knutselen ze ook nog graag wat in elkaar voor de kleinste spruiten. Oma brei weer een warm vestje. En trotse opa? Hij schaaft en schuurt wat af voor het mooiste poppenhuis aller tijden!

De jonge, werkende ouders hebben hiervoor helaas geen tijd meer.

Spencertjes hadden iets feestelijks, met of zonder stropdasje.

Ons Isabelleke?

Zij moeten immers de economie proberen gaande te houden. Dus bestellen zij veel kinderkleding online. Voor hen is het bijzonder fijn dat er heel veel modetrends gangbaar zijn. Eigenlijk kan en mag alles nu: van stoere spijkerbroek tot een lief jurkje van broderie. Heerlijk toch, die vrijheid van kindermode? Houden zo!

Subject: maitje 2014. Ons Isabelleke?

Hoi mama van Isabel, op een tentoonstelling in het Noordbrabants Museum in Den Bosch zagen we onlangs dit schilderij. Zie de foto. Hertogin Isabella

was hier achttien maanden oud. We zagen jullie Isabel al in deze kleren. De schoentjes, de ketting en het mutsje, waarvan ze vast heel veel zal gaan houden... Mooi toch?

Groet,
Oma

Dag oma, ha, ha, ik ben benieuwd hoe lang ze die kleren aan zal houden? Muts af, schort af, ketting af...! Groetjes!
Haar mama

St.-Janskruid of Hertshooi (29)

'KRUIDENVROUWTJE'
JEANNE MEEUWESEN

Het St.-Janskruid is een kind van de zon en de zomer dat zijn grootste geneeskracht bereikt omstreeks de dag die aan St.-Jan gewijd is: 24 juni. De dag die men hier en daar nog het St.-Jansfeest viert; de verchristelijking van het midzomernachtfeest op 21 juni, de langste dag. Het kruid bezit zo'n geconcentreerde levenskracht, dat het tegen een groot aantal kwalen dienstig is. Zo kan het aan het plafond gehangen worden om huis en gezin te beschermen tegen bliksemingslag. Vóór zonsopkomst geplukt en in de schoenen gelegd, maakt het onvermoeibaar (zegt men). Het kruid werkt euforiserend en opvrolijkend. Het stimuleert alle levenskracht in klieren en op zenuwen.

Men kan St.-Janskruidthee of -olie gebruiken. Thee trekt men door een paar theelepels gedroogd kruid zonder stengel op een kopje water even laten opkoken of door een nacht koud te laten trekken. De olie wordt gemaakt door de bloe-

men in olijfolie een paar weken in de zon of een warme omgeving te plaatsen. Daarna zeven. Men kan deze olie ook kant en klaar kopen in reformhuizen.

St.-Janskruidthee

De thee is bij uitstek geschikt om trage klieren te stimuleren en om de bloedsomloop in het onderlichaam te bevorderen. Daarom geeft men deze thee wel aan bleekzuchtige en bloedarme, lymfatische jonge meisjes bij wie de menstruatie maar niet doorkomt of onregelmatig verschijnt. Deze thee, drie koppen daags, dienen zij gedurende een langere tijd dagelijks te drinken, eventueel in combinatie met andere kruiden zoals wijnruit, koriander, rozemarijn, melisse en roomse kamille. Daarbij bewegings- en adem oefeningen in de frisse lucht, zoveel mogelijk onbekleed. Tevens ijzerhoudende groenten en vruchten eten.

Verder werkt de thee voortreffelijk bij een zwakke maag- en darm-

sint janskruid

Verwissel St.-Janskruid niet met Jacobskruid, dat ook gele bloemen heeft maar zeer giftig is. Doe altijd de test: wrijf de bloem tussen duim en wijsvinger. Komt een rode olie tevoorschijn, dan is het St.-Janskruid.

functie en wat daarmee samenhangt (zoals opzetting door gas, leverstuwung, enzovoort), omdat klieren worden geactiveerd. De thee helpt ook bij nerveuze kinderen die 's nachts niet droog kunnen blijven, omdat de zenuwen die de boodschap van de volle blaas naar het bewustzijn moeten overbrengen, door het St.-Janskruid gesterkt worden. Ook smeert men bij het naar bed gaan wat St.-Janskruidolie op de binnenkant van de dijbenen en op de onderbuik. Verder dient men bij zulke kinderen te letten op eventuele wormen, blaasontsteking of een te nauwe voorhuid.

St.-Janskruidolie

Kinderen die door een hersenlaesie bij de geboorte hun handjes en voetjes slecht kunnen gebruiken (bijvoorbeeld wanneer zij niet weten hoe ze iets moeten vastpakken of als zij altijd kruipen en niet willen lopen omdat ze met hun voetjes geen raad weten), kan men geregeld met de olie masseren. Bij manisch-depressieve patiën-

ten in gesloten inrichtingen heeft men veel succes met hypericum tinctuur, op basis van St.-Janskruidolie.

De olie is ook uitstekend als wrijfmiddel bij zenuwpijnen zoals alle soorten neuralgieën, gelaatsneuralgie en ischias. Ook bij kwetsuren en oppervlakkige wonden, vooral brandwonden, die dan zonder litteken genezen. Reumatische pijnen worden gestild en genezen.

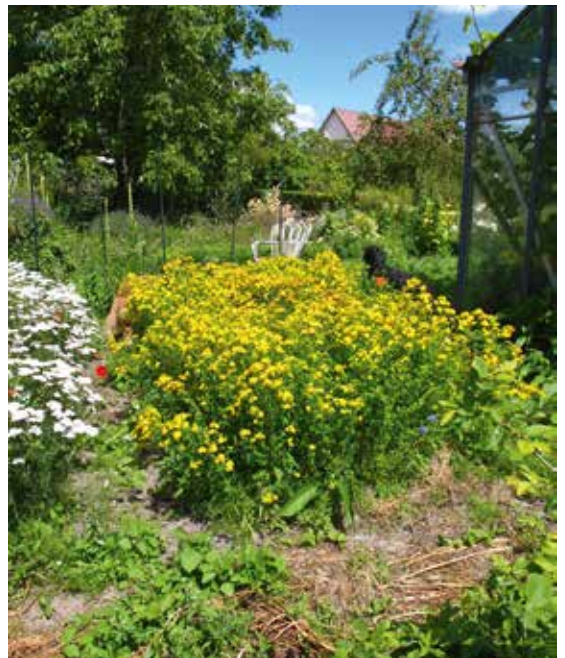
Het hoogste resultaat met St.-Janskruid bereikt men bij psychische aandoeningen, bij gemoedsdepressies, zoals die voorkomen bij verkalking van hersenbloedvaten. Het kruid werkt euforiserend en opvrolkend. Het stimuleert alle levenskracht in klieren en zenuwen. Ja, de levensbron zelf, die in de geslachtsklieren ligt, deze heilige bron bij het heiligbeen en de *plexus sacralis*.

De homeopathie schrijft St.-Janskruid dan ook voor, in oertinctuur of als olie, bij zenuwletsel, hersenschudding en traumatische neurosen. Zij noemt dit kruid hypericum, het arnica voor de zenuwen en geeft het niet alleen

na ongelukken maar ook tegen bezigheidskrampen (schrijven, viool spelen, enzovoort), bij neurasthenie, bij hoofdpijn boven op het hoofd, circulatiestoornissen en bij nerveuze verschijnselen als kriebel, opwaarts schietende pijn na dromen, gevoelige halswervel, slaperigheid met hartkloppingen, grote dorst en weinig eetlust. Het kruid versterkt de zenuwen en spieren van de anus zodat men deze krachtiger kan samentrekken om de elektrische zenuwstroom door het ruggenmerg opwaarts te stuwen.

Het is het goddelijk scheppende in de mens dat wordt gesterkt en het blijkt wel zeer juist om dit sap Baldur's bloed oftewel *Herrgottsblut* te noemen. Wie het als de zon zelf, zo'n goudgeel bloeiend kruid, op de zonnige veldjes in de voorzomer verzamelt, die kan er iets aan beleven. Dan zwelt het hart van dankbaarheid om de overvloedige godheid van de schepper. Ik wens u veel gezondheid toe.

Groetjes,
Jeanne

“...dat het Doskoterein gelegen was in een prachtig natuurlandschap. Dosko moet tonen een ‘klup’ te zijn van goede kameraadschap, gehoorzaamheid en tucht.”

Uit de dagboeken van Jo Huijbregts (6)

LEO VOETEN

Jo Huijbregts heeft in zijn lange leven zo bijna alles opgeschreven wat in zijn ogen aan interessants in Baarle gebeurde. Hij heeft daarmee een stuk geschiedenis op papier gezet over de periode 1943 tot 1985. Het is interessant om kennis te nemen van de ervaringen over Baarle en sommige gebeurtenissen in Baarle uit die periode, zoals die door Jo zijn beschreven. Jo heeft de dagboeken in 1980 officieel overgedragen aan Heemkundekring Amalia van Solms. Hij vond dat de heemkundekring ‘rijker’ van hem moest worden.

Ook in dit nummer van ‘Van Wirskaante’ zal ik aan de hand van zijn dagboeken daarvan een selectie weergeven. Het geeft een kijkje op het leven in Baarle. Steeds ga ik daarbij zo exact mogelijk uit van de tekst zoals Jo die opschreef, eventueel inclu-

sief taal- en of spelfoutjes. In dit artikel geven zijn dagboeken een blik op het leven weer in de periode van kort na de bevrijding van Baarle in 1944 tot de overgave van de Duitsers in mei 1945 en de bevrijdingsfeesten.

**1 januari 1945:
V-1's boven Baarle**

In het holle van de nacht werden we gewekt door de vliegbommen die met een donderend geluid boven onze hoofden ronkelden, en in de Oordeelsestraat neerplofte en een kuil boorde van 10 meter diep; enorm is de druk van dit V-1 wapen.

Rond 9 uur kwam het tweede nieuwjaarsgeschenk; een 20-tal Duitse Vliegtuigen kwamen ons dorpje beschieten waarbij 5 van onze dorpsgenoten gewond werden.

**3 januari 1945:
noodslachting**

Het was een rustige en kalme dag vandaag en we hebben onze werkzaamheden met volle ijver aangepakt. Om twee uur was het noodslachting en iedereen was present om zijn rantsoentje vleesch

De V1 (ook wel V-1) was het eerste Duitse zogenaamde V-wapen uit de Tweede Wereldoorlog en tevens het eerste onbemande straalvliegtuig ter wereld. Het was de voorloper van de latere kruisvluchtwapens, hoewel deze meestal met een raketmotor werden uitgerust. In totaal zijn er meer dan 30.000 V1's geproduceerd. Het merendeel werd vanuit Nederland afgeschoten.

De naam V1 (Duitse afkorting) of V-1 (Engelse afkorting) was een afgeleide van Vergeltungswaffe 1 (Vergeldingswapen).

binnen te smokkelen, wat vroeger de slager met veel complimentjes thuisbracht.

**5 januari 1945:
gruwelijk geweld**

Drie zontjes van Van den Berk (*red.: Verberk*), die al spelen-derwijze werden verrast door op een mijn te lopen, werden daarbij ernstig gewond.

**6 januari 1945:
bommen en suiker**

Vele vliegende bommen kwamen vandaag weer over ons Baarle. De Engelse luchtmacht is volop in actie en hebben zich in Hoogstraten opgesteld om de V-1 uit de lucht te schieten.

Een extra rantsoenering mag gezegd worden want zes kilo suiker op de bon is voor deze tijd een grote gebeurtenis. Aangezien de boterrantsoenering veel te kort is hebben we een ruiltje kunnen leggen: tegen twee kilo suiker voor een pond boter en vijftien kilo koren.

Rantsoenering voor 14 dagen: 1 stuk kwatta, 2 onze koekjes, 125 gr. erwten of bonen, 50 gr. Koffie, 125 gr. jam, 125 gr. boter, 1 pond suiker, 125 gr. zeep, uitgerekend per kop.

**21 januari 1945:
herinneringen aan den Oorlog**

Het was 21 januari zeer koud en een dikke sneeuwlaag lag over ons dorpje verspreid. Het verleden komt even tot uiting voor m'n dagboek. 1 oktober 1944 : eerste granaten in ons Baarle gevallen, juist onder de Hoogmis. Dat was het begin van de bevrijding, maar

hoe het verdere zou verlopen was ons niet duidelijk. Een driedaags verblijf bij mijnheer de Bont in de schuilkelder was voor ons noodzakelijk om veiligheid te kunnen vinden. Al gauw waren we er aan gewend, zodat onze bevrijders, de Polen, er ons als het ware uit moest halen. De bevrijding van Baarle, door de Poolse strijdkrachten verlost op

3 oktober 1944, is een van de allerbelangrijkste gebeurtenissen in de 1000-jarige geschiedenis van Baarle.

**6 februari 1945:
algemeen nieuws**

1. Den heer J. Marcelis-van Gompel 25 jaar gehuwd.
2. Duizenden liters benzine zijn er

VOEDINGSMIDDELEN VOOR HUIZEN VAN BROODVELLEN GA 401							BAARLE
11e EN 12e PERIODE 1944 (1 OCTOBER-25 NOVEMBER)							KA411-412
RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	
A95	A95	A97	A89	A87	A85	A83	
RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	
A96	A94	A92	A90	A88	A86	A84	
BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	
48A ⁽¹⁾	47A ⁽¹⁾	46A ⁽¹⁾	45A ⁽¹⁾	44A ⁽¹⁾	43A ⁽¹⁾	42A ⁽¹⁾	
BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	
48A ⁽²⁾	47A ⁽²⁾	46A ⁽²⁾	45A ⁽²⁾	44A ⁽²⁾	43A ⁽²⁾	42A ⁽²⁾	
BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	
48A ⁽³⁾	47A ⁽³⁾	46A ⁽³⁾	45A ⁽³⁾	44A ⁽³⁾	43A ⁽³⁾	42A ⁽³⁾	
BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	
48A ⁽⁴⁾	47A ⁽⁴⁾	46A ⁽⁴⁾	45A ⁽⁴⁾	44A ⁽⁴⁾	43A ⁽⁴⁾	42A ⁽⁴⁾	
BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	
48B	47B	46B	45B	44B	43B	42B	
BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	BROOD	
48B	47B	46B	45B	44B	43B	42B	

ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
243	248	255	258	263	268
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
244	249	254	259	264	269
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
245	250	255	260	265	270
BOTER	BOTER	BOTER		BOTER	BOTER
41A	42A	43A		45A	46A
BOTER	BOTER	BOTER		BOTER	BOTER
41B	42B	43B		45B	46B
RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE
A97	A98	A99	A100	A101	A102
TAPTEWELK	TAPTEWELK	TAPTEWELK	TAPTEWELK	TAPTEWELK	TAPTEWELK
41	42	43	44	45	46

In de Tweede Wereldoorlog bestond in Nederland distributie, waarbij allerlei voedingsmiddelen en goederen 'op de bon' waren. Ook ná de Tweede Wereldoorlog was nog een aantal jaren distributie nodig van schaarse artikelen. Om aan distributiebonnen te komen, moest men in het bezit zijn van een zogenaemde door de overheid verstrekte Distributie-stamkaart. Wanneer men de bonnen had verkregen, kon men op in de kranten aangekondigde tijden de winkel bezoeken om gerantsoeneerde producten te kopen. Omdat iedereen op hetzelfde moment zijn bonnen moest inleveren, stonden voor de winkels lange rijen. Men had geld en distributiebonnen nodig, had men wel geld maar geen bonnen, dan mocht niet verkocht worden. Op het platteland zoals in Baarle was de nood minder dan in de steden.

in Baarle opgestapeld voor het groot offensief dat in Nijmegen begonnen is.

3. De eerste haring hebben we sinds de bevrijding gekocht; voor den eerste keer wit brood zonder bon kunnen kopen. Uitstapje te voet naar Wortel was maar heel gewoon.
4. De Engelschen die hier voor enkele dagen ingekwartierd waren zijn vertrokken naar Nijmegen voor een nieuw offensief. Heel den dag ronkelden vliegbommen met een donderend geweld door de lucht.

27 februari 1945: algemeen nieuws Baarle

1. Onze Harmonie St. Remi eerste repetitie in een noodlokaal; de bakkerij van Henri Baks.
2. De Schotten die in Baarle voor 14 dagen op uitrusting waren, hebben Baarle weer verlaten om

de strijd aan het front te hervatten.

3. In de nacht zijn in een uur 24 vliegbommen overgekomen.
4. Vliegbom gevallen in Loveren, rechts van de boterfabriek. Met een harde dreun en kapotte ruiten kwamen ze er vanaf.

Maart-april 1945: nieuws in het kort

1. Voetbalclub Dosko heeft nieuw voetbalveld geopend op den Tommel. De pastoor die een prachtige openingsrede naar voren bracht gaf te kennen dat het Dorskoterrein gelegen was in een prachtig natuurlandschap. Dosko moet tonen een 'klup' te zijn van goede kameraadschap, gehoorzaamheid en tucht. (11 maart 1945)
2. Een V-1 bom gevallen in Turnhout, links van de Oude Vaartstraat waar een boerderij

totaal vernield werd. Hierbij werden zeven personen gedood. (16 maart 1945)

3. Prins Bernard en Prinses Juliana voor het eerst na vier jaar in Tilburg geweest. (17 maart 1945)
4. Dagelijks komen er twee treinen van Duitschland; 40 wagens met krijgsgevangenen door Baarle naar Engeland. (24 maart 1945).
5. Dag in dag uit komen er 10 treinen door Baarle gestoomd, met Duitse krijgsgevangen en bevrijders van België en Frankrijk die naar hun geboorteplaats worden teruggebracht. In Baarle zijn er ook drie jongens aangekomen die er nogal gunstig doorgekommen zijn. (14 april 1945)

2 mei 1945: gouden bruiloft Frans Broos en Maria Verheijen

Baarle in feest vandaag. Gouden Bruiloft van Frans Broos en Maria

Gouden paar Broos-Verheijen met familie. Zij vierden op 2 mei 1945 hun gouden huwelijksfeest. Baarle was bevrijd, er was een reden temeer om flink te feesten. Het was een van de eerste grote dorpsfeesten sinds de oorlog en de bevrijding.

Op de foto zien we: 1. Cornelia Melania Broos (x Adrianus Vermonden), 2. Johannes Henricus Broos (x Maria C. Versmissen), 3. Adriana Maria Broos (x Adriaan Keustermans), 4. Joannes Franciscus Broos, 5. Maria Catharina Verheijen, 6. Adrianus Broos (ongehuwd), 7. Anna Catharina Broos (x Walter Bruurs), 8. Melania Cornelia Broos (x Adrianus Versmissen), 9. opa Adrianus Johannes Broos (x Maria Isabella Peeters), 10. Maria Theresia Broos (x Henricus Krijnen), 11. Cornelius Alphonsius Broos (x Maria van den Broeck), 12. Maria Emma Broos (x Kees de Kok) en 13. Carolus Franciscus Broos (x Josefina Berrevoets).

Verheijen. Het feest werd geopend met een H. Mis van dankbaarheid. Na de mis stond de stoet die zich voor de kerk had opgesteld in afwachting om het Gouden Paar naar huis te vergezellen. Om 11 uur werd een prachtig cadeau aangeboden door de buurtbewoners. 's namiddags om half drie stoet door het dorp. Volgorde van de stoet: 1. vlag; 2. ruiters; 3. bestuur; 4. harmonie; 5. twee bogendragers; 6. herberg de Koekoek; 7. bijenwagen; 8. twee ruiters; 9. wagen met jongens; 10. wagen dorsen; 11. wagen kinderen uit de buurt; 12. wagen oud huishouden; 13. wagen wassen; 14. wagen handel en nijverheid; 15. twee ruiters; 16. Brabantse kar; 17. wagen kinderen familie; 18. wagen herberg De Vriendschap; 19. kinderen van de buurt; 20. verloofde paar; 21. huwelijkspaar; 22. koperen paar; 23. zilveren paar; 24. vijf wagens met familie; 25. bruidswagen; 26. bogendragers; 27. Hulde aan 't gouden paar; 28. koets van het gouden paar; 29. drie ruiters.

De harmonie kwam al spelend de stoet tegemoet om een rondwandeling door het dorp te maken en vervolgens een serenade bracht aan het Gouden Paar. Eene aanspraak (*red.: toespraak*) werd gehouden door de voorzitter van de Harmonie en hoopte over het Diamanten feest over 10 jaar te kunnen vieren. De belangstelling van het publiek was zeer groot en gans het dorp deed goed mee. 's Avonds was het nog bal in een schuur waar een gezellig orkest de stemming tot laat in den nacht het volk in den draai hielden. Dat was het eerste grote feest na bijna vijf jaar oorlog.

11 mei 1945: vrijheidsfeest

Tien (*red.: Toen*) in het begin der wek (*red.: week*) de berichten door kwamen dat de vijand zich onvoorwaardelijk had overgegeven en het dus eindelijk vrede in Europa was, kwam voorgoed de feeststemming in ons Baarle los. De voorzitter van

het Oranjecomité riep dinsdagavond het onderwijzend personeel en vertegenwoordigers der diverse verenigingen in vergadering bijeen. En er werd besloten het bevrijdingsfeest op vrijdag 14 mei te vieren. Dus op twee dagen moest Baarle een feest organiseren dat iets onvergelijkelijks moest zijn, waarop we nog jaren met genoeg moesten kunnen terugzien. Koortsachtig werd er in alle buurtschappen en door de verenigingen gewerkt, en het resultaat was dan ook geweldig.

De dag wordt begonnen met een H. Mis in de beide parochiekerken waarna de heldenherdenking plaats had. Ontroerend waren deze momenten op de kerkhoven, waar onze gevallen en die onzer geallieerde vrienden werden herdacht. Na afloop werden op de diverse graven kransen gelegd. Een zanghulde der kinderen op de Singel gevolgd door kinderspelen vulde verder de voormiddag. In de namiddag had Baarle een stoet, 'n optocht, in elkaar gezet

Bevrijdingsoptocht, de wagen van de Nieuwstraat. Deze heeft later in Ulvenhout nog deel uitgemaakt van de optocht voor Koningin Wilhelmina.

De bevrijdingsoptocht trekt door de Pastoor de Katerstraat met een uitbeelding van de St.-Remigiuskerk, die kort tevoren geheel verwoest is door het oorlogsgeweld.

zoals het tot nu toe op ons grondgebied nog niet gezien is. Een stoet vol originele vondsten en uitwerkingen. Een stoet waarover onze kinderen later groot en oud geworden zullen vertellen aan hun kinderen en kleinkinderen. Om twee uur nam de stoet een aanvang, die zich op de Chaamseweg opgesteld had en een lengte van 1 km.

De wagens en verenigingen welke aan de stoet deelnamen:

1. Garde d'honneur met geleide
2. Bloemenhulde aan 3 gefusilleerden (Oosteneind)
3. Hulde aan de gesneuvelden (Molenstraat)
4. Onderduikers (Schaluinen)
5. Duitse commiezen (Groot Bedaf)
6. Grenscontrole (Molenstraat)
7. Concentratiekamp (Reth)
8. De strijd om het bestaan (Kapelstraat)
9. Feestwagen (Kapelstraat)
10. Smokkelbende (Groot Bedaf)
11. Paarden- en rijwielvordering (Groot Bedaf)
12. Harmonie St. Remi
13. Brandweerwagen
14. Oranjevreugde (Heikant)
15. Belgische kerk (*red.: afgebrand*) (Kerkstraat)
16. Buurtwagen (Kerkstraat)
17. De Molen (Molenstraat)
18. Isabel (Molenstraat)
19. De Grensboom (Grens)
20. Stee Zonnewende (Grens)
21. RKSv Gloria Tafeltennis (Gloria)
22. RKSv Gloria Voetbal (Gloria)
23. En getroffen auto (Molenstraat)
24. Concentratiekamp (Boschoven)
25. Aftocht Ferdinandje (Singel)
26. Wagen aardappelenschillen (Molenstraat)
27. Hitler 1940 (Boschoven)
28. Hitler 1945 (Boschoven)

29. Concentratiekamp (Eikelenbosch)
30. Ontvluchting van de Duitsers (Turnhoutseweg)
31. Terugtocht Duitsers (Veldbraak)
32. Terugtrekkend leger (Eerw. Broeders)
33. Inval in 'n schuilkelder (Turnhoutseweg)
34. Inval van de Polen (Grote Tommel)
35. Kinderhulde (Grote Tommel)
36. Rode kruiwagen (Spoorstraat)
37. Inval van de Polen (Gorpeind)
38. Herrijzend Nederland (Reth)
39. De vrijheid (Nijhoven)
40. De vrijheid (Nijhoven)
41. Een tank (Loveren)
42. Vreugderad (Loveren)
43. Boerinnenbond Baarle-Nassau
44. Feestwagen (Boschoven)
45. Voetbalvereniging Dosko
46. Afgebrand, wederopbouw (Oordeelsestraat)
47. Schuilkelder (Huisvennen)
48. Evacuatie (Huisvennen)
49. Oorlogsgewonde (Huisvennen)
50. Feestwagen (Huisvennen)
51. Hulde aan de bevrijders (Huisvennen)
52. Hulde aan onze bevrijders (Oordeelsestraat)
53. Hulde aan onze bevrijders (Werkbond)
54. Engelse tank (van de Ven)
55. Vliegende bom (Heikant)
56. Al het goede komt van boven (Schaluinen)
57. Herrijzend Nederland (Schaluinen)
58. Afwachting capitulatie (Heikant)
59. Algemene capitulatie (Katerstraat)
60. Vredeswagen (Katerstraat)
61. Vredeswagen (Chaamseweg)
62. Draaiorgel (Huisvennen)
63. Groep oorlog 1914-1918 (Molenstraat)
64. Groep Provincies (Molenstraat)
65. Hulde (Molenstraat)
66. Terugkeer Prinses Juliana (Alphenseweg)

Ook Zondereigen verkeerde in juichstemming. Daar organiseerde men een eigen bevrijdingsoptocht op zondag 20 mei (Pinksteren).

67. Hulde aan Hare M. Kon. Wilhelmina (Alphenseweg)
68. Hulde aan Zijn Maj. Kon. Leopold (Molenstraat)
69. Hulde H.m. Huis van Oranje (Klein Bedaf)
70. Zangerswagen (Jongensschool)
71. De Jantjes boot (Nieuwstraat)
72. Opbouw (Driehuis)
73. Wagen gerepatrieerden (Veldbraak)
74. Duivensport De Valk (Molenstraat)
75. Jonge Middenstand (Molenstraat)
76. Industrie (Chaaamseweg)
77. Bakkersbond (Baarle)
78. Duivensport De Bonte Duif (Baarle)
79. Feestwagen (Chaaamseweg)
80. Versierde fietsen en bokkenwagens (Chaaamseweg)

Na de stoet grote voetbalwedstrijd ten bate van het Rode Kruis. Om acht uur 's avonds concert op de verlichte cios (*red.: kiosk*), gegeven door de Harmonie St. Remi. Om 10 uur fakkeloptocht en vreugdevuur, waar deze onvergetelijke dag mede eindigde.

**15 mei 1945:
Ulicoten viert het vredesfeest**

Harmonie van Baarle naar Ulicoten geweest om de stoet op te luisteren met muziek. Vijfendertig wagens namen hier aan deel. Na afloop serenade en wandeltocht door het dorp.

19 april 1945: nieuw bestuur harmonie St. Remi

Ons nieuw bestuur van de Harmonie St. Remi is als volgt samengesteld. De heeren Henri van Gompel, voorzitter; A. van Tilburg; Jos

Optocht bij het bevrijdingsfeest in mei 1945 in Ulicoten. De foto is genomen aan het eind van de Dorpsstraat, ongeveer waar nu smederij A. Geerts is gevestigd (Dorpsstraat 60). Op de foto een bouwwerk gemaakt voor de bevrijdingsoptocht door slager Piet den Ouden. Het stelt een vliegtuig voor.

Deel van een originele foto, door ons lid Jos van Roozendaal lang geleden gekregen van voormalig marechaussee Jan van Huizen. Deze was gedetacheerd in Ulicoten, vooral voor de grensbewaking. Zoals zijn collega's was ook hij bij boeren of burgers in de kost en sliep daar ook. Jan van Huizen was in de kost bij de ouders van Jos, pas getrouwd en wonende aan de Meerleseweg te Ulicoten. De foto die van slechte kwaliteit is geeft een gedeelte weer van de optocht bij het bevrijdingsfeest in Ulicoten. De foto is genomen op de hoek van de Dorpsstraat met de Chaaamseweg. Goed herkenbaar is nog de woning op de achterkant van toentertijd de familie Adr. Kusters (nu Dorpsstraat 71). Linker marechaussee is Broekhuizen en rechter marechaussee is Jan van Huizen. Beide paarden hadden ze geleend van Herman Seeuws, die woonde waar nu loonbedrijf Dirk Geerts is gevestigd aan de Heikantsestraat 4. Verdere personen zijn waarschijnlijk een oom van mij, Adr. Oomen met dochter Rina op zijn armen en waarschijnlijk ook bakker Aug. Rentiëns.

'Intocht van de koningin in Nederland'. Haar vliegtuig gebruikt de weg in Ulicoten als landingsbaan tijdens de bevrijdingsoptocht in Ulicoten.

Bax; Marcel Slockers; J.Wolters en H. Jansen van Beers. De Heeren Pastoors van Baarle-Nassau-Hertog, benevens de Burgemeesters van beide gemeenten hebben het beschermheerschap aangenomen, zoodat alle waarborgen aanwezig zijn dat de belangen der Harmonie worden behartigd.

1945: zegeltjesgedicht

Toen de Krieg was afgelopen
 En de vrede werd ons deel
 Keken al de winkeliers haast
 Van het bonnenplakken scheel
 En die bonnekens miserie
 Duurde nog een tijdje voort
 Plakken maar, en nog eens plak-
 ken
 't Was toch niet gelijk 't hoort
 Maar helaas 't kon niet anders
 Oorlogstijd in bonnentijd
 En men ging er wel aan wennen
 Aan die bonnennarigheid
 Maar 't een kwam achter 't ander
 Toch ten lange laatste vrij
 En van lieverlede kwam er
 Ook een eind aan de plakkerij
 Maar nog pas hadden die zegels
 Eindelijk afgedaan
 Of er kwamen nieuwe zegels
 Als canaries op ons aan
 En ga nu eens naar de winkel

Je krijgt de zegels overal
 En die mensen zeggen lachend
 Wat is toch de wereld mal
 Eerst gesakkerd op die bonnen
 En nog pas met plakken klaar
 Of die zegel werd herboren
 Want men had er heimwee naar.

Tot zover weer wat ervaringen en belevenissen van Jo, bijna zeventig jaar geleden. Tot de volgende keer. Dan is er opnieuw tijd en ruimte om in de schrijfsels van Jo te duiken.

Spaarzegeltje van De Spar.

*N.B. van de redactie:
 In deel 4 uit de dagboeken van Jo Huijbregts heb ik bij een foto van Jac. Brouwers geschreven dat hij ook kleermaker was. Dat was niet juist. De reacties daarop en het naschrift in het vorige nummer hebben tot verwarring geleid. Om voor eens en altijd duidelijkheid te verkrijgen: Jac. was een veelzijdig man, maar hij was vooral schoenmaker!*

Jo Huijbregts beschrijft in zijn gedicht aardig de houding van de Nederlanders ten opzichte van zegeltjes. Door de zegeltjes krijgen mensen het gevoel dat ze het gratis krijgen. Zegeltjes zijn niet meer uit de samenleving weg te denken. Bij elke winkel wordt wel gevraagd of u zegeltjes wilt. Of het nu koopzegels, airmiles, freebees, voetbalzegels of bloemenzegels zijn, je komt er hoe dan ook dagelijks mee in aanraking.

Die jeugd van tegenwoordig!?

Merkwaardigheden (78)

ANTOON VAN TUIJL

Troep achterlaten op hangplekken, van alles en nog wat in de openbare ruimte bekladden, altijd met die telefoontjes in de weer (telefoontjes? Wordt er met die dingen nog gebeld dan?), loei-harde muziek, vernielingen van andermans spullen, comazuipen, nachtbraken, ongeïnteresseerdheid, radicalisering... Voor veel mensen zijn dit soort zaken het gesprek van de dag. Je kunt ook nauwelijks een krant openslaan, een radiogesprek aanhoren of tv-zender bekijken of je hoort gesprekken met deskundigen en politici die deze reeks negatieve bezigheden van onze jeugdigen met gemak aanvullen. Het klinkt vaak zorgelijk. Sommigen worden er angstig van. Bij velen eindigt het met de opmerking: die jeugd van tegenwoordig! Wat moet er toch van terecht komen?

Een bekladde schakelkast.

Nog een bekladde schakelkast.

Velen vragen zich bezorgd af hoe dat straks moet met onze steeds complexer wordende maatschappij. Wat zullen de jongeren van nu ervan terecht brengen in de nabije toekomst? Het merkwaardige is dat ik in mijn jonge jaren - en dat

is toch echt al een behoorlijke tijd geleden! – deze vragen ook wel eens hoorde van de volwassenen van toen. Zijn de zorgen over de jeugd van alle tijden? Dat zou best wel eens kunnen. Ik ben ernaar op zoek gegaan en trof een aantal

Graffiti op de deur en de muur van een transformatorhuisje.

merkwaardige, maar herkenbare opmerkingen aan. Een keuze daaruit volgt hier.

dat ligt vooral aan het consumptiegericht gedrag, aan het gebrek aan ouderlijke macht en aan het falen

Verdwenen straatnaambordje.

Afgebroken jonge boom in een gemeenteplantsoen.

Terug in de tijd

De Amerikaanse politicus Sherwood gaf in 1925 zijn mening over de jeugd van toen in de staat Indiana in de volgende bewoordingen: "De jeugd leeft in moreel verval en

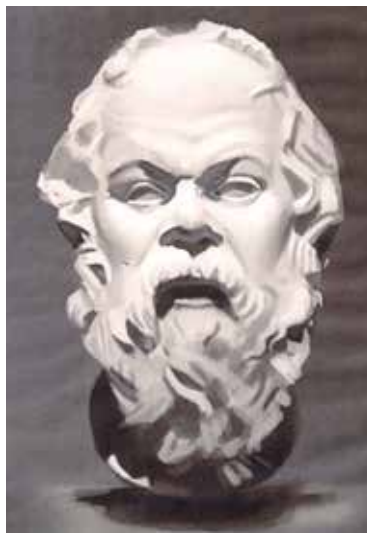
van de godsdienstige en morele opvoeding." Duidelijke taal!

Verder terug in de tijd vind ik een citaat uit de geschriften van Aristoteles. Rond het jaar 340 voor Christus schrijft hij: "Ik heb geen

Aristoteles.

hoop meer in de toekomst van ons land, als onze jongeren eenmaal de mannen en vrouwen van morgen zullen zijn. Onze jeugd is onverdraaglijk, onverantwoordelijk en verschrikkelijk om aan te zien." Deze grote wijsgeer draait er niet omheen. Geen hoop meer zien, is wel heel erg. Wat moet de jeugd in zijn tijd dan toch uitgespookt hebben?

Socrates.

Ik heb nog een uitspraak gevonden. Die stamt uit het jaar 420 voor Christus en werd genoteerd door Socrates, toch niet bepaald de minste! Hij schrijft: "De jeugd van vandaag houdt van luxe. Ze heeft slechte manieren, veracht autori-

teit, heeft geen respect voor oudere mensen en praat slechts over waar ze zouden willen werken. De jongere mensen staan niet meer op wanneer ouderen binnenkomen. Zij spreken hun ouders tegen, ze bluffen in de samenleving, verslinden zoete spijzen aan tafel, leggen hun benen over elkaar en tiraniseren hun leerkrachten.” Deze grote wijze uit oude tijden heeft ook niet bepaald veel fiducia in zijn jeugdige tijdgenoten. Zijn kritiek is niet mals!

Tekst in spijkerschrift.

Tenslotte vond ik een citaat dat nog ouder is. Op een kleitablet van ongeveer 4.000 jaar oud staat in spijkerschrift het volgende: “Onze jeugd is aan lager wal geraakt en bandeloos. De jonge mensen luis-

teren niet meer naar hun ouders. Het einde van de wereld is nabij.”

En nu?

Wat een zware kritiek en wat een somberheid! Toch liet ik hierboven een paar mensen aan het woord van wie we weten dat ze grondig nadachten over de maatschappij waarvan zij deel uitmaakten. Hun donkere verwachtingen zijn (gelukkig) niet uitgekomen. Het is zonder meer waar dat er door heel de mensengeschiedenis heen figuren zijn geweest die veel onheil aangericht hebben. Maar diezelfde ‘jeugd van toen’ bracht ook talloze mensen voort van onschatbare waarde. Grote denkers die een positieve richting wezen in de maatschappij. Wetenschappers die hoog te waarden vindingen deden om de mensheid verder te helpen op velerlei gebied. Geestelijke leiders die onzekeren tot steun waren. Kunstenaars die anderen in vervoering brachten

en brengen. Legers van mensen die zich wegcijferen voor wie hulp nodig heeft. En de talloze vaders en moeders die hun kinderen degelijke waarden en normen meegeven, in de hoop dat die na een mogelijk ‘rommelige’ levensperiode, uiteindelijk toch hun leven positief gaan bepalen.

Laten we maar ophouden met te somberen over dat merkwaardige vooroordeel over ‘die jeugd van tegenwoordig’. Het bovenstaande toont aan dat negatieve verwachtingen nooit uitkwamen zoals ze gevreesd en opgeschreven werden. Ik heb goede hoop en wens de jongeren van nu liever toe dat uit hun midden straks mensen voortkomen die de mensenmaatschappij minder ingewikkeld zullen maken, minder individualistisch, meer verdraagzaam en meer duurzaam. De wereld is te mooi – zelfs in dit donkere seizoen – om er een zoi van te maken! Dat weet de ‘jeugd van tegenwoordig’ toch zeker ook.

Winters ven. Schilderij van Kees Bol.

Arme Amalia (86)

ANTOON VAN TUIJL

Met genoeg laten wij u weer weten waarmee gulle gevers ons in de voorbije maanden bedacht hebben. Hier volgt de lijst van schenkingen.

Een klein potje van Duits steengoed. De overlevering vertelt dat het ooit eigendom was van de (Duitse) broeders van het Hooghuis, dat nu de Gaarshof is. – Een zilverbon. – Een kookboekje in handschrift, waarvan we eerder al een kopie kregen. – Een boekje met een kindernovene: 'Aan de hand van Moeder naar Jezus'. – Een gestencild schoolrapportje. – Een kinderkauffeltje – 'Bont Brabants Busboekje'. Dit is een reisgidsje door Brabant met de openbaar vervoerbus'. – Enkele oude gemeentepatengronden van Baarle. – Een paar kleine persona-

lia. – Een fotoalbum over de SGW-wedstrijd 1994 van de 'Trouwe Kameraadjes' en de 'Enclaveruiters Baarle-Nassau'. – Enkele boeken. – Een diaprojector met een aantal dia's. – Een toestel om fotonegatieven te digitaliseren. – Een grote foto van de 'De la Sallegroep' (verkennerij). Jeanne van Ginneken zorgde ervoor dat we bijna alle namen kennen. – Een fotoalbum uit 1970 over de herdenking van de eerste luchtpost per ballon. – Twee inmiddels bijna antieke faxtoestellen (een foto ervan staat al in de vorige Van Wirskaante). – Meerdere stapeltjes en stapels bidprentjes, waaronder enkele heel oude. We gaven ze al door aan onze Werkgroep Genealogie. Daar zijn ze bruikbaar voor stamboomonderzoek. – Een tangetje om sigaren af te toppen. Een mooi gemaakte sigaar zit dicht. Sigarenrokers hadden een apparaatje no-

dig om in het mondstuk een klein driehoekje weg te snijden, zodat er lucht doorheen kon stromen. – Een serie prentbriefkaarten van Baarle. – Elf herinneringsmedailles en een schildje van de 'Landelijk Ruiters', uitgereikt bij bepaalde wedstrijden. – Een stel gewichten, waaronder een paar zeer gewichtige! – Een opvouwbaar rokkenkleerhangertje. – Een partij grote isolatiepotten van vroegere bovengrondse elektriciteitsleidingen. – Een grote doos vol met onderwijsdia's. – Een stevige projectietafel. – Een puntgaaf

vitrinekastje met verlichting. – een volledige Oosthoek-encyclopedie. – een verzameling herdenkings- en devotieprentjes. – Een flesopener met reclame van Nutricia. – Een tinnen lepeltje om de juiste maat te hebben bij het uitscheppen van kindermeel. – Een dokters-tas, waarvan de ‘volksmond’ laat weten dat die van de ‘oude dokter’ Adriën Govaerts geweest is. – Een jubileumboekje uit 1981 van de Boerinnenbond en de latere K.V.O. – Een ingebonden jaargang van de Katholieke Illustratie 1926-1927. – Een merkwaardig tinnen gedenk-

plaatje. Het draagt het portret van Generaal Winkelman (opperbevelhebber van de Nederlandse land- en luchtmacht toen WO II uitbrak). Een opschrift zegt: “De wapens worden neergelegd 14 mei 1940”. – Een grote verzameling boeken.

Onder dankzegging vermelden wij de schenkers

Jeanne van Tilburg-Josten – Jos en Ingrid Verheijen – Mevr. Van de

Ven-Severijns – Louis Verschuieren – Jef Bax – Ad Kusters – Bureau Dhondt via Marijke Herrijgers – Chris Trip via Jos van Roozendaal – Agnes Kin – Marie-José Seeuws – Ria Jaspers – Jacqueline Janssens-van Gool – uit de nalatenschap van Jac Laurijssen – Medewerkers van de gemeente Baarle-Hertog - Jeanne van Ginneken via Truus Smolders – Hubert Gulickx – Fam. Oomen-Peeters – Mevr. Willemsen-van Vugt via

Frans Beekmans – Julia Oomen via Toon Jongenelis.

Boeken

Het kan u opgefallen zijn dat wij vaak verzamelingen boeken ontvangen. Enkele foto's tonen een deel van de laatste partij. Wij laten u graag weten dat boeken altijd welkom zijn. Ons standpunt is dat boeken niet bij het oud papier horen!

Wat doen wij ermee? Wij kijken eerst of er exemplaren bij zitten die in onze bibliotheek passen. Boeken die te maken hebben met onze omgeving, de provincies Antwerpen of Noord-Brabant en boeken met heemkundige thema's bewaren wij graag. In elke schenking zit wel iets dat ons past, zo leert de ervaring. Dan bedenken wij wie wij een plezier kunnen doen met bepaalde boeken. Soms gaan er naar scholen of naar mensen die

een bepaald beroep, een bepaalde hobby of speciale interesses hebben. Dan blijven er vaak toch nog stapels over. Die gaan naar kringloopwinkels. Wij weten dat er daarvan veel verkocht worden. Op deze manier vinden veel mensen waar ze misschien al lang naar zochten. Het voelt bovendien goed dat de opbrengst naar goede doelen gaat. Op grond van deze werkwijze komt ook u mogelijk op het idee overtollige boeken in het Heemhuis te bezorgen.

Bijna elke week een nieuwsbrief

Amalia digitaal

HARRY BENSCHOP

Bijna wekelijks ontvangen honderden leden van Amalia nieuws van hun vereniging. Onze bezorgers hoeven ervoor niet door weer en wind de deur uit.

Digitale nieuwsbrief

De berichten komen in de email-box. Ruim 400 leden en andere geïnteresseerden hebben zich op de digitale nieuwsbrief van Amalia ingeschreven. Zij krijgen hem kosteloos toegezonden.

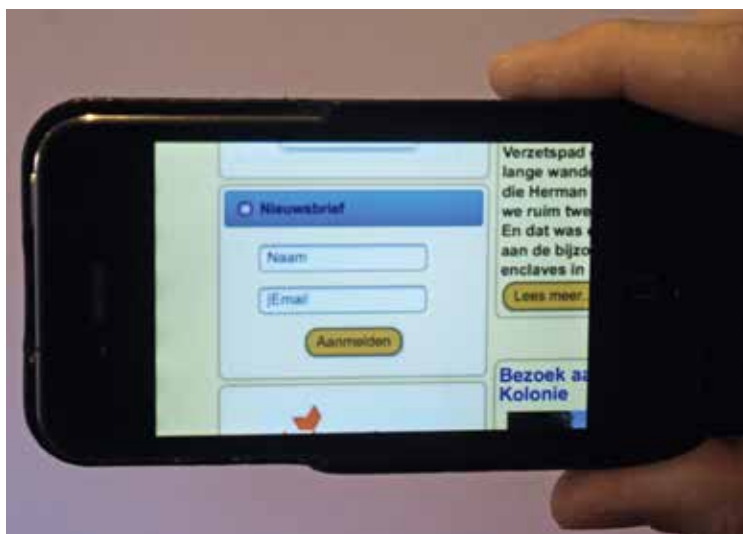
Alle activiteiten van Amalia worden er één of twee weken van tevoren in aangekondigd, met een uitgebreide beschrijving van wat er te doen valt. Het is dus niet alleen een herinnering aan activiteiten zoals die achterin elke Van Wirskaante vermeld staan. Je vindt de activiteit toegelicht. Daarnaast blikken we soms ook terug.

Ook nieuwsberichten van andere heemverenigingen, waarvan we denken dat ze interessant kunnen zijn voor onze leden, tref je in de digitale nieuwsbrief aan. Zoals heemdagen van het Brabants

Heem, activiteiten van de Historische Vereniging Brabant, van Heemkunde Vlaanderen, studiedagen en excursies, noem maar op. Voor de eerste van de door de Werkgroep Hertogdom Brabant georganiseerde studiedagen over WO-I in het Vlaams-Brabantse Haacht stapten eind oktober 26 geïnteresseerden in Baarle-Nassau in de bus! Een aantal zal er zeker via Amalia's digitale nieuwsbrief van hebben gehoord. Soms attenderen we je zelfs op een artikel

in bijvoorbeeld 'In Brabant', het blad van Brabants Heem. Dat kan je dan op je gemak aan de leestafel in het Heemhuis inkijken. Steeds meer proberen we je ook te attenderen op activiteiten van lokale heemkunde- en erfgoedverenigingen in de buurt. Activiteiten die anders niet of veel lastiger onder de aandacht van de leden van Amalia zouden komen.

De rubriek van Amalia in Ons Weekblad blijft, maar beperkt zich

Om de nieuwsbrief te ontvangen: vul je naam en e-mailadres in op de homepage.

tot hetgeen Amalia zelf organiseert. De digitale nieuwsbrief biedt veel meer.

Inschrijven op de nieuwsbrief

Ook geïnteresseerd? Je kunt je gratis inschrijven voor de digitale nieuwsbrief. Ga naar de website van Amalia: www.amaliavansolms.org. In de linkerkolom op de openingspagina (*homepage*) zie je een vakje met 'Nieuwsbrief'. Vul je naam en emailadres in en je bent verzekerd van het nieuws van Amalia. Jouw gegevens worden alleen gebruikt voor het verzenden van de nieuwsbrief.

'Aon de praot mee...'

Op de homepagina kan je altijd enkele recente artikelen direct in-kijken waarin Amalia terugblijkt op haar activiteiten. Wie een interview van 'Aon de praot mee...' nog eens

wil nalezen, kan ook terecht op de site van Amalia. Onder de knop 'Dossiers' vind je alle interviews die in de afgelopen vijftien jaar zijn afgenomen, keurig gerubriceerd op de voornaam van de 'bekende en minder bekende Baarlenaar' die door André Moors aan de tand is gevoeld over zijn of haar levensverhaal.

Veel bezoekers

Voor wie twijfelt of hij nu om acht uur of juist al om half acht wordt verwacht bij een lezing of de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering, kan daarvoor op de website terecht.

Voor het hele jaar zijn daar in de 'Activiteitenkalender' alle activiteiten van Amalia te raadplegen, met tijd en plaats. Ook wijzigingen, als iets geen doorgang kan vinden of er een andere invulling aan de activiteit wordt gegeven, worden zodra

ze bekend zijn in deze digitale kalender verwerkt.

De site van Amalia van Solms wordt druk bezocht. Tweehonderd 'unieke bezoekers' op één dag is zeker geen uitzondering. "Zesduizend in een maand zie je heel vaak," zegt webmaster Jan Broos. "En dan moet je nog bedenken dat Amalia vorig jaar een aparte site over de Dodendraad heeft geopend. Daar overtrof het aantal bezoekers onze stoutste verwachtingen. Die kwamen trouwens voor meer dan 90 procent uit België. We hebben er zelfs een zwaarder abonnement voor moeten afsluiten, anders sneden we onszelf financieel enorm in de vingers." Veel bezoekers dus. Zeker voor een lokale vereniging als Amalia van Solms. Op wat je allemaal kunt vinden op de site, komen we in een volgende Van Wirskaante graag terug.

André Moors

“ Doe maar gewoon en geniet van het leven. Bij ons thuis hebben ze dat niet gekend. Ik kan dat gelukkig wel en dat doen we dan ook.

Aon de praot mee....(55) André Moors

JOS JANSSEN

Al 15 jaar kennen we de naam van André tegen in 'Van Wirskaante'. Dat het kwartaalijdschrift

'Aon de praot mee ... André Moors', geschreven door Jos Jansen.

*Archeoloog Van der Veken:
“Absoluut een grote verrassing”*

Bronstijdnederzetting in Klein-Bedaf ontdekt

HARRY BENSCHOP

Zo'n 3.500 jaar geleden woonden er mensen in Klein-Bedaf. Voor het eerst zijn in Baarle-Nassau bij archeologisch onderzoek duidelijke sporen van bewoning uit de bronstijd aangetroffen.

Woonstalhuizen

Zeker tien grotere gebouwen hebben er in de bronstijd (die loopt van 2.000 tot 800 voor Christus) in Klein-Bedaf gestaan, vermoedelijk woonstalhuizen. Daarnaast zijn sporen van tien kleinere gebouwen en verschillende stakenrijen gevonden. En dat allemaal op een oppervlakte van nog geen 3.000 vierkante meter. De plattegronden van de woonstalhuizen overlappen elkaar deels. Dat betekent dat Klein-Bedaf in verschillende perioden tijdens de bronstijd is bewoond. Vermoedelijk hebben er nooit meer dan drie woningen tegelijk gestaan. Op de plaats van enkele woningen is aardewerk uit de periode 1.600 – 1.300 voor Christus (oftewel de midden-bronstijd) aangetroffen.

Dekzandrug

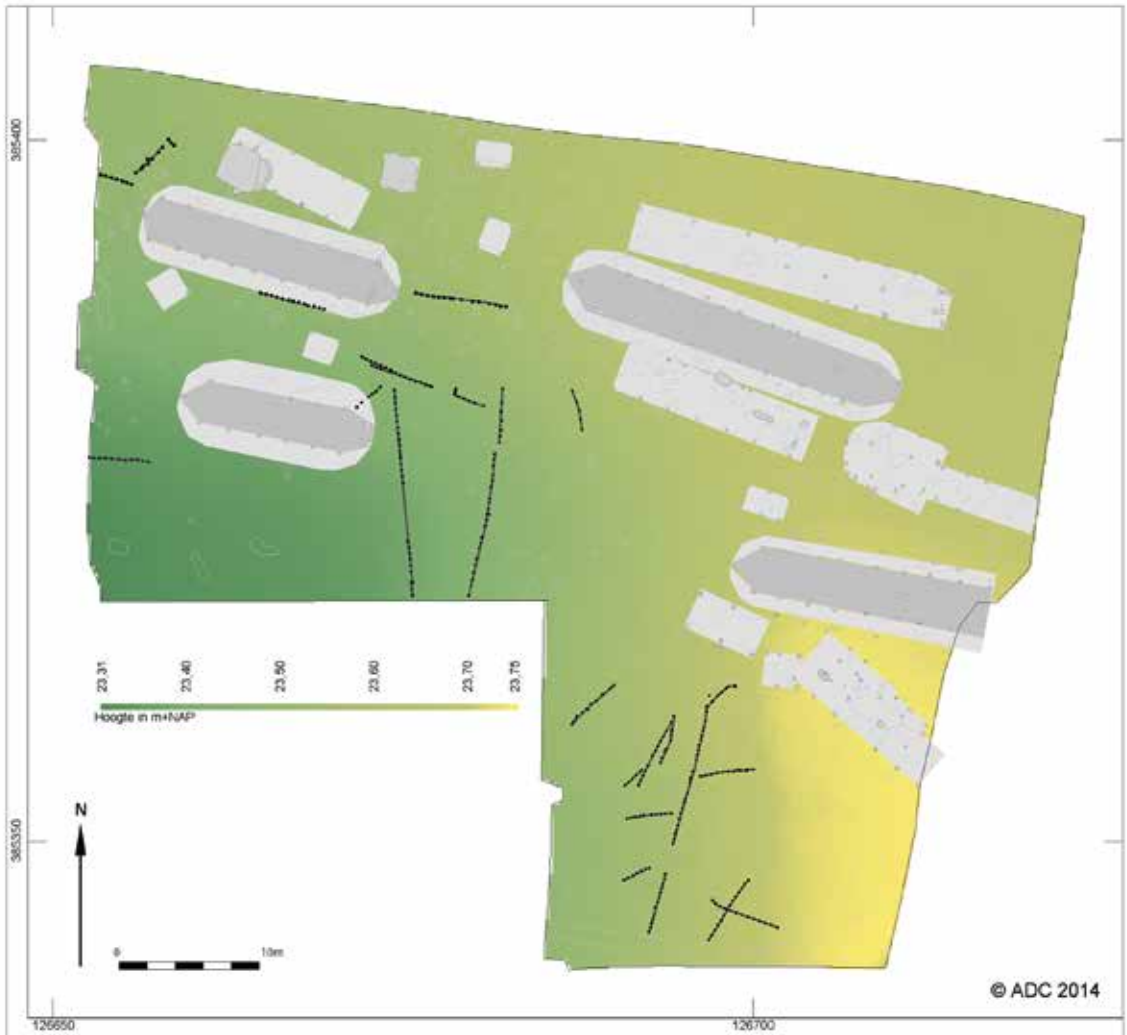
De bebouwingssporen zijn aangetroffen in een lage door de wind opgestoven zandrug die van zuidwest naar noordoost door het landschap loopt. Ten westen van deze dekzandrug ligt het beekje de Leij. We zitten hier ruim 23 meter boven NAP. Het oostelijk deel van het terrein dat door de archeologen is onderzocht, ligt een halve meter hoger dan de westelijke punt.

De bodem waar de archeologische sporen zijn gevonden, bestaat uit gronden die in het verleden vrij nat

waren, zogenaamde veldpodzolen. Deze bodems kwamen vooral voor op de flanken van dekzandruggen, zoals in Klein-Bedaf. Meestal zocht men het vroeger wat hogerop, op de hogere dekzandruggen waar drogere gronden voorkwamen. Alleen in de meest westelijke punt liggen bodems die onder zeer natte omstandigheden zijn gevormd, zogenaamde goor- of beekerdgronden.

Oudste bewoning

Het is dus niet zo vreemd dat na een eerste globale verkenning in

Ligging van hoofd- en bijgebouwen en stakenrijen in Klein-Bedaf.

het veld de kans klein werd geacht op deze plaats een nederzetting aan te treffen. ‘Lage archeologische waarde’ was toen het oordeel. Nadat proefsleuven waren gegraven hadden de onderzoekers verwacht slechts één hoofdgebouw met mogelijk enkele bijgebouwen aan te treffen, vermoedelijk uit de ijertijd. “Het was na het laatste archeologisch onderzoek dus absoluut een grote verrassing dat hier

in de bronstijd een nederzetting is geweest,” zegt Bart van der Veken van het Onderzoeksbureau ADC Archeoprojecten. “Het zijn de oudste gebouwen van Baarle-Nassau waarvan sporen zijn gevonden.”

Na de bronstijd is deze plek verlaten. Er zijn bij het archeologisch onderzoek geen sporen uit later tijden gevonden. De site was dan ook niet vervuild met sporen uit de

ijertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen of de nieuwe tijd, wat erg uitzonderlijk is. Op de kaart van rond 1840 is het gebied waar de vondsten zijn gedaan, ingetekend als weiland, akkerland en houtsin-gels.

Tegen het gebied aan bevond zich destijds een huis met bijbehorende schuur en erf, waar nu de huidige boerderij aan Klein-Bedaf 3 staat.

Hoofdgebouwen

Op basis van sporen van palen – ‘paalkuilen’ in het archeologisch jargon – konden de onderzoekers concluderen dat er in de loop van de (brons)tijd tien grotere gebouwen hebben bestaan. Dat kunnen huizen zijn of grote bijgebouwen als stallen of schuren.

Paalkuil.

Het onderzoek geeft ook een aardig kijkje hoe de vroegere bewoners van Klein-Bedaf hun huizen bouwden. Het grootste ‘huis’ was 25 meter lang, het kleinste 10,5 meter. De ruimte tussen de twee rijen binnenstijlen (de palen waarop de binnen- of kernconstructie van het gebouw rust) was meestal 2,5 tot 3,5 meter: zo breed was dus de binnenruimte van de woningen.

Bij twee woningen zijn ook buitenstijlen gevonden. Die staan op ruim één meter van de binnenstijlen, waardoor de totale breedte van de gebouwen op 6 meter komt. De onderlinge afstand tussen de palen in de rij is 3 tot 3,5 meter. De paalkuilen zijn nog zo’n 30 cm diep bewaard gebleven. Alle hoofdgebouwen zijn driebeukig. Het is een type gebouw dat wijd verspreid

voorkomt in de bronstijd, meer bepaald in de midden-bronstijd.

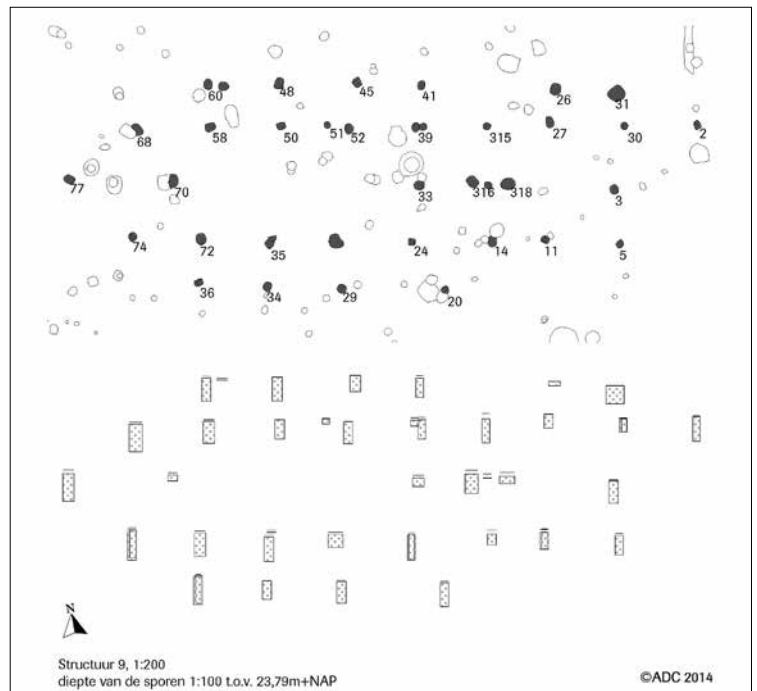
De meeste hoofdgebouwen waren vermoedelijk woonstalhuizen. Het onderscheid tussen het woon- en het stalgedeelte is overigens lastig te maken. In twee gevallen lijkt er een scheidingswand te zijn en is de ruimte tussen de stijlen achter

deze wand groter. Daar is waarschijnlijk het vee gestald.

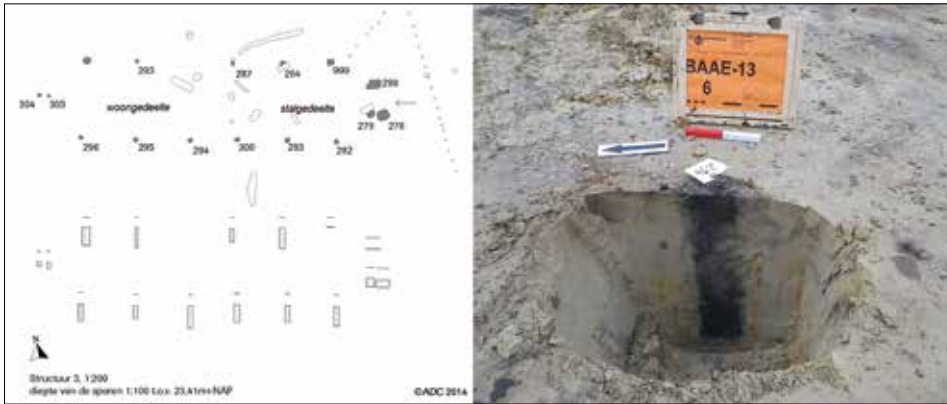
De stal zat aan de oostkant. Aan die kant zijn ook ingangen voor het vee gevonden. Dat de stal aan de oostkant zat, kan ook worden geconcludeerd uit aardewerk en ander materiaal dat op bewoning duidt, dat in kuilen binnen of net buiten de kernconstructie van het gebouw is gevonden. Dat was bijna altijd in het westelijk deel: het deel waar werd gewoond. Niet vreemd vanwege de overheersende westenwinden. De kopse kant aan de westzijde was vanwege de wind vaak afgerond.

Spiekers

Naast de tien grotere gebouwen hebben de onderzoekers nog tien kleinere ‘gebouwstructuren’ her-

Binnen- en buitenstijlen van woonstalhuis met nummer STR09.

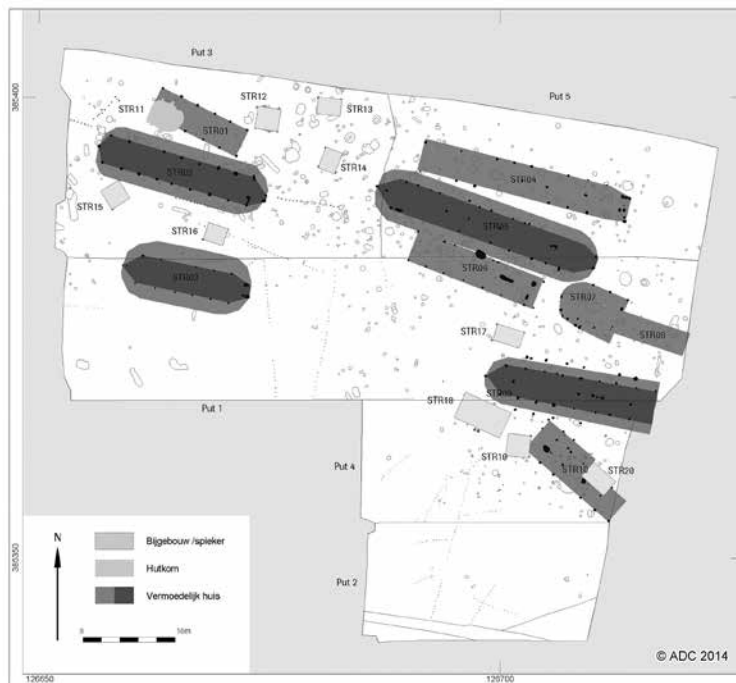

Palen van woonstalhuis STR03.

kend: één bijgebouw, acht spiekers en één hutkom. De bijgebouwen onderscheiden zich van de hoofdgebouwen door hun minder gecompliceerde bouw. Meestal bestaan ze uit één beuk. Ze liggen veelal in de directe omgeving van de woningen. Ze werden als stal

of schuur gebruikt. Spiekers zijn de kleinste bijgebouwen. Die zijn meestal vierkant, gebouwd op vier palen, maar er komen ook 5-, 6- en 8-palige spiekers voor. Ze werden gebruikt voor de opslag. Meestal ging het om voedsel. We gaan er daarom vanuit dat ze een

overdekt platform hebben gedragen. Je ziet vaak dat spiekers in de loop van de tijd zijn hersteld of verstevigd. De spiekers staan aan de rand van het woonerf. De palen van de spiekers zitten dieper in de grond dan de palen die gebruikt zijn voor de woningen. Dat wijst op het dragende karakter van het bouwsel en het grote gewicht van de opgeslagen goederen.

Overzicht van de bebouwing.

Aangezien spiekers in verschillende perioden voorkomen, is het een groot probleem ze te dateren. Als er geen vondstmateriaal in wordt gevonden, wordt er vanuit gegaan dat ze uit dezelfde tijd dateren als de dichtst bijgelegen woning. Het is aannemelijk dat alle spiekers in Klein-Bedaf dateren uit de bronstijd.

Hutkom

Op één plek is een grote kuil aangetroffen. De omvang van de kuil en de nog aanwezige paalsporen wijzen erop dat het een hutkom kan zijn geweest. Een hutkom is een verdiepte kelder of werkplaats. Andere voorbeelden van hutkommen uit de bronstijd zijn vooralsnog onbekend. Het kan ook een

Speiker in het Eindhoven Museum.

verdiepte kuil of kelderkuil in een gebouw zijn geweest, maar ook voor deze hypothese van de onderzoekers zijn er geen vergelijkbare voorbeelden. In de hutkom is naast handgevormd aardewerk, natuursteen, vuursteen en huttenleem nog een smeltkroesje aangetroffen. Het aardewerk is in de periode 1.600 – 1.300 voor Christus gedateerd.

Stakenrijen

Verspreid over het terrein liggen tal van stakenrijen. Mogelijk vormen enkele stakenrijen de begrenzing van een erf. Maar ze kunnen ook gediend hebben als veedriften, waarbij het vee met behulp van hekwerk vanaf de weiden richting de boerderijen werd gedreven. Enkele stakenrijen vormen zo het indirecte bewijs dat het stalgedeelte aan de oostkant van de boerderij zat. Gemiddeld zaten de staken zo'n 12 cm in de grond. Dat deze

stakenrijen bewaard zijn gebleven, wijst op een goede conservatie van de site.

Zwervende erven

Bij opgravingen op andere brons-tijdnederzettingen (Son en Breugel-Ekkersrijt: 28 hoofdgebouwen op 4 ha; Valkenswaard-Habraken: 9 hoofdgebouwen op 1,7 ha) valt op dat de hoofdgebouwen over een groter oppervlak zijn verspreid dan in Klein-Bedaf, waar het onderzochte terrein slechts 3.000 m² bedraagt.

In alle gevallen is aannemelijk dat de gebouwen er niet tegelijk hebben gestaan, in Klein-Bedaf niet omdat verschillende gebouwen over elkaar heen liggen.

Andere gebouwen liggen vermoedelijk ook te dicht op elkaar om er tegelijk te hebben gestaan. In Ekkersrijt was het terrein groot genoeg daarvoor, maar heeft een uitgebreid dateringsonderzoek uitgewezen dat er over een periode

van 1.000 jaar hooguit één tot vier huizen tegelijkertijd hebben gestaan. Deze bevindingen, zeker die bij Klein-Bedaf, stellen steeds meer de theorie van de ‘zwervende erven’ ter discussie. Men ging er voor de zandgronden van Zuid-Nederland en Vlaanderen vanuit dat een nederzetting of erf regelmatig werd verplaatst en dus door het landschap ‘zwierf’.

De oorzaak wordt dan vaak gezocht in het uitgeput raken van de akkers. Maar ook het verval van een hoofdgebouw of een huwelijk of sterfgeval van de bewoner zou de oorzaak kunnen zijn voor de verplaatsing.

Er dient dus voor de zandgronden rekening te worden gehouden met een alternatief bewoningsmodel: er werd gedurende meerdere generaties op dezelfde plek gewoond. Dat was vroeger ook het geval in het rivierengebied. Bart van der Veken:

“Waarom de vroegere bewoners die keuzes maakten, is momenteel niet duidelijk. Dat gaat ook voorbij aan het doel van het archeologisch onderzoek van Klein-Bedaf. Maar dat er ook op de zandgronden sprake is van plaatsvast bewoning, bewijzen de nederzettingen van Veldhoven-Habraken, Son en Breugel-Ekkersrijt en niet op de laatste plaats die van Baarle-Nassau, Klein-Bedaf!”

Bron en verantwoording:

- *Rapport ‘Baarle-Nassau, Klein-Bedaf: een archeologische opgraving van een Bronstijdnederzetting’; opgesteld in september 2014 door ADC Archeoprojecten Amersfoort in opdracht van Fokzeugenbedrijf Bervoets.*
- *Foto van een spieker: Herman Janssen*
- *Andere foto’s en afbeeldingen: ADC Archeoprojecten*

Verhalen bij 70 jaar bevrijding (1)

JOS JANSEN EN
THOMAS ADAMS

(Inleiding door Jos Jansen)
In 1994 gaf ik geschiedenisles op wat toen nog Mavo De la Salle heette. Ik gaf toen (i.v.m. de 50-jarige herdenking van de bevrijding van Baarle in oktober 1944) aan leerlingen van klas 3 de opdracht om bij hun (groot) ouders, buren of andere bekenden een interview af te nemen of op een andere manier informatie bij hen in te winnen over hun belevenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding. Thomas Adams zat in die klas. Zijn vader, Geert Adams, was toen beheerder/boswachter van de 'Hollandsche Bosschen' tussen Baarle-Nassau en Ulicoten. Toenmalig boscigeenaar, dokter Lamberti uit Alphen, had hem daarvoor gevraagd in 1976. Dokter Lamberti – huisarts in Alphen – was de schoonzoon van dokter Bloem, die in de oorlogsjaren praktijk houdend

arts was in de Burgemeester van Gilsestraat. Lamberti trouwde met een van de dochters van dokter Bloem.

Op 27 januari 2009 vertelde Geert Adams aan een verslaggever van BN De Stem over 'zijn' Hollandse Bosschen, die bij oudere Baarlenaren ook wel bekend zijn als 'Blommegoed' (landgoed van dokter Bloem en nu eigendom van Natuurmonumenten). Geert vertelde: "Op het landgoed waren in de oorlog verschillende schuilplaatsen. Een kelder is er nog steeds. Andere schuilplaatsen zijn verdwenen, zoals een schuilplaats van 'musterd' (takkenbossen). De bundels werden dakpansgewijs boven een sloot gelegd. Dat dit als

schuilplaats goed werkte, blijkt uit het feit dat Duitse soldaten er eens op hun gemak en zonder argwaan sigaretten bij stonden te roken, terwijl de onderduikers eronder zaten."

Via zijn vader had Thomas dus toegang tot dokter Lamberti. Gelet op de openingszin van Lamberti's herinneringen, moet Thomas hem destijds vier vragen voorgelegd hebben. Thomas herinnert zich dat nu ook niet meer. Uit het verslag is af te leiden dat de vragen waarschijnlijk betrekking hadden op het verzet in Baarle, Dolle Dinsdag, het onderduiken en de bevrijding.

Zeventig jaar na de bevrijding van Baarle en Ulicoten gun ik de lezers van Van Wirskaante, mede namens Thomas Adams, graag de terugblik

Dokter Bloem sr. met echtgenote en twee dochters.

die dokter Lamberti in 1994 gaf op die angstige, maar tevens hoopvolle herfstdagen in 1944.

Dokter Lamberti vertelt

Om het verhaal beter te doen lopen, komen de vragen 1 t/m 4 chronologisch wat in het gedrang. Doordat ik als student geen loyaliteitsverklaring wilde tekenen en zodoende moeilijkheden met de bezetter kreeg, ben ik in 1942 na een razzia op het laboratorium waar ik werkte – dank zij hulp van het personeel – via allerlei adressen in Baarle bij dokter Bloem terechtgekomen. Ik kende die man van haar noch pluim, wel zijn zwager dokter Neijzen uit Delft met wiens zoon ik samenwoonde. Door hem kwam ik daar terecht. Na verschillende onderbrekingen kwam ik er weer eens terug, nadat voor het huis waar ik met 'n vriend ondergedoken zat 'n geestelijke die ons elke week de H. Communie bracht, doodgeschoten werd door *Sicherheitspolizei* in burger. Het was nogal onrustig; de invasie was begonnen en er werden vergaderingen gehouden bij dokter Bloem met de Witte Brigade en andere verzetsstrijders zoals Jules Cornelissen, Gerard Gulickx en vreemden uit de buurt van Breda, Tilburg, enzovoort. Slechts met een paar, beducht als men was voor overvallen en verraad. Er werden o.a. wapentransporten geregeld. Eén was er door motorpech mislukt, maar toch goed afgelopen, dank zij de marechassees en de koelbloedigheid van kapelaan de Kerf.

Dolle Dinsdag kenden we ook in Baarle. Iedereen zat op de stoep en keek naar de terugtrekkende Duitsers, met de meest vreemdsoortige voertuigen. Het was beslist geen

Jules Cornelissen en Gerard Gulickx (als postboden in 1967).

'*Herrenvolk*' en de meeste soldaten – ook de jongere – waren het beu. Sommigen liepen met een roos op hun pet of in hun geweerlopen. Ineens kreeg ik een naar gevoel: het was een verloren zaak voor ze! Waarom moeten zij weer gehergroepeerd worden en toch nog samen met duizenden geallieerden sneuvelen?

Op een ochtend in de Hollandse kerk – we moesten van moeder Bloem allemaal elke dag naar de kerk – werd kapelaan de Kerf tijdens de H. Mis door de koster wat ingefluisterd. Hij zei "*Ita missa est*", gaf de zegen en wenkte ons. Vlug naar huis. Daar werden de fietsen gepakt en we reden in

groepjes met dokter Bloem, de kapelaan, Gerard Gulickx en Piet Zuiker naar de Hollandse Bossen. In het jachthuisje werden de wapens verdeeld en trokken we naar een schuilplaats. Dit was een hooimijt tegen een bosrand. De ingang was een sloot met een takkenbos afgesloten. Daar vernamen wij dat Miet Pauw – mevrouw Cornelissen-Verhoeven – en de marechassees Van Gestel en Gerritsen waren gearresteerd. Er werd een rozenhoedje gebeden en wij brachten er de nacht door. We hadden wat mondvoorraad. Er werd afgesproken dat de dokter naar Castelre zou gaan. Kapelaan De Kerf en Piet Zuiker zouden hun heil ergens anders zoeken en Gerard Gulickx

Het jachthuisje in de Hollandsche Bosschen.

en ik bleven achter. Voedsel en drinken kregen we in een melkbus, die in de buurt in een bosrand werd gezet. Dat deden de jongens van Van Olmen wanneer ze 's ochtends gingen melken. Overdag lagen we in het buntgras of in een droge sloot. Op een dag zagen we Duitsers met honden zoeken. Gelukkig kwamen ze niet naar onze kant. De wind was gunstig.

Op een ochtend schrok ik wakker en vertelde aan Gerard: "Er is thuis geschoten en de Duitsers hebben mevrouw en twee dochters daarna tegen de muur gezet." "Och, dat is maar een droom," zei Gerard. Maar toen Cees van Olmen de melkbus weer wegzette, slenterde hij naar ons toe... en jawel, hij vertelde dat een onderduiker van Boer Smits elke nacht ging slapen in de auto van de dokter die achter in de tuin was verborgen. Daar werd naar hem gezocht en toen ze in de buurt van de auto kwamen, vluchtte de jongen weg. Er werd

prompt op hem geschoten en helaas, ook de auto werd gevonden. Daarop zijn ze naar het huis van de dokter gegaan en werden de vrouwen op Duitse manier verhoord. Een ingekwartierde officier maakte er een eind aan en de auto werd, helaas, weggesleept. Daar zou de beruchte 'Ferdinandje' later, volgens verhalen, mee weggevlucht zijn.

Naar de bewoonde wereld

Enkele dagen later zagen we enorm veel Engelse jagers en grotere vliegtuigen in de lucht, richting het noorden vliegen. De Messerschmitts lieten zich niet veel zien. Van onze voedselbrenger hoorden we dat er luchtlandingen van de geallieerden waren op verschillende plaatsen rond Arnhem en omgeving. We spraken met hem af dat we naar de bewoonde wereld zouden gaan, gezien de gevechten ook gunstig verliepen in België en we verlangden onder-

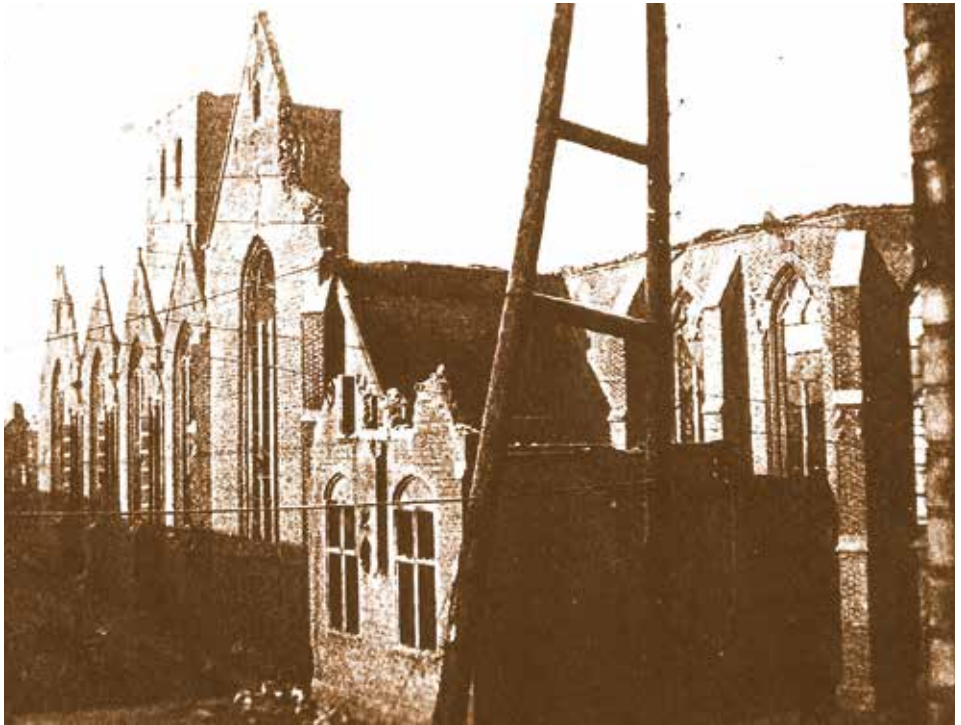
hand naar wat beter comfort. Gerard had lelijke ontstekingen door teken op hoofd en nek. In de verte zag Gerard Duitsers in de weer. Volgens hem legden ze in de buurt van Ulicoten mijnen. Door een diepe sloot konden we bijna tot de boerderij van Jef van Dun komen. Gerard kende deze mensen en we zouden zeker welkom zijn. Het was een aangename overgang, omdat de avonden en nachten in onze schuilplaats niet prettig waren. De ontvangst was hartelijk en op een avond kwam ook de kapelaan binnen. We waren blij hem in zijn verfromfaaide soutane te zien, met een enorme baard. Ik moet zeggen dat wij ook niet zo *clean shaven* waren!

Toen ik bij Jef van Dun op de Oude Strumpt in Ulicoten bij de Brabantse potkachel zat, met de kousenvoeten tegen de kachel aan, wilde ik een sigaretje rollen. Bij het pakken van de shagbuil bukte ik me voorover en gleden mijn sokken van de rand af. Ik viel bijna voorover en mijn FN revolver gleed uit mijn binnenzak. Ik kon hem net opvangen, waarop de oude Jef opmerkt: "Verrek, ik wist niet dat de bevrijding zo dicht naast me zat." Hij stopte rustig een nieuwe pijp. Ik vond het wel vervelend, want ik wilde niet dat hij wist dat ik bewapend was en ik bezwoer hem dit niet tegen zijn vrouw en kinderen te vertellen. Hij roerde rustig verder in een ketel met meelpap. Het was wel een ervaring deze pap te eten zonder zout en suiker.

Daarna vroeg ik hem waar ik naar de wc kon. "Oh," zei hij, "grote behoefte doen we in de stal." Daar was een open wc, in de hoek. Maar ik moest op mijn beurt wachten, want zijn vrouw zat er

Market Garden; er zijn veel vliegtuigen in de lucht.

De uitgebrande 'Belgische' kerk.

in volle glorie op en er zat geen deur voor. Slapen gebeurde op een schuurzolder, tussen pakken stro. Dat was heel wat prettiger dan in de schuilhut in de bossen. Broederlijk lagen we daar naast elkaar: kapelaan de Kerf, Gerard Gulickx en ik. Op 'n ochtend werd ik door iemand gewekt. Die hield z'n wijsvinger voor de mond. We zagen beneden ons troepjes etende Duitse soldaten en verder een colonne die richting het dorp trok met karren, bolderwagens en fietsen waar van alles op meege-sjouwd werd. Een armoedige troep zonder gezang maar wel bewapend en niet gedemoraliseerd. Ze hadden elkaar van alles te vertellen. Het was wachten tot beneden ons de soldaten zouden vertrekken. Kapelaan de Kerf mompelde iets over 'honger' en Gerard over 'plas-

sen'. Enfin..., eindelijk! We gingen naar het huis. Daarbinnen zat Piet van Dun weer met zijn pijp op zijn vaste plaats in de keuken. Enkele soldaten probeerden eieren, kippen en dergelijke los te praten bij moeder Van Dun. Tevergeefs. Ze gingen gelukkig rustig weg en wij kregen wat er was aan soep en pap. Over de Oude Strumpt trokken groepjes Duitsers op weg naar het dorp.

Niet te houden

De gevechten kwamen dichtbij en we hoorden geschut en geratel van mitrailleurs. Spitfires voerden duikvluchten uit op Duitse tanks en transporten. Op een avond zagen we de Belgische toren in Baarle in lichterlaaie staan. Gerard was niet te houden! Hij zou en moest naar huis, want hij woonde tegenover

de Belgische kerk. We probeerden hem over te halen om pas 's ochtends te vertrekken, maar hij liet zich niet ompraten om bij ons te blijven. Ook de kapelaan werd onrustig en wilde weer naar huis. "Ik moet daar zijn, ik moet daar helpen, kost wat kost." Ik beloofde hen mee te gaan, mits overdag en van huis tot huis en alleen als er geen gevechten waren.

Het werd een rustige dag en wij naar Ulicoten. Het ging goed. Er was geen kip op de weg, totdat we op zo'n honderd meter van de molen kwamen. Even verderop bij een boom stonden twee *Feldgendarmes* onder een Mariabeeldje dat tegen een boom hing. Ik zei tegen de Kerf: "Zegen me, want als ze ons fouilleren worden we neergeschoten, gezien onze wapens."

De boom met het Mariakapelletje aan de Molenstraat in Ulicoten.

Terwijl hij dat deed, rolden we ons een shagje en bleven doorlopen, maar tijdens 't vuurtje zei ik tegen hem: "Wij moeten niet gaan schieten. Dat haalt niets uit." Even verder klonk het: "Halt!" "Ja maar," zei de kapelaan, "ik moet naar de pastorie." "Dat is best," zei een van de gendarmes, "maar dan moet je met ons meelopen." Een voor ons en een erachter begeleidden ze ons langs de boom. Ik zag het meteen, de weg was zwaar ondermijnd.

"Jetzt gehen Sie ruhig weiter, Ehrwürdige." Hij wilde wel weten wie ik was. "Dat is de onderwijzer die mij begeleid heeft. We moesten naar een oude vrouw die ik bediend heb." We deden, nadat we de gendarmes bedankt hadden, alle moeite om achteloos hetzelfde tempo te houden. Ik heb die boom met dat beeldje altijd willen kopen.

Een kuil met pakken stro

Toen we de hoek omgingen om door het dorp te gaan, zei ik tegen de kapelaan: "Laten we hier in dit huis, bij 'de Schipper' (de smid) binnengaan." "Waarom?" kreeg ik als reactie. "We moeten onze wapens met goed fatsoen kwijt," zei ik. "We kunnen er niets meer mee doen." Het huis was vol vluchtelingen. Wij vroegen de Schipper apart te spreken. Hij zou de wapens voor ons verbergen. Ik was het eerst aan de beurt en ging daarna buiten wachten. Toen kwam de kapelaan en verder gingen we, richting Baarle. Het werd donker en we werden aangehouden door een *Feldwebel*. Weer vertelden we hetzelfde verhaal over de oude zieke vrouw. Hij bood ons *Schnaps* en sigaretten aan en zei: "Ga de eerste de beste boerderij binnen

en breng daar de nacht door. Zoek waar een schuilkelder is, want morgen zijn de Tommies hier." Na hem bedankt te hebben, gingen we verder naar de boerderij van Jaspers. De kapelaan had het weer over honger en zei: "Ik ruik gebakken aardappelen." "Goedenavond, U zult toch even moeten wachten," zei de vrouw en daar zagen we Piet Zuiker, een marechaussee en nog iemand die daar ondergedoken was.

Terwijl wij wachtten, ging de deur open en stond daar een Duitse soldaat met z'n koppelriem in de armen. Hij had 'n prachtige baard. "*Grüsz Gott,*" en of wij hem de weg konden wijzen naar het Hooghuis. Dat konden we. Wij brachten hem een eind op weg. Toen hij wist hoe hij verder moest lopen, vroeg hij ons te knielen; dan zou hij ons de zegen geven. Hij was een Franciscaan en aalmoezenier. Hij werd al enkele malen krijgsgevangen gemaakt. Ze hadden hem telkens laten gaan om z'n eenheid te zoeken. "Ze spraken goed Duits, die Tommies," vertelde hij. Wij keerden terug en we hadden intussen – ondanks dat wij onder de indruk waren – reuzenhonger, vooral onze kapelaan. Het eerste bord werd opgescheept en prompt sloeg ook de eerste granaat naast het huis in. We renden naar de schuilkelder. Dat was niet veel meer dan een kuil met pakken stro naast een kippenhok. De tweede granaat sloeg in dat hok en kippen en veren vlogen in het rond. We kregen de algemene absolutie en wachtten de volgende inslagen af. Ondertussen zagen we in de verte in de heldere avond Duitsers in gebukte houding langs een sloot richting Chaam gaan. Vermoedelijk werd daarop geschoten.

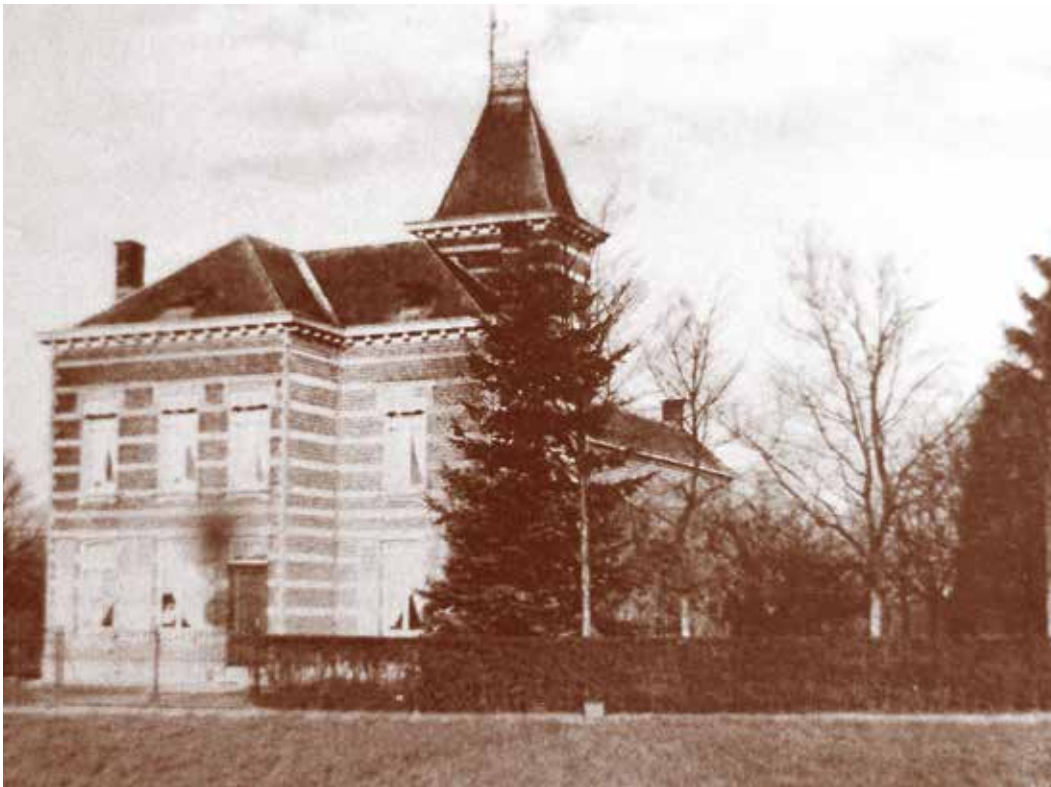
Plotseling kwam er een man tevoorschijn en riep: "Ik heb Engels gesproken bij ons. We zijn bevrijd en kijk, hier heb ik Engelse sigaretten." De kapelaan, de marechaussee en Piet Zuiker waren niet meer te houden, ondanks dat ik zei: "Laten we gaan eten en wachten tot morgenvroeg." Weg gingen ze! Er kwam een jonge vrouw naar me toe, die zei: "Wilt U niet meegaan om mij te helpen? Er is daar bij die boerderij die in brand staat, een vrouw gewond." Ze wist dat ik bij dokter Bloem ondergedoken was en medicijnen studeerde. Ik ben meegegaan en heb haar geholpen. Ik zou teruggaan maar kon me ondanks de heldere nacht niet goed oriënteren doordat er nog meer branden waren ontstaan.

Midden op een weide stond ik op eens bij twee brede sporen en zag dat die van een tank moesten zijn. De doodschrik sloeg me om het lijf. Ik had evengoed op een voet- of tankmijn kunnen lopen.

Wat doe jij hier?

Ik volgde het spoor dat naar de Baarleseweg liep en uitkwam voor een in die tijd nogal nieuwe boerderij. Ik liep het huis binnen. De deur stond wagenwijd open. Op mijn roepen, kwam geen antwoord. Ik ben de trap opgegaan en riep weer. Geen reactie. Ik zag een tweepersoons bed, ben er zo in gaan liggen en viel in 'n diepe slaap. In de nacht voelde ik tijdens de slaap iets tegen me

aan maar ik sliep prompt door. De volgende morgen werd ik wakker door bewegingen naast me en ik hoorde diep snurken. De zon scheen helder door het raam en stel je mijn verbazing voor. Wie lag daar in diepe slaap naast me alsof er niets gebeurd was? Kapelaan de Kerf! Ik kreeg hem met moeite wakker. Hij keek mij stomverbaasd aan en vroeg me: "Wat doe jij hier?" "Jij kunt mij beter uitleggen wat jij hier doet." Enfin, we waren blij en hoorden beneden iemand een liedje fluiten. "Ik ruik pap," zei de kapelaan. "Ik heb sinds Jef van Dun nog niets gegeten en gedronken." "Ik ook niet," was mijn antwoord en wij naar beneden. De fluitist beneden wist niet hoe hij het had en liet de pollepel

Huize Van Gilse, de woning van dokter Bloem.

prompt uit zijn hand vallen, alsof hij spoken zag. Wat denk je: een verslonsde, baardige geestelijke en een idem dito burger! We lieten ons het melkgerecht goed smaken en na ons verhaal verteld en bedankt te hebben, gingen we verder richting Baarle.

Onderweg kreeg ik het relaas te horen van de kapelaan. Hoe het kwam dat hij 's nachts in 'mijn' bed terecht kwam. Hij had niet naar mijn advies geluisterd om zijn wapen te laten verbergen. Dat is een apart verhaal!

Naar aanleiding daarvan had ik met hem afgesproken bij het eerste het beste contact met de Tommies onze zakdoeken tevoorschijn te halen en te zwaaien. Bij het transformatorhuisje zagen we een door Spitfires kapotgeschoten pantserkanon en twee wagens. Het was een

afschuwelijke gewaarwording. In de verte zagen we een boer met op z'n transportfiets twee melkbussen. Het was buurman Smits. Dichter bij Baarle stond een schildwacht, een jonge Engelse soldaat. De begroeting was uiterst hartelijk en we werden naar de pelotonscommandant gebracht.

Na enige uitleg en het vertonen van papieren gingen we naar huize Van Gilse, waar we begroet werden door Piet Zuiker en Gerard Gulickx". Gerard had een knots van een pistool voor zijn buik en een O.D.-band om de arm. Ook de vrouw van dokter Bloem en drie dochters waren er. Van de dokter wisten ze niets, maar wel dat Baarle geregeld onder vuur lag. De verwoestingen waren om tranen van in de ogen te krijgen, overal dood vee en treurige mededelin-

gen. Maar ik was in bevrijd gebied, hoewel Duitse patrouilles 's nachts nog wel eens penetreerden!

Ik kwam in Baarle in dienst bij 'C, A 314' van de Eerste Poolse Pantserdivisie (*red: wijk C, huisnummer A 314 was het huis van J.L. de Rooij aan de Alphenseweg*). Dat is een apart verhaal.

Ik ben pas na bijna 'n jaar terug in Ulicoten geweest, na mee opgetrokken te zijn naar Alphen, Gilze, Ulvenhout en Breda.

Daarna maakte ik verder de bevrijding rondom Breda mee, trok naar Vught, dan tot Empel en Bokhoven en toen pas weer terug naar Breda.

Na de bevrijding van Utrecht en de rest van Nederland ging ik via mijn tehuis in Helden bij notaris Haffmans terug naar de universiteit.

Grote verwoestingen op de Singel: het gemeentehuis (l.) en de Engel gingen volledig verloren.

Dodendraadreconstructies (2)

HERMAN JANSSEN

Het was oorspronkelijk niet de bedoeling om een vervolgreeks te schrijven over reconstructies van de dodendraad. Het zou bij één overzicht blijven. Maar de elektrische grensversperring uit WO1 blijft mensen inspireren, zodat ook in deze Van Wirskaante weer nieuws te melden valt. En opnieuw blijkt onze bezorgdheid voor historisch correcte informatie meer dan terecht. Graag verleent onze vereniging dan ook ondersteuning bij de verdere totstandkoming van dergelijke reconstructies.

We wachten niet af tot initiatiefnemers ons raadplegen. Met de gemeenten Wuustwezel en Hoevenen, die beide een reconstructie op hun grondgebied plannen, is al contact opgenomen. Tevens is er overlegd met prof. Vanneste, die zich bovenmatig ergert aan de bestaande willekeur: "Men timmert er maar op los...".

Krokussen in Kalmthout

Onze vereniging heeft goede contacten met de Stichting Verhalis uit Breda, organisator van het internationale erfgoedproject 'De Dodendraad Leeft'. De komende

jaren worden langsheen het traject van de dodendraad witte krokussen geplant ter herinnering aan de witte isolatoren. Een jaar geleden werden krokussen geplant bij de reconstructies van de dodendraad in Zondereigen. Op zondag 28 september 2014 werden ook op de

hoek van de Putsesteenweg en de Grensstraat in Kalmthout honderd witte krokusbolletjes gepoot. De Dodendraad stond er in het midden van de Putsesteenweg. De bolletjes werden in de grond gestopt door wandelaars die van Bornem naar Oud-Gastel liepen, een route

Bij de herdenking in Kalmthout werd een foto van ons Schalthaus getoond.

'Sjoke en Toke Verheijen' bij de Dodendraad.

die honderd jaar geleden werd afgelegd door een groep vluchtelingen met o.a. vijf gasthuizusters en vijftien weeskinderen.

Dodendraadfilm

De Stichting Historisch West-Brabant in Beeld heeft een kortfilm over de dodendraad opgenomen, zoals eerder vermeld. Er werden onder andere opnames bij het schakelhuis in Zondereigen gemaakt. In één van de scènes komt de elektrocutie van Sjoke en Toke Verheijen uit Castelré in beeld. De film kan bekeken worden op de website <http://www.shwb.nl/videopagina.htm>.

Reconstructie bij Huis Doorn

Ook in Nederland wordt de Eerste Wereldoorlog herdacht, al telt dat land telt maar weinig locaties waar WO1 kan worden beleefd. Huis Doorn is er één van. Het statige landhuis in het Utrechtse

Doorn was van 1920 tot 1941 het onderkomen van de gevluchte Duitse keizer Wilhelm II, één van de hoofdrolspelers in de Eerste Wereldoorlog. Het tot museum omgetoverde pand laat zien hoe de keizerlijke adel destijds leefde. Het was overigens een turbulent jaar voor het museum. Eerst werd de subsidiëring gehalveerd, waardoor de sluiting onafwend-

baar leek. Betaalde medewerkers werden ontslagen, maar met 150 vrijwilligers slaagde men erin het museum open te houden. Sinds kort is er de permanente WO1-tentoonstelling 'Tusschen twee vuren', inclusief een stukje dodendraad.

De Nederlandse overheid stelde voor deze tentoonstelling anderhalf miljoen euro ter beschikking! Omdat ook onze vereniging haar steentje heeft bijgedragen aan de totstandkoming van de tentoonstelling, was ik uitgenodigd voor de plechtige opening door prinses Beatrix.

De dodendraad in Doorn is afkomstig uit het Karrenmuseum in Essen. Hij staat sinds mei 2014 in het park bij Huis Doorn en kreeg op 4 september een definitief plaatsje bij het WO1-tentoonstellingspaviljoen. Een 'plaatsje', meer niet. De draad staat ietwat verscholen tussen de voormalige garage van de keizer en de nieuwe glazen uitbreiding. Hij is slechts gedeeltelijk zichtbaar. Bij de reconstructie liggen historisch verantwoorde attributen zoals knijptangen met rubberen handvaten, een passeurs-

Passeursmateriaal bij de reconstructie in Huis Doorn.

Prinses Beatrix in gesprek met genodigden.

De versperringen in Bergeijk staan belachelijk dichtbij elkaar.

raam, een regenton zonder bodem en andere hulpmiddelen om tussen de elektrische draden te klemmen. Beschermingsdraden en doorvoerdleidingen ontbreken echter en er staat een schildwachthuisje van het type “men timmert er maar op los...”. Jammer!

Reconstructie in Bergeijk

In het kader van ‘Verrassend Wandelen in Groen Bergeijk’ zijn op zaterdag 15 maart 2014 vier nieuwe wandelingen opengesteld. Deze ‘Grenspalen Wandelroutes’ zijn uitgezet voor het behoud van interessante verhalen over het smokkelen aan de grens tijdens de Eerste Wereldoorlog. De grens tussen België en Nederland heeft voor veel mensen iets magisch. Ooit was zij een barrière waar men gecontroleerd werd. Jongeren kunnen het zich amper voorstellen. Door het wegvallen van de fysieke grenzen passeer je nu al wandelend of fietsend de grens zonder dat je het merkt. Om de beleving in Bergeijk te verhogen, werd de rijksgrens gevisualiseerd door het plaatsen van een douanepost en een stukje dodendraad. Er zijn

informatieborden, folders en een ‘Grenspalen Wandelroute App’ met de routes, aangevuld met video- en geluidsfragmenten. Kortom, er is hard gewerkt door een werkgroep bestaande uit leden van wandelsportvereniging De Grenslopers, Stichting Promotie Bergeijk, VVV, heemkundekring en gemeente.

Komend vanuit Postel via de Eerselseweg bevindt de reconstructie

zich voorbij de Kaasboerin. Ter hoogte van café Dennenlucht (Witrijt 28, Bergeijk) draai je rechtsaf (Grensweg). Rij nog even verder waar de verharding stopt. De reconstructie staat links van de weg, bij wandelknooppunt 8 en tussen de fietsknooppunten 18 en 22.

“Historische ketterij!” Dit harde verdict is het oordeel van prof. Vanneste. Wie de reconstructie tussen Postel en Bergeijk bezoekt, krijgt de indruk dat de dodendraad destijds door Nederland werd opgericht. Dat is totaal verkeerd. De dodendraad werd geplaatst door de Duitse bezetter en stond altijd op Belgisch grondgebied. Die reconstructie in Bergeijk staat op Nederlands grondgebied. Dat mocht Nederland als neutraal land uiteraard nooit toestaan. De heropgerichte dodendraad had dus minstens aan de andere kant van de weg moeten staan. Maar ook die locatie stemt niet overeen met de werkelijkheid. Tijdens WO1 stond de dodendraad langs het kanaal Turnhout-Dessel,

Nederlandse commies in een oud brandweeruniform?

zo'n zeven kilometer verderop! De foutieve locatie wordt niet vermeld op het aanwezige informatiebord. De argeloze bezoeker wordt verder misleid door het portret van een Nederlandse commies (?) tegen het schildwachthuisje.

Ook met de eigenlijke reconstructie is veel misgelopen. Dat is jammer omdat bezoekers op die manier een verkeerd beeld krijgen dat amper nog te corrigeren is. Om te beginnen zien we een verkeerd type van isolatoren, al stoort dit niet echt. Ze zijn langwerpig, maar de grootte ervan klopt. Weliswaar staan ze aan de verkeerde kant van de palen. Ze moeten richting België wijzen, omdat de Duitsers af en toe herstellingswerken moesten uitvoeren.

De doorvoerleiding voor de elektriciteit ontbreekt volledig, maar de parallel lopende beschermraden staan er wél. Ze staan echter veel te dicht bij de elektrische verspering. Normaal is er een twee tot drietal meter tussenruimte, hier minder dan een halve meter. Er staan bovendien zes beschermraden boven elkaar. Drie draden hadden volstaan. Liefst met prikkeldraad. In Bergeijk werd voor de reconstructie gladde draad gebruikt.

Het schildwachthuisje had beter op een andere locatie gestaan. Het model is geïmproviseerd, de gebruikte materialen kende men tijdens WO1 nog niet. De kraaienpoot binnen het huisje is een waardevol detail, maar dateert uit een latere periode. En wat te zeggen van de slagboom? Bij grote doorgangswegen die de dodendraad kruisten, stond een stevige poort. Geen slagboom! En die poorten werden streng bewaakt door Duitse grenswachten.

Passeursraam in Bergeijk.

Uiteraard zijn er ook positieve zaken te melden. Er is in dit project dan ook bijzonder veel energie gestopt. Zo staat er een mooi en leerzaam infobord bij de reconstructie. Vanop een rustbank kan je elke beweging gadeslaan. De reconstructie ligt langs een druk fietspad en is ook met de auto goed bereikbaar. Eén detail is werkelijk uniek. Tussen de stroomraden werd een passeursraam bevestigd (en beveiligd). Misschien kunnen

wij dit idee ook in Zondereigen toepassen?

Reconstructie in Stekene

Aan de Boswegel nr. 9, een zijstraat van de Hellestraat in Stekene, is door heemkundekring d'Euzie en leerlingen van de Broederschool een stukje Dodendraad gereconstrueerd. "Op deze wijze willen wij de toevallige voorbijganger wijzen op een dramatische

Leerlingen van de Broederschool in Stekene plaatsen de palen.

episode voor de bewoners van de grenskant,” zegt Luc De Brant van de plaatselijke heemkundekring. “Dit is een zwarte bladzijde in onze geschiedenis. De vader van één van onze bestuursleden is hier trouwens zijn been kwijtgeraakt door een schotwonde.” Op Stekens grondgebied stierven in totaal dertig mensen ten gevolge van de draad, waaronder maar liefst tien eigen inwoners.

Twee dagen lang werd aan de reconstructie gewerkt door leerlingen van het 4de leerjaar van de middelbare school. Elke dag werd gestart met een herdenkingsmoment en het voorlezen van het

gedicht ‘In Flanders Fields’. Na een korte werkbespreking ging iedereen aan de slag.

Op 18 juni 2014 werden de lijnen uitgezet en de palen geplaatst. De volgende dag werden de draden gehangen. Gezamenlijk werd gezocht naar de beste werkwijze en ieder droeg zijn steentje bij. Al snel werden de leerlingen geconfronteerd met de beperkte bewegingsvrijheid, die zij als een groot onrecht aanvoelden. Terwijl het werk vorderde, kwam er bezoek van bestuursleden van de heemkring, de schepen van cultuur, de gemeentelijke cultuurdienst, de directie van de Broederschool en tal van journalisten.

De reconstructie staat op de originele plaats en werd vrij nauwkeurig nagebouwd. De palen zijn ietwat dun, de stroomdraden staan nogal ver uit elkaar, de isolatoren zijn niet authentiek en de bovenleiding ontbreekt. Maar ondanks deze kleinere gebreken is dit ongetwijfeld één van de betere reconstructies uit 2014, ook omwille van de samenwerking tussen de heemkundekring en de school.

De reconstructie in Stekene wordt in 2018 afgebroken, ter gelegenheid van de honderdste herdenking van de Wapenstilstand. Symbolisch een goed doordachte timing!

Het resultaat mag gezien worden.

Activiteitenkalender 2015

Januari

- Zo 04 Nieuwjaarsbijeenkomst in de aula van het Cultureel Centrum van 10.30 tot 12.30 uur.
- Di 27 Lezing 'Vrouwen in de Grote Oorlog' door Martine Kouwenhoven in de aula van het Cultureel Centrum. Aanvang 19.30 uur.

Februari

- Zo 01 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Di 24 Lezing 'Natuur in de oude Kempen' door Mark Smets (en Rik Hendrix) in de aula van het Cultureel Centrum. Aanvang 19.30 uur.

Maart

- Zo 01 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Di 03 Ontvangst en informatieverstrekking aan nieuwe leden die zich in 2014 hebben aangemeld. Aanvang in het Heemhuis om 19.30 uur.
- Di 17 Algemene ledenvergadering in de aula van het Cultureel Centrum. Aanvang 19.30 uur.
- Zo 29 Eerste vroege vogeltocht. Vertrek bij het Heemhuis om 08.00 uur (nieuwe zomertijd).

April

- Zo 05 Pasen en daarom **geen** open Heemhuis.

- Za 18 Wandeling in het Turnhouts Vennengebied.
- Zo 26 Erfgoeddag met als thema: 'Erven'. Programma nog nader in te vullen.

Mei

- Zo 03 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Za 09 Kapellenfietstocht in Poppel en Weelde. Vertrek bij het Heemhuis om 13.30 uur.
- Zo 17 Tweede vroege vogeltocht. Vertrek bij het Heemhuis om 05.00 uur.
- Za 30 Heemreis in het kader van WO1 naar Uden en Huis Doorn.

Juni

- Eerste week
Vredesdagen voor de basisscholen.
- Za 06 Bezoek aan Landgoed 'de Hoevens' met Natuurbegraafplaats. Vertrek bij het Heemhuis om 13.30 uur.
- Zo 07 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Vr 19 Lokale Heemdag. Aanvang in de aula van het Cultureel Centrum om 12.00 uur.
- Za 27 Lange wandeling. Vertrek bij het Heemhuis om 09.00 uur.

Juli

- Do 02 t/m zo 05 Heemreis naar Verdun.

December 2014

- Zo 07 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Di 16 Kerstviering vanaf 19.30 uur in de aula van het Cultureel Centrum (aanmelden is nodig)
- Za 27 Winterwandeling. Vertrek om 09.00 uur bij het Heemhuis.

- Zo 05 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Za 18 Fietstocht door het ruilverkavelingsgebied Zondereigen (onder voorbehoud).

Augustus

- Zo 02 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Do 13 Gegendigde WO1-wandeling in Essen (4 km langs verharde wegen). Vertrek bij het Heemhuis om 18.00 uur.
- Do 20 Bernardusbedevaart (925 jaar geleden geboren!). Vertrek bij het Heemhuis om 17.30 uur.

September

- Zo 06 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur, met presentatie van de 29^e heemkalender (2016).
- Za 12/ zo 13 Mogelijk programma nader in te vullen.
- Do 17 Aanbieding 'Roggerentjes 2015' aan B&W van Baarle-Nassau.

Za 26 Lange wandeling. Vertrek om 09.00 uur bij het Heemhuis.

Oktober

Zo 04 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.

Zo 18 Dag van de 'Trage weg'. Programma nader in te vullen.

Za 24/ Een buurtschap in de
zo. 25 schijnwerper (onder voorbehoud).

November

Zo 01 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.

Za 07 Bezoek aan Carons Hofke in Merksplas.

Di 17 Lezing 'Naar Nederland gevluchte Belgische kunstenaars' door Alex Elaut in de aula van het Cultureel Centrum. Aanvang 19.30 uur.

December

Zo 06 Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.

Di 15 Kerstbijeenkomst met fotopresentatie uit de verzameling van de familie Norbart. Aanvang in de aula van het Cultureel Centrum om 19.30 uur.

Di 29 Winterwandeling. Vertrek om 09.00 uur bij het Heemhuis.

ADVIES

van Kaam & Peeters
ADMINISTRATIE

Baarleseweg 14a | 5113 TA Ulicoten
T +31 (0)13 519 96 61
www.vankaam-peeters.nl

UW RESULTAAT, ONZE PASSIE

Hier

*had een advertentie
van uw bedrijf kunnen staan!*

Interesse?

Neem contact op met voorzitter Ad Jacobs,
telefoon 013 507 82 58.

Ramen en deuren alu-pvc-hout
Zonwering-rolluiken-garagedeuren
Aannemingswerken - schrijnwerkerij

Haneveer b.v.b.a.

Wiekenweg 15 Baarle Hertog T: 0032-014-690000

MUSEUM VERGANEGLORIE

Turnhoutseweg 10A • 2387 • Baarle-Hertog • T: 014-699832

Aanleg en onderhoud van tuinen

**Binnen- en buitenhuis
schilderwerk**

**Professioneel verfspuit werk
voor wanden en plafonds**

Klussen in en om het huis

www.robvis.nl

+31 (0)6 11 287 280

Maatwerk

voor
elke cliënt

8079_0352

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40
5111 XC Baarle Nassau
T (013) 507 87 45
E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Iedere dag op vakantie in Baarle?

Huys Bruheze RECTOR VAN DE BROEKSTRAAT
BAARLE - NASSAU

Luxe villa-appartementen

Rector van de Broekstraat
(met zorgmogelijkheden)

Koop of huur:

- Koopsommen vanaf € 360.000,- v.o.n.
- Mogelijkheid koop op basis van erfpacht
- Huurprijzen vanaf € 1.100,- p/m.
- Huren met recht van koop
- Nog 4 koop-appartementen en 2 huurappartementen beschikbaar.

Bent u op zoek naar een luxe appartement in het centrum van een gezellig dorp?

Wilt u uw huis met tuin wel verruilen voor een modern appartement met veel comfort en op termijn indien nodig zorgmogelijkheden?

Bent u gewoon nieuwsgierig hoe het mooie nieuwe gebouw op de hoek van het Sint Annaplein en de Rector van den Broekstraat in Baarle-Nassau er van binnen uitziet?

Afgewerkt met hoogwaardige materialen, compleet en voorzien van alle luxe met voor een aantal appartementen nog mogelijkheden voor persoonlijke woonwensen.

Er zijn diverse koop- en huur-mogelijkheden. De prijzen variëren vanaf 360.000 euro vrij op naam. Er is een mogelijkheid tot koop op basis van erfpacht en huren kan ook: prijzen vanaf 1100 euro per maand en ook huren met recht tot koop is mogelijk.

Het gebouw Huys Bruheze is ontworpen door Architectenbureau Peter Michiels BNA, geïnspireerd door de 'Amsterdamse School'. Met decoratieve elementen in de bouw, zoals de torens waarin de liften en entrees zijn gesitueerd, gedetailleerde hoekoplossingen, parabool- en trapeziumvormen in de rood-bruine bakstenen.

De 8 appartementen bemeten 150 m² en de penthouses 200 m². Er is een ondergrondse afgesloten parkeergarage met parkeerplaatsen en bergingen. Livings zijn 59 m² en er zijn standaard drie ruime slaapkamers.

Appartementen op de begane grond hebben een eigen tuin, op de verdiepingen balkons van 12 m² en de penthouses hebben een riant dakterras. Midden in het bruisend centrum van Baarle, gelegen aan een rustige straat, een ideale woonlocatie.

Kenmerken:

- *Fraai ontwerp in stijl van 'Amsterdamse School' van Architectenbureau Peter Michiels BNA*
- *8 Luxe appartementen van 150 m² en 2 penthouses van 200 m²*
- *Ondergrondse afgesloten parkeergarage met parkeerplaats en berging*
- *Appartementen met riante living van 59 m² en standaard drie ruime slaapkamers*
- *Heerlijk balkon van 12 m² met middag- en avondzon, op de begane grond beschikken de appartementen over een eigen tuin, de penthouses hebben een riant dakterras.*
- *Gebouwd met hoogwaardige materialen en voorzien van complete en luxe afwerking*

Bouw:
Maas Jacobs
De Ambachten 31
Zundert

Verkoop en informatie:

VAN DE WATER
Van de Water Makelaardij
Tel. 076 - 5242400
nieuwbouw@vandewatergroep.nl

Broeders Makelaardij
Broeders Makelaardij
Tel. 0161 - 492371
info@broedersmakelaardij.nl

HINKE FONGERS BEHEER BV
Woningbouw

Visweg 8
Baarle-Nassau
Tel. 013 507 55 55